

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN KAFA KÂĞIDI ADLI
ROMANINDA SÖZ DİZİMİ

Tolgahan ARIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-Tolgahan ARIK

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN KAFA KÂĞIDI ADLI
ROMANINDA SÖZ DİZİMİ

SYNTAX IN NECİP FAZIL KISAKÜREK'S NOVEL: "KAFA
KAĞIDI (IDENTITY CARD)"

Tolgahan ARIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Nadir İLHAN

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Tolgahan ARIK tarafından hazırlanan “*Necip Fazıl Kısakürek’in Kafa Kâğıdı Adlı Romanında Söz Dizimi*” adlı tez çalışması .../.../2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Nadir İLHAN (İmza)

Üye Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (İmza)

Üye Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA (İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2021

(İmza)

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 10 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2021

Tolgahan ARIK

İmza

ÖZET

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN KAFA KÂĞIDI ADLI ROMANINDA SÖZ DİZİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Tolgahan ARIK

Danışman: Prof. Dr. Nadir İLHAN

2021 – (xi+156)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Dil, bir toplumun maddî ve manevî öğelerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan en önemli vasıta. Dil, ait olduğu toplumun özelliklerini yansıtır, zamanla değişir ve gelişir. Ancak dilin bünyesinde yer alan söz dizimi kurallarının değişmesi, diğer unsurlara göre zordur. Türk dilinin temel söz dizimi kuralı yardımcı unsurun başta, asıl unsurun ise sonda yer almasıdır. Dilin söz dizimi özelliklerinin en güzel göstergesi ise edebî metinlerdir. Edebi metinlerde yer alan söz dizimi unsurlarının incelenmesi, Türkçenin cümle yapısının geliştiği güzel bir şekilde meydana gelmediğini aksine belirli kurallar çerçevesinde oluşturulduğunu ispatlamaktadır.

Bu çalışmada, Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı romanındaki söz dizimi unsurları olan kelime grupları ve cümlelerin tespit edilip ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışmamızda Leyla Karahan'ın cümle türleri üzerine yapmış olduğu iki tasnifi esas alınarak diğer kaynaklardan da yararlanılarak romanda yer alan söz dizimi unsurları kaynak tarama yöntemiyle tespit edilmiştir. Eserin ilk baskından tespit ettiğimiz kelime gruplarını, cümle öge ve türlerini sınıflandırarak romanda kullandıkları sayfa numaralarıyla birlikte alfabetik olarak sıralı bir şekilde verilmiştir. Sonuç bölümünde de tespitlerimiz ve değerlendirmelerimize yer verilmiştir. Elde edilen sayısal bulgulardan yararlanılarak Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı romanında Türk dilinin söz dizimi unsurlarını etkin şekilde kullandığı ve söz dizimi kurallarına uyduğu görülmüştür.

Bu çalışmayla Türk dilinin Orhun Yazıtları'ndan itibaren günümüze kadar olan seyri içerisinde temel kurallarını koruyan söz diziminin özellikleri ve Türkçenin zenginlikleri, Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı romanından hareketle tespit edilmiştir. Tespit edilen söz dizimi özelliklerinin ve örneklerinin Türkçenin söz dizimi ile ilgili yapılan çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cümle, Kafa Kâğıdı, Kelime Grubu, Necip Fazıl Kısakürek, Söz Dizimi.

ABSTRACT

SYNTAX IN NECİP FAZIL KISAKÜREK'S NOVEL: “KAFA KAĞIDI (IDENTITY CARD)”

M.Sc.Thesis

Preparer: Tolgahan ARIK

Advisor: Prof. Dr. Nadir İLHAN

2021 – (xi+156)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Jury:

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Assoc. Prof. Dr. Mahmut SARIKAYA

Language is the most important means of transferring the material and spiritual elements of a society to future generations. Language reflects the characteristics of the society to which it belongs, and it changes and develops in time. However, alternation of the syntax rules in the language is more difficult than other alternations. The basic syntactic rule of the Turkish language is that while the auxiliary element takes part at the beginning of the sentence, the main element, predicate, at the end. Literary texts are the best indicators of the syntactic features of the language. Analyzing the syntax in literary texts proves that the sentence structure of Turkish is not formed randomly, on the contrary, it is formed within the framework of certain rules.

In this study, it is aimed to identify and reveal the word groups and sentences, which are syntax elements in Necip Fazıl Kısakürek's novel, Identity Card. Mainly based on the two classifications made by Leyla Karahan on the sentence types and also using other sources, the syntax elements in the novel were identified by using the source scanning method in our study. By classifying the word groups, sentence elements and sentence types that we identified in the first edition of the work, they are edited in alphabetical order together with the page numbers which they are on in the novel. Our findings and evaluations are included in the conclusion section. Using the acquired numerical findings, it was observed that Necip Fazıl Kısakürek effectively used the syntax elements and complied with the syntactic rules of the Turkish language in his novel “Kafa Kâğıdı (Identity Card)”.

With this study, the features of the syntax, which preserves the basic rules of the Turkish language from the Orkhun Inscriptions to the present, and the richness of the Turkish language have been found out based on Necip Fazıl Kısakürek's novel “Kafa Kâğıdı (Identity Card)”. It is expected that the detected syntax features and examples will contribute to the studies on Turkish syntax.

Keywords: Sentence, Kafa Kağıdı (Identity Card)”, Word Group, Necip Fazıl Kısakürek, Syntax.

ÖN SÖZ

Dil; bir milletin maddî ve manevî değerlerinin, millî kimliğinin hatta yaşayış tarzının en güzel göstergesidir. Dil, insanlığın ilk tarihinden günümüze kadar insanların anlaşmalarını; insanlar arasında kültürün nesiller boyunca aktarılmasını ve milletlerin ortak bir noktada buluşmasını sağlayan canlı bir vasıtaadır. Dolayısıyla dilin milletler tarafından kullanılmaya devam ettiği sürece belirli kurallar etrafında değişim ve gelişim göstermesi doğaldır. Dil, devamlı gelişim ve değişim içerisinde olmasına rağmen dilin bazı kurallarının değişikliğe uğraması dilin diğer unsurlarına göre daha zordur. Dünyadaki tüm dillerin kendine has özellikleri bulunmaktadır. Dillerin bu tarz kendilerine has özelliklerinin bulunması, dillerin birbirinden belirli özellikleri ile ayrılmasını sağlamıştır. Türkçenin ilk yazılı belgeleri olan Orhun Kitabelerinden itibaren Türkçenin değişmeyen temel kuralı, yardımcı unsurun önce ana unsurun ise genellikle sonda bulunmasıdır. Türk dili üzerine yapılan çalışmaların önemli bir kısmını “söz dizimi” oluşturmaktadır. Söz dizim diğer ismiyle sentaksın temel konusu dilin bünyesinde bulunan yargısız anlatım birimi olan kelime grupları ve yargılı anlatım birimi olan cümlelerin işleyişi, yapısı, görevleri ve anlam özellikleridir. Bu sebeple söz dizimi çalışmaları dil çalışmaları için büyük bir önem arz etmektedir. Eserimizin konusu olan Necip Fazıl Kısakürek’in Kafa Kâğıdı romanındaki söz diziminin incelenmesi de bu önem sonucunda ortaya çıkmıştır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm “Giriş” bölümüdür. Bu bölümde çalışmanın problemi, amacı, önemi ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, çalışmamızın konusu olan Necip Fazıl Kısakürek’in hayatı, diğer eserleri ve çalışmanın esas konusu oluşturan Kafa Kâğıdı adlı eseri hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, yargısız anlatım birimi olan kelime gruplarının özelliklerine ve görüş farklılıklarına değinilmiştir. Ardından Kafa Kâğıdı romanında yer alan kelime gruplarının örnek ve sayısal verilerine grafikler yardımıyla yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, dilin yargılı anlatım birimi olan cümle, cümlenin genel özelliklerine değinilmiştir. Ardından cümle öğelerine, akademisyenlerin ve kendi görüşlerimize değindikten sonra Kafa Kâğıdı romanında yer alan cümle öğelerinin örneklerine alfabetik olarak yer verilmiştir.

Beşinci bölümde, söz diziminin en çok görüş farklılıklarının bulunduğu alan olan cümle türleri hususuna yer verilmiştir. Özellikle yapısı bakımından cümle türleri

konusundaki görüş farklılıklarına değindikten sonra bu husustaki kendi düşüncelerimize yer verilmiştir. Ardından çalışmamızda tasnifini esas aldığımız akademisyen Leyla Karahan'ın hem eski hem de yeni tasnifine göre cümle türlerinin özelliklerine ve Kafa Kâğıdı romanda yer alan örneklerine grafikler yardımıyla değinilmiştir.

Altıncı bölümde ise Kafa Kâğıdı adlı eserin içindeki her bölümden alınan cümlelerin tahlili yapılmıştır.

Sonuç kısmında ise kelime grupları ve cümlelerin kullanılma sayı ve oranlarının yer aldığı tablolar yardımıyla çalışma boyunca tespit edilen veriler değerlendirilmiştir.

Çalışmada istifade edilen ve alıntı yapılan kaynaklar, “Kaynakça” kısmında verilmiştir.

Tez çalışma sürecimde beni yönlendiren ve katkılarıyla bana destek olan kıymetli hocam Prof. Dr. Nadir İlhan'a yol göstermelerinden dolayı çok teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatım ve tez sürecinin her aşamasında bana devamlı destek olan kıymetli aileme teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	2
1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	3
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
BÖLÜM II.....	5
2.YAZAR VE ESER HAKKINDA	5
2.1. Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatı.....	5
2.2. Necip Fazıl Kısakürek'in Eserleri.....	7
BÖLÜM III	18
3. KELİME GRUPLARI	18
3.1. İsim Tamlaması	22
3.2. Sıfat Tamlaması	28
3.3. İyelik Grubu.....	35
3.4. Sıfat-Fiil Grubu	38
3.5. İsim-Fiil Grubu	41
3.6. Zarf-Fiil Grubu.....	43
3.7. Tekrar Grubu	47

3.8. Edat Grubu	51
3.9. Bağlama Grubu	53
3.10. Unvan Grubu	56
3.11. Birleşik İsim Grubu.....	58
3.12. Ünlem Grubu	59
3.13. Sayı Grubu	60
3.14. Birleşik-Fiil Grubu	61
3.14.1. Bir Hareketi Karşılıyan Birleşik Fiiller.....	62
3.14.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller	64
3.15. Kısaltma Grupları	66
BÖLÜM IV.....	70
4. CÜMLE VE CÜMLENİN ÖGELERİ.....	70
4.1.CÜMLE	70
4.2. CÜMLENİN ÖGELERİ	71
4.2.1. Yüklem.....	71
4.2.2. Özne	76
4.2.3. Nesne	79
4.2.4. Yer Tamlayıcısı	84
4.2.5. Zarf	87
4.2.6. Cümle Dışı Öge	91
BÖLÜM V	94
5. CÜMLE TÜRLERİ	94
5.1.YAPISINA GÖRE CÜMLELER.....	96
5.1.1. Basit Cümle	97
5.1.2. Birleşik Cümle	99
5.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	101
5.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	103

5.1.3. Bağlı Cümleler	104
5.1.3.1. Ki’li Bağlı Cümle	105
5.1.3.2. Diğer Bağlama Edatlarıyla Kurulan Cümleler	107
5.1.4. Sıralı Cümleler	108
5.2.CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ	111
5.2.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler.....	111
5.2.1.1. “Ki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	111
5.2.1.2. “Ve” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	112
5.2.1.3. Diğer Bazı Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	113
5.2.2. Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler.....	113
5.2.3. Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler	114
5.2.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler	114
5.3. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER.....	116
5.3.1. Fiil Cümleleri	116
5.3.2. İsim Cümleleri	118
5.4. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	120
5.4.1. Kurallı (Düz) Cümleler	121
5.4.2. Devrik Cümleler	123
5.5. CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ	124
5.5.1. Olumlu Cümle.....	124
5.5.2. Olumsuz Cümle	127
5.5.3. Soru Cümleleri.....	128
5.5.3.1. Soru eki –mİ ile kurulan soru cümleleri	129
5.5.3.2. Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri	130
5.5.3.3. Vurgu ile kurulan soru cümleleri.....	131
BÖLÜM VI.....	132
6. CÜMLE TAHLİLLERİ	132

SONUÇ144

KAYNAKÇA.....149

ÖZGEÇMİŞ156

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

be	Bağlama edatı
bln	Belirtili nesne
bsn	Belirtisiz nesne
cdö	Cümle dışı öge
is	İsim
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
n	Nesne
ö	Özne
s	Sıfat
TDK	Türk Dil Kurumu
tn	Tamlanan
ty	Tamlayan
ü	Ünlem
y	Yüklem
yf	Yardımcı fiil
yt	Yer tamlayıcısı
z	Zarf

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Dil, toplumun bütün olarak meydana getirdiği doğal bir anlaşma vasıtası ve toplum özelliklerinin en önemli göstergesidir. Her dilin kendine has hece, kelime, kelime grupları ve cümle meydana getirme kuralları bulunmaktadır. Dillerin kendilerine has olan bu kuralları bilmeden toplumun dilini, kültürünü ve yaşayış tarzını anlamak mümkün değildir. Çünkü dil toplum kimliğinin göstergesidir.

Dünyanın en eski dillerinden biri olan Türkçe ile ilgili çok farklı alanlarda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmını da söz dizimi oluşturmaktadır. Her dilin kendine has bir söz dizimi bulunmaktadır. İnsanlar arası anlaşma vasıtası olan dili etkili kullanmak ve fikirlerimizi etkili bir şekilde aktarmak için dili söz dizimi kurallarına uygun olarak kullanmamız gerekmektedir.

Türk dili alanında daha önceden yapılmış birçok araştırmada söz dizimi üzerine yapılan çalışmaların eksikliğinden yakınılmıştır. Fakat söz dizimi, dil üzerine son yıllarda yapılan çalışmalarda önemli bir alan olmuştur. Bu durum Türkçenin özelliklerinin daha iyi anlaşılması ve güzelliklerinin ortaya çıkarılmasında önem atfetmektedir.

Dillerin özelliklerini ve kurallarını yansıtan en güzel araçlar o dilde yazılmış edebî eserlerdir. Dilin özelliklerinin tam manasıyla tanınması için dilin tüm dönemlerinde yazılmış olan eserlerin özenle incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışmada, söz dizimi alanında yapılan çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla dilimizin özelliklerini sanatkârane bir üslupla güzel şekilde yansıtan Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı adlı eseri söz dizimi bağlamında değerlendirmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde, Necip Fazıl Kısakürek'in hayatı, eserleri ve "Kafa Kâğıdı" adlı eserin özellik ve içeriğine dair bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise öncelikle kelime grupları ile ilgili akademisyenlerin ve bazı hususlarda kendi görüşlerimize yer verilmiştir. Çalışmada kelime gruplarının tasnifi konusunda genel olarak Leyla Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserindeki tasnifi esas alınmıştır. Fakat Karahan'dan farklı olarak "İyelik Grupları"nın ayrı bir kelime grubu olduğunu düşündüğümüzden dolayı iyelik gruplarını farklı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Toplam on beş başlık altında incelediğimiz kelime grupları ile ilgili akademisyenlerin ve bizim kelime grupları ile ilgili görüşlerimize yer verilmiştir. Ardından Kafa Kâğıdı adlı eserde yer alan kelime grupları tespit edilmiş, kelime gruplarının kuruluş özelliklerine göre sınıflandırılarak alfabetik sıra ile kelime grubu örneklerine yer verilmiştir.

Cümlenin öğeleri bölümünde ise cümlenin öğeleri ile ilgili görüşlerimizi belirttikten

sonra ögelerin nasıl meydana geldiklerini örneklerle açıklamaya çalıştık.

Cümle türleri konusunda ise öncelikle alandaki farklı görüş ve çelişiklere yer verilmiştir. Kafa Kâğıdı adlı eserin incelenmesinde, Leyla Karahan'ın “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserin altıncı baskısında(Karahan, 1999) yer alan “Yapısı Bakımından Cümle” tasnifi ve aynı adlı eserin on dokuzuncu baskısında(Karahan, 2013) yer alan “Cümlelerin Bağlanma Şekilleri”, “Yüklemin Türüne Göre Cümleler”, “Yüklemin Yerine Göre Cümleler” ve “Cümlelerin Anlam Özellikleri” başlığı altındaki cümle tasnifi esas alınmıştır.

Çalışmada, Leyla Karahan'ın her iki tasnif denemesine de yer verilmesi şu ana kadar yapılan çalışmalarda görülmemiş bir husustur. Bizim çalışmada iki tasnif denemesini de esas almamızın nedeni ise Leyla Karahan'ın yapmış olduğu tasniflerin birlikte sunulması ve Kafa Kâğıdı adlı eserin söz dizimi özelliklerinin bütüncül açıdan incelenmesidir.

1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Türk dili üzerine son zamanda yapılan çalışmaların önemli bir kısmını söz dizimi çalışmaları oluşturmaktadır. Bu alanda yapılmış olan ilk çalışmalardan biri Cengiz Alyılmaz'ın “Orhun Yazıtları”nın söz dizimi ile ilgili yapmış olduğu doktora tez çalışmasıdır (Alyılmaz, 1994). Aynı yıl Ertuğrul Yaman da “Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi'nin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması” adlı çalışması ile karşılaştırmalı söz dizimi çalışmalarının öncüsü olmuştur (Yaman, 1994). 20. yüzyılın birçok önemli yazarının eserleri hakkında söz dizimi çalışması yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: “Peyami Safa'nın Yalnızız romanında söz dizimi”(Güzel, 2007), “Hüseyin Nihal Atsız'ın 'Bozkurtlar Diriliyor' romanında söz dizimi”(Nakiboğlu, 2008), “Reşat Nuri Güntekin'in Yaprak Dökümü romanında söz dizimi”(Cantürk, 2010), “Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında söz dizimi”(Şeyda, 2011), “Yahya Kemal Beyatlı'nın 'Kendi Gök Kubbemiz' adlı şiir kitabının söz dizimi”(Doğan, 2013), “Cengiz Aytmatov'un Kırgızca hikâyelerinin söz dizimi”(Özdoğan, 2015), “Tarık Buğra'nın Yağmur Beklerken adlı romanı üzerinde söz dizimi incelemesi”(Ersoy, 2019), “Sevinç Çokum'un Hilal Görününce adlı romanında söz dizimi”(Karakayalı, 2020). Daha önce yapılmış çalışmalarda da görüldüğü üzere edebiyatımızın önemli yazarlarının eserleri üzerine burada yer veremediğimiz birçok yüksek lisans ve doktora tez çalışması yapılmıştır. Ancak yeni edebiyatımızın önemli şahsiyeti olan Necip Fazıl Kısakürek'in herhangi bir eseri üzerine söz dizim çalışmasının yapılmamış olması, bizde Kısakürek'in “Kafa Kâğıdı” adlı romanında söz dizimi çalışması fikrini doğurdu. Necip Fazıl Kısakürek'in romanları arasından Kafa Kâğıdı adlı romanını çalışma konusu olarak seçmemizin sebebi de bu romanının hem biçim hem de içerik olarak diğer

eserlerinden farklı olmasıdır. Kafa Kâğıdı, Necip Fazıl Kısakürek'in yarım kalmış ve son eseridir. İçerisinde yer alan bilgiler ise diğer eserlerindeki hayatı hakkındaki bilgilerin aksine daha detaylı bir şekilde hayatı ve ruh dünyasını yansıtmaktadır.

“Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı Adlı Romanında Söz Dizimi” adlı bu çalışmanın esas konusu, romandaki söz dizimi unsurlarının tespit edilmesidir. Çalışmada yalnızca söz dizimi unsurlarının tespit edilmesi değil söz diziminin konusunu oluşturan kelime grupları, cümlelerin eserde kullanılma sayısı ve oranlarının da incelenip değerlendirilmesi önemlidir.

Çalışma esnasında söz diziminin dilin diğer alanlarına göre daha az çalışma yapılmış bir alan olduğu, ayrıca akademisyenler arasında hangi unsurların yargı bildirip bildirmeyeceği ve cümle türleri özellikle de yapısı bakımından cümle türleri konusunda çok farklı görüşlerin olması dikkatimizi çekmiştir. Bu durumun hem akademik alanda yapılacak olan çalışmaların belirli problemlere takılı kalmasını hem de cümle türlerinin eğitim kademelerinde öğretilmesi hususunda sıkıntılar yaşanmasını sağladığını düşünmekteyiz.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmada, edebiyatımızın önemli isimlerinden olan Necip Fazıl Kısakürek'in “Kafa Kâğıdı” adlı romanındaki kelime grupları, cümle öğeleri, cümle türleri tespit edilerek sanatçının Türkçenin söz dizimi unsurlarını nasıl ve ne kadar kullandığını tespit etme amacıyla yapılmıştır. Kafa Kâğıdı adlı romandaki söz dizimi unsurlarının tespit edilmesinin bir diğer amacı da alanda Necip Fazıl Kısakürek ile ilgili daha önce yapılmış ve yapılacak olan diğer çalışmalara katkıda bulunmak ve Necip Fazıl Kısakürek'in kullanmış olduğu dildeki Türkçenin özelliklerini açıklamaktır.

Çalışmada, Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı adlı eserini seçmemizin sebebi alanda daha önce Necip Fazıl Kısakürek'in kaleme aldığı edebi türlerin herhangi bir eseri üzerine çalışma yapılmamış olmasıdır. Ayrıca romanın içerisinde yazarın diğer eserlerinde ve yazılarında yer almayan önemli bilgilerin yer alması nedeniyle otobiyografik roman olması nedeniyle de çalışmanın Türk dili üzerinde çalışmalar yapacaklara katkısı olacağı düşünülmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Söz dizimi ve Necip Fazıl Kısakürek ile ilgili meydana getirilmiş olan makaleler, kitaplar ve yüksek lisans, doktora tezleri taranarak çalışma konusu hakkında geniş bilgiler

elde edilmiştir. Daha önce yapılmış çalışmalardan yola çıkılarak Kafa Kâğıdı adlı romanda yer alan kelime grupları, cümle, cümlenin öğeleri, cümle türleri ile ilgili unsurlar kaynak tarama yöntemiyle tespit edilmiştir. Romanda geçen söz dizimi ile ilgili unsurlar hakkına alandaki görüşlere ve kendi düşüncelerimize yer verdikten sonra söz dizimi unsurlarının romanda geçtiği cümleler alfabetik sıra ile verilmiştir. Romanda geçen örneklere alfabetik sırayla yer verilirken önce sayfa numarası ardından da sayfadaki kaçınıcı cümle olduğu belirtilmiştir. Ayrıca verdiğimiz örneklerin eserdeki bölümlerin bütününden alınmasına dikkat edilmiştir. Çalışmamızın altıncı bölümünü oluşturan cümle tahlilleri bölümünde ise romanda yer alan on altı bölümün hepsinden örnekler içermesine ve tek kelime kalıncaya kadar tahlil edilmesine dikkat edilmiştir.

BÖLÜM II

2.YAZAR VE ESER HAKKINDA

2.1. Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatı

Necip Fazıl, 25 Mayıs 1905'te İstanbul'un Çemberlitaş'ta büyük babası Mehmed Hilmi Efendi'nin konağında dünyaya gelmiştir. Babası "Mekteb-i Hukuk" mezunu Abdülbâki Fazıl Bey, annesi ise Mediha Hanım'ın ilk çocuğudur. Necip Fazıl'ın baba tarafı Maraşlı Kısakürek oğullarına dayanmaktadır. Okuma yazmayı dört-beş yaşlarında çocukluğunun geçtiği büyük babası Mehmet Hilmi Efendi'den öğrenmiştir. Babası ile ilişkileri iyi olamayan Necip Fazıl'ın yetişmesinde dedesinin etkisi büyüktür. Küçük yaşlarda dedesinden Kuran-ı Kerim dersleri almıştır. Necip Fazıl, on yaşlarında iken Pol ve Virjini, Graziella, La Dame aux Camelias, Zavallı Necdet, Michel Zevaco serisi gibi santimental ve macera romanları okumuştur. Bu eserler onun ruh dünyasında ilk etkiyi bırakmıştır. Necip Fazıl'ın düzeni olmayan eğitim hayatı vardır. Önce Gedikpaşa'da Fransız Mektebine daha sonra aynı yerdeki Amerikan Mektebinde, Emin Efendi Mahalle Mektebi, Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi, Vanıköy Rehber-i İttihat Mektebinde okuduktan sonra Heybeliada Numune Mektebinden mezun olmuştur. Heybeliada Bahriye Mektebine kaydoldu ama beş yıl okumasına rağmen mezun olamadan ayrılmıştır (Okay, 1975: 485-488).

1921'de İstanbul Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Felsefe bölümüne başladı. İstanbul Üniversitesine 1921 yılında yani 17 yaşında kayıt yaptırmıştır. Fakülteyi bitireceği yıl Milli Eğitim Bakanlığının açtığı sınavla Sorbon'da Felsefe tahsili yapması için Fransa'ya gönderildi. Necip Fazıl Paris'te de düzenli bir öğrenci olamadı ve kendini Felsefe öğrenimi yerine eğlenceye ve bohem hayatına vermiştir. Devlet tarafından verilen bursu kesilen Necip Fazıl, bir süre daha dayısının yardımlarıyla Paris'te yaşamaya devam etmiş ve daha sonra İstanbul'a dönmüştür (Okay, 1975: 485-488).

Türkiye'ye döndükten sonra hayatını devam ettirebilmek için İstanbul ve Anadolu'da Osmanlı Bankası, Hollanda Bankası, İş Bankası gibi bankalarda memur ve müfettiş olarak görev yapmıştır. Fransız Mektebi, Ankara Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ve Robert Koleji'nde çeşitli dersler okutmuştur. Necip Fazıl'ın 1934'e kadar olan hayatı düzensizdir Paris'te alıştığı düzensiz hayatına, Türkiye'ye geldikten sonra on yıl daha devam ettirmiştir (Okay, 1975: 485-488).

Necip Fazıl, 1934 yılının sonlarında *Efendim ve can kurtarıcım* dediği Nakşî şeyhi

Abdülhakîm Arvasi ile tanışmıştır. Necip Fazıl, Arvasi ile tanışmadan önce kendi hayatını şu şekilde ifade etmiştir:

“*Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum...*” (Kısakürek, 2011:30).

Arvasi ile tanışması Necip Fazıl için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra sanat kişiliğini yanı sıra fikir adamlığı ile de tanınmaya başlamıştır. 1942’den itibaren memuriyetlerini bırakıp geçimini yazılarından ve yayıncılıktan sağlayamaya başlamıştır. Son yıllarına kadar Büyük Doğu dergisinin ve Büyük Doğu yayınlarının sahibi ve yazarı olduğu gibi bazı günlük gazetelerde fıkra ve makaleler de yazmıştır. Necip Fazıl’ın yaazı ve eserlerinde kullanmış olduğu takma adları şunlardır: *Ne-Fe-Ka, Hi-Ab-Kö, Ha-A-Ka, Adı Değmez, Neslihan Kısakürek, Ahmed Abdülbaki, Prof. Ş.Ü., Bankacı, Be-De, Ozan, Ozanbaşı*. Necip Fazıl, uzun bir süre bir hastalık dönemi geçirdikten sonra 25 Mayıs 1983’te Erenköy’deki evinde hayata gözlerini yummuştur (Okay, 1975: 485-488).

Necip Fazıl Kısakürek, yayıncılık hayatına Ağaç dergisiyle başlamıştır. Ancak Ağaç dergisinin 1 Eylül 1943’de çıkaracağı Büyük Doğu dergisi kadar edebiyat dünyasında yankı uyandırdığı söylenemez. 1943 yılında çıkan Büyük Doğu dergisi otuz beş yıl süreyle zaman zaman kapatılsa da Türk yayın hayatının önemli bir yayın organıdır.

Toplam 512 sayı çıkan derginin yayın hayatını Okay, 15 dönemde ele almıştır. Derginin çıkarıldığı dönemlerin tarih aralığı ve sayıları hakkında Okay şu bilgileri vermiştir: “*I. Dönem: 1 Eylül 1943 - 5 Mayıs 1944, haftalık, 30 sayı. II. Dönem: 2 Kasım 1945 - 2 Mayıs 1948, haftalık, 87 sayı. III. Dönem: 11 Mart 1949 - 26 Ağustos 1949, haftalık, 25 sayı. IV. Dönem: 14 Ekim 1949 - 29 Haziran 1951, haftalık, 62 sayı. V. Dönem: 16 Kasım 1951 - 12 Aralık 1951, günlük, 27 sayı. VI. Dönem: 16 Mayıs 1952 - 19 Eylül 1952, günlük, 122 sayı. VII. Dönem: 7 Mayıs 1954 - 9 Temmuz 1954, haftalık, 10 sayı. VIII. Dönem: 30 Mart 1956 - 2 Mayıs 1956, günlük, 35 sayı. IX. Dönem: 6 Mart 1959 - 10 Ekim 1959, haftalık, 33 sayı. X. Dönem: 30 Eylül 1964 - 25 Kasım 1964, haftalık, 9 sayı. XI. Dönem: 22 Eylül 1965 - 12 Ocak 1966, haftalık, 17 sayı. XII. Dönem: 19 Temmuz 1967 - 10 Ocak 1968, haftalık, 26 sayı. XIII. Dönem: Mayıs 1969 - Aralık 1969, aylık, 7 sayı. XIV. Dönem: 6 Ocak 1971 - 28 Nisan 1971, haftalık, 17 sayı. XV. Dönem: 8 Mayıs 1978 - 5 Haziran 1978, haftalık, 5 sayı*” (Okay, 1992: 513-514).

Yazar kadrosunun geniş olduğu Büyük Doğu dergisinde Sait Faik, Oktay Akbal Samiha Ayverdi, Hüseyin Cahit Yalçın, Reşat Ekrem Koçu, Hilmi Ziya Ülken, Asaf Hâlet

Çelebi'nin ve Nahit Sırrı Örik gibi edebiyatımızın önemli isimlerinin çeşitli konulardaki yazıları yer almıştır.

Büyük Doğu, geniş yazar sayısı şiirle birlikte hikâye, eleştiri, deneme ve günlük türlerinde yazıların yayımlandığı döneminin önemli bir dergisidir. Bu sanat ve edebiyat yazıların yanında siyaset, din, yakın devir tarihi, teknik, hukuk, tıp, masonluk, II. Abdülhamid ve Tanzimat'ın mahiyeti gibi çeşitli konulardaki yazılar da dergide yer almaktadır (Okay, 1992).

2.2. Necip Fazıl Kısakürek'in Eserleri

Necip Fazıl Kısakürek'in eserleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Aydın, 2014: 13-17).

Şiirleri

Örümcek Ağı, Halk Kitabhanesi, İstanbul, 1925.

Kaldırımlar, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1928.

Ben ve Ötesi, Semih Lütfü-Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1932.

Sonsuzluk Kervanı, Serdengeçti Neşriyatı, Ankara, 1955.

Çile, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1962.

Şiirlerim, Fatih Yayınevi, İstanbul, 1969.

Esselam/ Mukaddes Hayattan Levhalar, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1973.

Çile (Toplu Şiirler), Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1974.

Tiyatro Oyunları

Tohum, Semih Lütfü Matbaa ve Kitabevi, İstanbul, 1935.

Bir Adam Yaratmak, Semih Lütfü-Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1939.

Künye, Semih Lütfü-Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1940.

Sabırtaş, Semih Lütfü-Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1940.

Para, Semih Lütfü-Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1942.

Nam-ı Diğer Parmaksız Salih, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1948.

Reis Bey, Ötüken Yay., İstanbul, 1964.

Ahşap Konak, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1964.

Siyah Pelerinli Adam, Çınar Matbaası, İstanbul, 1964.

Piyeslerim, Toker Yay., İstanbul, 1969.

Kumandan, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1971.

Tiyatro Eserleri-Cilt 1-2-3, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1976.

İbrahim Edhem, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1978.

Senaryoları

Vatan Şairi Namık Kemal, Semih Lütfü-Suhulet Kitabevi, İstanbul, 1944, 64 s.

Senaryo Romanlar, Toker Yay., İstanbul, 1972.

Yangın Var, Senaryosu yayımlanmadı.

Hikâyeleri

Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil, Semih Lütfü-Suhulet Kütübhanesi, İstanbul, 1933.

Ruh Burkuntularından Hikâyeler, Ötüken Yay., İstanbul, 1965.

Hikâyelerim, Toker Yay., İstanbul 1970.

Romanları

Meşum Yakut, Amedî Matbaası, İstanbul, 1928.

Aynadaki Yalan, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1980.

Kafa Kağıdı, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1984.

Monografi Eserleri

Doğumunun 100. Yıldönümü Münasebetiyle Eseri ve Tesiriyle Namık Kemal, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1940.

Ulu Hakan Aldlhamid Han, Ötüken Yay., İstanbul, 1965.

Vatan Haini Değil Büyük Vatan Dostu Vahidddin, Toker Yay., İstanbul, 1968.

Benim Gzmde Menderes, Ötüken Yay., İstanbul, 1970.

Düşünce ve İnceleme Eserleri

Çerçeve, Semih Lütfü-Suhulet Kütübhanesi, İstanbul, 1940.

At'a Senfoni, Türkiye Jokey Kulübü Yay., İstanbul, 1958.

İdeolocya rgs (Büyük Doğu'ya Doğru), Hilal Yay., Ankara, 1959.

Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar I-II, Sebil Yay., İstanbul, 1966.

Türkiye'nin Manzarası, Toker Yay., İstanbul, 1968.

1001 Çerçeve I-V, Toker Yay., İstanbul, 1968-69.

Çepeçevre Anadolu ve Gençlik, 1969.

Çepeçevre Sosyalizm, Komünizm ve İnsanlık, Ak Yay., İstanbul, 1969.

Son Devrin Din Mazlumlari, Toker Yay., İstanbul, 1969.
Yeniçeri, Özbahar Yay., İstanbul, 1970.
Tarihimizde Moskof, Toker Yay., İstanbul, 1973.
Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Manzarası, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1973.
İhtilal, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1976.
Rapor 1-2, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1976.
Rapor 3, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1977.
Rapor 4-5, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1979.
Rapor 6-13, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1980.

Hitabe ve Konferansları

Abdülhak Hamid ve Dolayısıyla, Zonguldak Halk Evi Yay., Zonguldak, 1937.
Bayrak, Zonguldak Halk Evi Yay., Zonguldak, 1937.
Her Cephesiyle Komünizma, Doğan Güneş Yay., İstanbul, 1962.
Türkiye'de Komünizma ve Köy Enstitüleri, Doğan Güneş Yay., İstanbul, 1962.
İman ve Aksiyon, Bedir Yay., İstanbul, 1964.
İki Hitabe, Büyük Doğu Fikir Kulübü Yay., İstanbul, 1966.
Hitabeler, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1975.
Sahte Kahramanlar, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1976.
Yolumuz Halimiz Çaremiz, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1977.

Dini ve Tasavvufi Eserleri

Halkadan Pırıltılar, Türk Neşriyat Yurdu Yay., İstanbul, 1948.
Altun Halka, Türk Neşriyat yurdu Yay., İstanbul, 1959.
Hulefa-i Raşidin Menkibelerine Ait Bir Pırıltı Binbir Işık, Uğur Yay., İstanbul 1965.
Büyük Kapı, Oku Mecmuası Yay., İstanbul, 1966.
Peygamber Halkası, Toker Yay., İstanbul, 1968.
Nur Harmanı, Çile Yay., İstanbul, 1970.
101 Hadis, Büyük Doğu Dergisi Eki, İstanbul, 1972.
O ki O Yüzden Varız, Burhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul, 1961.
Çöle İnen Nur, Toker Yay., İstanbul, 1969.
İlim Beldesinin Kapısı Hz. Ali, Akçağ Yay., Ankara, 1964.
Peygamber Halkası, Toker Yay., İstanbul, 1968.
Tanrı Kulundan Dinlediklerim, Toker Yay., 1968.

Başbuğ Velilerden 33, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1974.
Veliler Ordusundan 333, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1976.
Doğru Yolun Sapık Kolları, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1978.
İman ve İslam Atlası, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1981.
Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1982.

Savunmaları

Müdafaa, İktisadi Yürüyüş Basımevi, İstanbul, 1946.
Müdafaalarım, Toker Yay., İstanbul, 1969.
Maskenizi Yırtıyorum, Alp Matbaası, İstanbul, 1953.

Anıları

Cinnet Müstatili, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul, 1955.
Yılanlı Kuyudan, Akçağ Yay., Ankara, 1970.
Büyük Kapı, Şark Maarif Kütüphanesi, İstanbul, 1965.
O ve Ben, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1974.
Hac, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1973. 17
Babialı, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1975.

Çevirileri

Mektubat, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1956. (İmam-i Rabbani'den).
El Mevahibül-Ledüniyye, Babialide Sabah Neşriyatı, İstanbul, 1967. (İmam Kastalani'den).
Reşahat Ayn el-Hayat, Eser Kitabevi, İstanbul, 1971. (Safi Mevlana Ali Bin Hüseyin'den).
Rabita-i Şerife, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1974. (Esseyid Abdülhakim Arvasi'den).
Tasavvuf Bahçeleri, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1983. (Esseyid Abdülhakim Arvasi'den).

Çalışmanın esas konusunu oluşturan Kafa Kâğıdı, Necip Fazıl'ın kaleme aldığı son eseridir. Eser aslında yarım kalmış bir eser olarak değerlendirilebilir. Çünkü eserin son bölümü olan Bâbîâli bölümünün sonuna doğru çok fazla yarım kalmış cümleler yer almaktadır. Otobiyografik bir özellik taşıyan Kafa Kâğıdı yazarın ruh dünyası hakkında diğer eserlerinde yer almayan önemli bilgiler içermektedir. Eserin ilk baskısı Necip Fazıl vefat ettikten sonra 1984 yılında Büyük Doğu Yayınları tarafından yayınlamıştır. Necip Fazıl eseri tamamlamadan son paragraftaki bazı kelimeler kullanılmamasına rağmen yarım

bir şekilde vefatından bir ay önce oğluna teslim edilmiştir. (Aydın, 2014). Kafa Kâğıdı, Necip Fazıl vefat ettikten sonra 1984 yılında Büyük Doğu Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Biz de bu çalışmada 1984 yılında yayımlanmış olan eserin ilk baskısından faydalanacağız.

Necip Fazıl eserin isminin Kafa Kâğıdı olmasının sebebinin hayatı hakkında diğer eserlerinde bilgilerin kalın ve dış çizgilerden ibaret olduğunu ve genel bilgileri içerdiğini belirtmiştir. Kısakürek, Kafa Kâğıdı adlı eserini asıl ruh hayatını ve ruhunun kafa kâğıdını resimlendirmek için yazdığını belirtmiştir (Kısakürek, 1984: 19-20).

Kafa Kâğıdı romanı, Necip Fazıl Kısakürek'in roman yapısı bakımından diğer romanından farklı ve yarım kalmış bir eserdir. Orhan Okay, Kafa Kâğıdı adlı eserin roman olup olmadığı konusunda tereddüdü olduğunu ve Kafa Kâğıdı adlı esere roman denilebilmesi için romanın tanımının yeniden yapılması gerektiğini belirtmiştir (Okay, 1987: 81).

Kafa Kâğıdı adlı eser Roman, Bu Roman, Halim, Evvel Zaman, Çevrem, İlk Yıllar, Çocukluğum, Sirkeli Bezler, Oku-Yaz, Mektep, Seferberliğe Doğru, Filan-Falan, Seferberlik, Bahriye Mektebi, Cumhuriyet, Bâbîâli adlı on altı bölümden oluşmaktadır.

“Roman” bölümünde, romanın icatçı bir hayat taklidi olduğunu belirten Necip Fazıl Kısakürek, romanın dayanak noktası olarak nitelendirdiği idealizasyonun feda edildiği zaman kıymetinin kabak çekirdeğine kadar düşeceğini vurgulamıştır. Romanın edebiyatımızda taklidin ötesine geçemeyip sığ olduğunu belirten Kısakürek, günümüzdeki romanın Tanzimat öncesinde kaleme alınmış Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı ve Battalgazi gibi hikâye ve menkıbelerin karşısında özentiye geçemeyip köksüz kaldığını belirtmiştir.

“Bu Roman” bölümünde Kafa Kâğıdı adlı eserin Fransızların “Anahtar roman” türünden sananların olduğunu düşünenlerin olabileceğini belirttikten sonra romanın içerisinde hatırasının olduğu çoğu meşhur insanları ele almıştır. Necip Fazıl Kısakürek, romanda duygunun ön planda çıkıp bir ruhî bir hareket romanı olduğu için “Kafa Kâğıdı” adını verdiğini belirtmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek, diğer eserlerindeki hayatı ile ilgili bilgilerin ne zaman dünyaya geldiği, çocukluk ve gençlik dönemlerini, dış görünüşü ile ilgili kalın ve dış çizgilerden ibaret olduğunu, bu bilgilerin madde ve kabuk misali şeyler olduğunu belirtir. Necip Fazıl Kısakürek, ruh hayatındaki hadiseleri ön plana çıkarmak için bu eseri kaleme aldığını vurgulamıştır.

“Halim” bölümünde eseri 1982 yılının Ağustos ayında yazmaya başladığını o dönemde hastalığının ilerlemesi sebebiyle Çapa Üniversitesi Hastanesi'nde yattığını oğlu

Mehmet'in kendisi ile Vakıf Guraba Hastanesi'nde yatan annesi arasında mekik dokumasından, hastane günlerinde hasta bakıcı ve hademelerin kendisine bağrımlarından, kendisini hor görmelerinden ve yaşamış olduğu sıkıntılardan bahsetmiştir. "Evvel Zaman" bölümünde eseri yazdığı tarihten tam 78 yıl öncesine giderek 1904 yılında Sarıyer'de bulunan köşkü bulunan istinaf mahkemesi reisi olan büyükbabasına erkek çocuğunun dünyaya geldiği müjdesinin verildiğini belirttikten sonra Çemberlitaş'da bulunan konağın tasvirini yapmanın diğer eserlerinde değindiği için gereksiz olduğunu belirtir.

"Çevrem" bölümünde ise büyükbabasının babası olan Mehmet Hilmi Efendi'nin o zamanlar Halep Valiliği'ne bağlı bir sancak olan Maraş Müftüsü olduğundan ve Maraş Valisi Salim Paşa'nın Maraş'a geldiğinde Kısakürekler konağında misafir edildiği sırada Mehmet Hilmi Efendi'nin zekâsına hayran olup önce İstanbul'a götürmesi ve ardından da Salim Paşa'nın damadı oluşu anlatılmaktadır. Salim Paşa'nın kızı aynı zamanda ninesi olan Zafer Hanım'ın sinirli, içini yiyen ancak dışında ise ılık bir mizaçlı bir kadın olduğunu ve Zafer Hanım'a "cici anne" olarak hitap ettiğini belirtmiştir. Dedesi ve ninesinden bahseden Necip Fazıl Kısakürek, daha sonra babası ve annesi hakkında bilgiler vermiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in babası Abdülbâki Fazıl Bey'in çocuk ve gençlik yıllarında biraz haylaz olduğu için çevrelerinde kız vermeye razı birinin bulunmadığını Zafer Hanım'ın akrabalarından biri Aksaray taraflarında -Girit Muhacirlerinden- Müslüman bir ailenin kızlarını vermeye razı olabileceğini belirterek aracı olmuştur. Aksaray'da küçük kulübemsi ahşap bir evde oturan okuryazarlığı olmayan Mediha Hanım'ı, oğullarına eş olarak dedesinin köşküne getirildiğini belirtir. Necip Fazıl Kısakürek, hayat hakkında ne aldıysa annesi ve cici annesinden aldığını eserin birkaç yerinde belirterek babasının kendisi ile ilgilenmediğini ve üzerinde etkisinin olmadığını vurgulamıştır.

"İlk Yıllar" bölümünde hayatındaki ilk yıllarına ve ilk hatırladığı hatıralarından ve dört yaşına kadar olan hayatından bahsetmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in hatırladığı ilk anılarından bazıları ise bir gün köşkte çok rahatsızlanması ve beşikte hasta bir halde yattığı anılarıdır. Dedesinin babasına İstanbul'a gelen ilk otomobillerden birini aldığını ve Sarıyer'de bulunan köşkün bahçesinde arabanın tekeriyle oynarken tekerin altına çarpması sonucu arabanın evden gönderilmesi ve küçükken evde kireç kaymağını yediği için rahatsızlanması hatırladığı önemli hatıralarındandır. Dedesinin kızlarından olma torunlarına pek değer vermediğine ve Kısakürek'in sağ kolundaki mercimek tanesi büyüklüğündeki benini babasının mührü bilerek öpüp sevmesine değinir.

Kısakürek, kendi çocukluğunun Meşrutiyet çağlarından başlayarak 1918 mütareke

yıllarına kadar sürdüğüne ve bu dönemdeki anılarına “Çocukluğum” bölümünde değinmiştir. Yazar bu bölümde dedesinin Beykoz-Şile arası çiftliklerinden, yalılarında ve evlerinden ve dedesinin konağında aşçı ve hizmetçilerden bahsetmektedir. Konağın içerisinde çalışanlar arasında 45-50 yaşlarında Matmazel adlı bir kadına, büyükbabası ve cici annesine dalkavukluk yapan tek kişi olması nedeniyle özellikle değinmiştir. Mekteb-i Hukuk mezunu olan babasının büyükbabasının ısrarı ile Bursa’da bir mahkemenin “azâ mülâzımı” olduğunu, büyükbabasının ise Kısakürek’i çok sevdiği için Bursa’ya götürmemelerini istediğini zaten kısa süre içerisinde babasını istifa etmesi sonucunda tekrar İstanbul’a döndüklerine değinmiştir. Büyükbabasının maaşının her ayın başında adliye mutemedi tarafından getirildiğini ve diğer büyükbabasının diğer kız çocuklarından olma torunlarına bir liranın çeyreğini kendisine ise bir lira altın verdiğini belirtir. Kısakürek’in dedesi devrin önemli ve varlıklı bir şahsiyettir aynı zamanda da Mecelle’nin muharrirleri arasındadır.

Kısakürek 6-7 yaşlarında başlayan ve 3-5 yıl boyunca üst üste geçirdiği hastalıklardan dolayı başına sıkça sirkeli bezler konulduğunu ve o dönemlerde havada uçan sineklerin ayak seslerini bile duyduğunu “Sirkeli Bezler” bölümünde belirtmiştir.

Kısakürek eserin “Oku-Yaz” bölümünde Trablus Harbi sırasında Ali isimli bir gencin büyükbabası ve kendisinin hizmeti için konaklarına alındığını ve bir gün kendisinin atın yarasına pergelin ucunu batırması sonucunda çifte yedikten sonra kendisinin onu kurtardığını belirtmiştir. Kısakürek 7-8 yaşlarında “tezatlar kumkuması” bir karakteri olduğunu ve yaramaz bir çocuk olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca yazar, bu bölümde kendisinin bir yaş küçük olan kız kardeşi Selma’nın kendisi üzerinde çok büyük tesiri olduğuna ve kardeşinin beş yaşına kadar yaşadıkten sonra oku-yaz döneminde lavman ismi verilen bir bağırsak hastalığı nedeniyle vefat ettiğine değinmiştir. Selma’nın kendisine yeni bir elbise alındığında uzaktan seyrettiğini ve hiç ses çıkarmadığını belirttikten sonra büyükbabasının kız çocuklarını pek sevmediği belirtir. Dedesinin kendisine bir lira altın verdiğini bir gün Selma’nın kendisine “Sen baba bir lirayı ver, ben de sana elimdeki sadece bir tane ısırđım elmayı vereyim” der. Kısakürek de teklifi kabul eder altını verir karşılığında da elmayı alır. Fakat yıllar sonra kardeşine altını verdikten sonra neden elmayı da kardeşinde bırakmadığını düşünerek çok pişman oluşuna bu bölümde yer vermiştir. Kısakürek’e okuma yazmayı beş yaşında iken büyükbabası öğretmiştir. Büyükbabasının diğer torunlarıyla birlikte kendisine de mısra ezberletmeye çalışıldığını ve diğer kız torunlarının ezberleyemediğini kendisinin onlardan önce ezberlediğini vurgulamıştır.

Kısakürek, eserin “Mektep” bölümünde Balkan Harbi sırasında kendisi sekiz yaşında iken Emin Efendi’nin ders verdiği mahalle mektebinde kalıp Fransız Papaz Mektebi’ne büyükbabası tarafından kaydettirildiğini belirtir. Okuldaki papazın haşin davranması üzerine Kumkapı’daki Amerikan Mektebi’ne giden Kısakürek, bu mektepten ve Mis Marden isimli ciddi hocasından memnundur. Bu mektepteki Mis Etinik adlı hocasının evlere yemeğe götürdüğünden de bahseden Kısakürek, eve mektep tatil diyerek İstanbul’u gezip tozduğuna ancak sonunda mektebin müdiresinin durumu fark edince Kısakürek’i mektepten kovduğuna değinir. Amerikan Mektebi’nin ardından Rehber-i İttihat mektebine verilen Kısakürek, bu mektepte Peyami Safa ile aynı dönemde okuduklarını fakat Peyami Safa ile yaşadıkları hiçbir anıyı hatırlayamadığını ve bu mektebin kendisine kâbus olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı mektepten atılmak için kendilerine verilen peynirin içine pis ve böcek koyarak kendini büyükbabası vasıtasıyla mektepten aldırıldığını belirten Kısakürek, o dönemde annesinin verem hastası olması sebebiyle dayısının yanına İsviçre’ye gidip geldiğini belirtmiştir.

“Seferberliğe Doğru” bölümünde Büyükdere’deki yalıda hasta annesinin konaktaki “cici annem” dediği babaannesinin dalkavuşu olan yengesi Zehra Hanım tarafından aşağılanmasına karşı yaşadığı siniri anlatır. Polis olan dayısının anlattığı hırsızlık, cinayet vb. olayları dinlemekten zevk aldığını, bu anıları dinledikten sonra gece yatağa girdiğinde hemen yorganı üzerine çektiğini ve yorganın sanki korku kalesinin kapısı olduğunu ifade eden Kısakürek, bir gün konağa hırsızların girip büyükbabasının değerli eşyalarının bulunduğu sandığı çalmalarından ve o an yaşadığı korkudan bahsetmektedir. Ayrıca çocukluk çağlarında kendinden büyük kadınlara olan ilgisinden bahsederken bunları eserinde yazmasının sebebini, istese de istemese de doğruyu söylemek ihtiyacının yanında bir de nereden ve nasıl geldiğini ve hangi menzilde karar kıldığını göstermesi açısından ele aldığını özellikle vurgulamıştır. “Seferberliğe doğru” bölümünde kendisinden bir ay büyük olan halasının oğlu Tarık’ın kızlar tarafından sevildiğini görünce kıskançlıkla Tarık’ın yalıya kızlarla geldiği bir gün Tarık’a kapıyı açar açmaz bir tekme indirdiğini belirtmiştir.

“Filân-Falan” bölümünde Kısakürek, babasının Gebze savcılığı sırasında Gebze’de kaldıklarını, daha sonra tekrar konağa döndüklerini ve konağa döndüklerinde annesinin konakta konağın ırgatı gibi çalıştığını, bir süre sonra zayıflayıp solduğunu, babasının ise akıl ve fikrinin hep dışarda olup gezdiğini belirtir. Kısakürek eserin genelinde annesine olan sevgisini dile getirirken babasının kendisi üzerinde etkisinin fazla olmadığından dolayı eserde babasına fazla yer vermemektedir. Heybeliada’ya ve daha sonra dört yıl okuduğu

Bahriye Mektebi'nin kalbine yakıcı bir mühür bastığını belirten Kısakürek, on yaşlarında Pol ve Virjini ve Anna Karenina gibi yazarların eserlerinden etkilendiğini belirtir. Kısakürek'in ilk aşkının kardeşi Selma'nın gözlerine de benzeyen gözleri olan ve Mebusan Meclisi azalarından birinin kızı olan "A..." olduğunu belirtir. Fakat âşık olduğu kızın ismini söylemez.

Kısakürek on yaşlarında iken Birinci Dünya Savaşı'na Türkiye'nin itildiğine, Çanakkale Savaşı sonuçlanana kadar cici annesinin zoruyla Aydın köyünde oturan Hacı Baba'nın yanına gittiklerine "Seferberlik" bölümünde değinir. Burada köyün ilk mektebine kaydolduğunu fakat savaş biraz dinince tekrardan İstanbul'a döndüklerinde "Koruyucum, kâinat öğreticim" dediği küçüklükten beri sevdiği büyükbabasını vefat etmiştir.

Kısakürek, "Bahriye Mektebi" bölümünde on iki ve on yedi yaşları arasında "ne oldumsa bu mektepte oldum" dediği "Mekteb-i Fünun-u Bahriye-i Şâhane"de 1916-1920 yılları arasında beş yıl eğitim gördüğünü, bu mektepte bülûğa erdiğini ve kişiliğinin ana dokusunun bu mektepte örgütlemeye başladığını vurgulamıştır. Kısakürek, yoğun araştırma ve muayeneler sonucu sayılı kişinin alındığı bu mektebe severek kaydolduğunu, dört çeşit kıyafetiyle havalı ve gurur duyulacak bir okul olduğunu belirtir. Bu okulda çok disiplinli bir eğitim aldığını Jakomi isimli İtalyan muallim ve nöbetçi zabitanın sert ve düzenli eğitiminden bahseder. Mektebin müdürü Şevket Bey ise veremden dolayı İsviçre'de tedavi görmüş bundan dolayı mesleğine yabancı kalmış uzun boylu ender bir tiptir. Namzet sınıfını geçerek 1. Harp sınıfına geçen Kısakürek, on üç yaşında Bahriye Mektebi'nde başladığı nöbetçi zabitanın pek seslenmediği fakat hademenin sıkıntı çıkardığını belirtip arkadaşı ile hademeyi korkutmak amacıyla mektepte destanlaşan "Cin oyunu" şakasını yapıp korkutmaya çalıştıkları sıra yakalanmış ve ceza almıştır. Mektepte uzun boylu iri yapılı bir Alman disiplini sağlaması için getirdiğini ve o günden sonra mektepte bir Alman eğitim disiplininin hakim olduğunu belirtmiştir. Kısakürek, babasının otuz yaşında iken -kendisi on üç yaşında- annesinden ayrıldığını, dayısının yanında sığınak gibi kaldığını, babasına yıllar sonra yazmış olduğu mektubuna "Ne güzel yazın ve üslubun varmış!" cevabını verecek kadar babasının kendisine ilgisiz olduğunu belirten Kısakürek, Erzurum'da dayısının yanındayken babasının ölüm haberini almıştır. Fuzuli ve Şeyh Galip gibi saf şiir örneklerinin o dönemde görülmediğini, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'in o dönemde muallakta olan bir kandil olduğunu ve Türk şiirinin pekiyi olmadığını belirten Kısakürek, o dönemde Shakespeare ve Lord Byron okuduğunu ifade etmiştir.

Bahriye Mektebi'nde derslerine giren Hamdullah Suphi ve Yahya Kemal ile ilgili

görüşlerine değinen Kısakürek, Yahya Kemal'in tarih derslerine girdiğini, her gün aynı yerden derse tekrar başladığını ve Fatih Sultan Mehmet'in tam ata bineceği sıra atın üzengisine ayağını atınca dersin bittiğini ve diğer ders aynı kaldığı yere gelerek dersi tekrar ettiğini belirtmiştir. Sonradan dost olduğu Yahya Kemal'in maddenin dış yüzeyine müstesna bir zevk ile baktığını da vurgulamıştır. Bahriye Mektebi'nde son sınıfa geçen Kısakürek, mektepten bıkar fakat mektebi bitirip Darülfünuna gitme düşüncesindeyken son yıl mektep süresine bir yıl daha eklenince ilave sınıf imtihanında kâğıdına “Bilmiyorum!” yazarak mektepten kaydının silinmesini sağlamıştır.

Eserin “Cumhuriyet” bölümünde Bahriye Mektebi'nde kaydı silindikten sonra yeninden evlenen babası ve cici annesinin yanında kalmayıp fakir ama kendisini mutlu hissettiği dayısının geçindirdiği ve annesinin sığınak olarak kaldığını belirttiği evde kalmıştır. Daha sonra dayısının Erzurum Polis Müdürü olması vesilesiyle annesiyle Erzurum'a gitmiştir. Erzurum'da dayısının kendisine şairlikte paranın olmadığını ve para kazanmaya kafa yormasını söylediğini belirtir. Dayısının Adana Polis Müdürlüğüne atanmasının ardından, kendisinin “çile diyarım” olarak nitelendirdiği İstanbul'a döndüğünü belirtir. İstanbul'a dönünce Darülfünun Edebiyat Medresesi Felsefe Şubesi'ne kaydolan Kısakürek, fakülte kütüphanesinde “Hafız-ı Kütüp” unvanlı kütüphane memurunun geleceğin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in olduğunu ve Mustafa Şekip Tunç ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun derslerine girdiğini vurgular. Hocası Tunç'un evine gittiğini ve gece yarılarna kadar süren toplantılara katıldığını belirten Kısakürek, dayısına fazla sıkıntı olmamak için Tunç'un idaresine verdikleri Yüksek Muallim Mektebi'nde kalarak eve gitmediğini belirtir. Ahmet Kutsi Tecer'in uzun boylu gülümsemeli bir genç, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ise Tecer'in tam tersine cılız ve acı suratlı ihtiyar bir genç oluşunu ve lakabının da “Kırtipil Hamdi” olduğunu belirtir. Kısakürek kendisinin öğrenci olduğu dönemler ile günümüzdeki üniversite öğrencilerini kıyaslarken Darülfünundan hocası Baltacıoğlu'nun “Ben talebeleri arasında Necip Fazıl Kısakürek'in de bulunduğu bir devrin profesörüyüm.” cümlesini kurduğunu vurgular.

Asım Us, Tarık Us ve Rasim Us adlı üç kardeşin çıkardığı “Vakit” gazetesinde yazılar yazmış olan Kısakürek, henüz on yedi yaşındayken Sevgilim adlı ilk şiiri, “Yeni Mecmua”da çıkmıştır. Eserin “Babıâli” bölümünde bu hususlara değinen yazar, Anadolu Mecmuası'nda yazılarının yer aldığı yıllarda “Anadoluculuk” görüşünü benimsediğini, daha sonra ise bu görüşün dar bir görüş olduğunu idrak ettiğini belirtmiştir (Kısakürek, 1984).

Özetleyecek olursak, “Roman” ve “Bu Roman” adlı bölümlerde yazar roman

hakkındaki düşüncelerine yer vermiş ve romanın ne demek olduğuna ve Cumhuriyet öncesi ve sonrası Türk edebiyatına dair görüşlerine kısaca değinmiştir.

Diğer on dört bölümde ise çocukluk dönemi, ailevi hayatı, dedesi ile yaşamış olduğu anılar, okuduğu ve yarım bıraktığı okullar ve okulların kendisine olan etkisi, dönemin siyasi olaylarına, Cumhuriyetin ilanı hakkındaki düşüncelerine yer vermiştir. Eserin son bölümü olan Bâbîâlî’de ise edebiyat dünyamızın önemli isimleri olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Refik, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar ve özellikle üniversiteden hocası Yahya Kemal Beyatlı ile ilgili anılarını ayrıca Anadoluçuluk düşüncesi hakkındaki görüşlerini sade bir dille ele almıştır.

BÖLÜM III

3. KELİME GRUPLARI

Kelime grupları söz dizimi incelemelerinin temelini oluşturan bölümlerden birincisidir. Ancak kelime gruplarını akademisyenler farklı başlıklar altında değerlendirilip farklı isimlendirmelerde bulunmuştur. Kelime gruplarını karşılamak için “Belirtme grubu, belirtme öbeği ve belirtme takımları” terimleri kullanılmıştır. Bu konuda dil araştırmalarının yol göstericisi olan Muharrem Ergin, kelime gruplarını “Kelime Grupları ve Cümleler” başlığı altında incelemiştir. Muharrem Ergin kelime gruplarını birden fazla kelimeyi barındıran yapısında ve manasında bir bütünlük olan dilde bir bütün gibi görülen bir dil birliği olduğuna ve kelime gruplarının yapısında bütünlük bulunduğuna değinmiştir. Kelime grubundaki bütünlük özellikle manada görülmekte olduğunu belirten Ergin kelime gruplarının tek bir nesne veya hareketi ifade eden kelime topluluğu olarak ele aldıktan sonra gruplarının özelliklerine de eserinde yer vermiştir (Ergin, 1983: 662).

Muharrem Ergin (1983) kelime gruplarını: “Tekrarlar, Bağlama Grubu, Sıfat Tamlaması, İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, İsnat Grubu, Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grupları, Fiil Grubu, Partisip Grubu, Gerundium Grubu, Kısaltma Grupları” şeklinde 20 alt başlıkta incelemiştir.

Söz dizimi üzerine alanda en eski çalışmaları yapan ve söz dizimi üzerine kitap yayınlayan dilcilerden biri de Vecihe Hatipoğlu'dur. Vecihe Hatipoğlu kelime gruplarına kitabının “Yargısız Anlatımlar” bölümünde yer vererek yargısız anlatımların yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Hatipoğlu kelime gruplarını kalıplaşmamış anlatım biçimi olduğunu belirtir. Hatipoğlu kelime gruplarını şu şekilde tasnif etmiştir: “ I. Tamlamalar (Kalıplaşmamış Anlatımlar): 1. Ad Tamlaması (Belirtili Tamlama, Belirtisiz Tamlama. Takısız Tamlama) 2. Adıl Tamlaması, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İkilemeli Tamlama, 5. İyelikli Tamlama, 6. Çıkmalı Tamlama, 7. Kalmalı Tamlama, 8. Yönelmeli Tamlama, 9. İlgeçli Tamlama, 10. Bağlaçlı Tamlama, 11. Zincirleme Ad Tamlaması, 12. Karma Tamlama, 13. Girişik Tamlama. II. Birleşik Sözcükler (Kalıplaşmış Anlatımlar) III. İkileme (Hatipoğlu, 1982: 21).

M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde kelime gruplarını birden fazla kelime ile oluştuğu halde görev bakımından kelimedenden farksız olduğuna ve gerektiği zaman, yine bir kelimeymiş gibi çekim eki alabildiğine ve isim soyundan kelimelerin oluşturduğu

birleşik sözlere belirtme tayin grupları denildiğini belirterek “Belirtme Grupları” olarak isimlendirmiştir (Bilgegil, 1984: 115-116). Bilgegil, kelime gruplarını şu alt başlıklar halinde incelemiştir: 1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması. 3. Bağlaç Grupları, 4. Zarf Grupları, 5. isim Grupları, 6. İkizlemeler, 7. Edat Grupları, 8. Unvan grupları (Bilgegil, 1984: 115-116).

Tahsin Banguoğlu, eserinde kelime grupları için farklı bir terim kullanmıştır. Banguoğlu kelime gruplarını yerine “belirtme öbeği” terimini kullandıktan sonra yapılarına göre sekiz tür belirtme öbeği olduğunu belirtmiştir. Banguoğlu belirtme öbeklerini şu alt başlıklarda incelemiştir: “1. Ad Takımları, 2. Sıfat Takımları, 3. Zarf Öbekleri, 4. Takı Öbekleri, 5. Çekim Öbekleri (a. İsim öbekleri, b. Fiil öbekleri), 6. Bağlam Öbekleri, 7. Yanaşma Takımları (a. San öbekleri, b. Ayırma ve Soyadı Öbekleri, c. Künye ve Mahlas), 8. Katma Öbekleri (a. Ünlem Öbekleri, b. Saplama Öbekleri)” (Banguoğlu, 2015: 498).

Rasim Şimşek, “Örneklerle Türkçe Sözdizimi” eserinde kelime gruplarını tanımlamak için “Belirtme Öbekleri” terimini kullanmıştır. Şimşek belirtme öbeklerinin sözcüklerin ikinci tür birleşmesine, kavramlar arası ilişkilere dayandığını ve adsoylu sözcüklerin, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girdiğine değinmiştir. Sözcükler arasındaki bu tür ilişkisinden dolayı belirtme öbeği adı verilen kelime grupları doğduğunu belirten Şimşek, yargısız anlatımların sözdiziminin alt birimini oluşturduğunu ifade etmişlerdir (Şimşek, 1987: 321-400).

Şimşek belirtme öbeklerini şu alt başlıklar altında incelemiştir: “1. İyelik Öbekleri (Ad Takımı: Belirtili ad Takımı, Belirtisiz Ad Takımı, Adıl Takımı) 2. Niteleme Öbekleri (Ön ad takımı, sayı öbeği, san öbeği, belirteç öbeği) 3. Çekim Öbekleri (Ad öbekleri: Yönelmeli, Kalmalı, Çıkmalı, Belirtmeli, Katılmalı, İyelikli Ad öbeği; Eylem öbekleri, ilgeç öbekleri) 4. İkileme 5. Bağlaç Öbeği (Ulama Bağlaç öbekleri, Ayırtlama Bağlaç öbekleri) 6. Ünlem öbeği” (Şimşek, 1987: 321-400).

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi” adlı kitabında kelime gruplarını bir başlık altında toplamamıştır. Ad takımı ve sıfat takımlarına “Ad” ve “Sıfat” başlıkları altında yer vermiştir. “Yan Önermelerin Görevleri” başlığı altında da “Adeylemlerle oluşturulan, Ortaçlarla kurulan, Bağlama ulacıyla kurulan önermeler” gruplarını ele almış olup diğer kelime gruplarına yer vermemiştir.” (Gencan, 1979).

M. Metin Karaörs, "Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri" adlı eserinde kelime gruplarını da değindikten sonra kelime gruplarını şu şekilde sınıflandırmıştır: “Tekrar

(ikilemeler) Grubu, Bağlama Grubu, Sıfat Tamlaması, İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, Kısaltma Grupları (İsnat Grubu, İlgi Grubu, Yaklaşma Grubu, Bulunma Grubu, Uzaklaşma Grubu, Yapma Grubu), Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Kısaltmış (Klişeleşmiş) Gruplar.” (Karaörs, 1993: 10)

Mazhar Kükey, “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde kelime gruplarının birden çok sözcüğü bünyesine aldığına, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunduğuna, tümcede bir tek sözcük gibi iş gördüğüne değinmiştir. Kükey, cümleden küçük, kelimedden büyük anlamlı, geniş dil birliklerini sözcük öbeği adı ile ifade etmiştir (Kükey, 1975: 3-42). Kükey, 11 alt başlık halinde sınıflandırmıştır: “1. İkilemeler, 2. Bağlam öbeği, 3. İyelik öbeği, 4. Ad tamlaması, 5. Sıfat tamlaması, 6. İlgeç öbeği, 7. Ünlem öbeği, 8. Unvan öbeği, 9. Sayı öbeği, 10. Yükleme öbeği, -i’li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e’li sözcük öbeği (datif öbeği), -de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği), 11. Belirteç öbeği.” (Kükey, 1975: 3-42).

İbrahim Delice, “Türkçe Sözdizimi” adlı eserinde kelime grupları terimi yerine “Kelime Öbekleri” terimini kullanmıştır. Delice eserinde kelime öbeklerinin birden fazla kelimedden oluştuğunu, yapı ve anlamında bir birlik bulunduğuna cümle içinde tek cümle ögesi olarak kullanıldığına değinmiştir. Kelime öbeği içinde yardımcı veya temel öge olarak kullanılan ve isim, sıfat, zamir, edat vb. bir kelime türü yerine kullanılan söz dizeleri olduğunu ifade etmiştir (Delice, 2013: 17).

Delice, Türkçe Sözdizimi adlı eserinde diğer akademisyenlerden farklı bir tasnifte bulunarak kelime öbekleri adını verdiği kelime gruplarını iki grupta incelemiştir: Kelimeyle Kurulan Öbekler ve Ekle Kurulan Öbekler başlıkları altında ele almıştır.

Zeynep Korkmaz, Türk Dili ile ilgili hemen hemen tüm alanlarda çalışma yapmış değerli akademisyendir. Türk Diline en önemli kattığı eserlerden biri olan “Gramer Terimleri Sözlüğü” adlı eserinde, “kelime grubu” terimini kullanmıştır. Korkmaz, kelime gruplarının cümle içerisinde kavramlar arasında bağlantı kurmak amacıyla birden fazla kelimenin kaideler ile yan yana getirilmesiyle meydana geldiğini belirtmiştir. Kelime gruplarının cümle tek nesne veya hareketi karşıladığını ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler birliği olduğunu ifade etmiştir (Korkmaz, 1992: 100).

Ertuğrul Yaman, “Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi’nin Sözdizimi Bakımından Karşılaştırılması” adlı önemli eserinde, kelime gruplarının iki veya daha çok kelimenin ekli,

eksiz veya yardımcı kelimelerle bir araya getirilmesiyle oluşan tamamlanmamış yargılı ve cümle içerisinde tek kelime görevinde kullanılan birlikler olduğunu belirtmiştir (Yaman, 2000: 39).

Necati Demir, “Türkçe Cümle Bilgisi” adlı eserinde kelime grupları terimi ile birlikte “sözcük öbekleri” terimini de kullanmıştır. Demir, birden fazla sözcüğün bir araya gelip anlamlı bir birlik oluşturmasının rastgele bir iş olmadığını, kuralları olduğunu ifade etmiştir. Sözcük öbeklerinin bu kurallar çerçevesinde bir araya geldiğini ve bir anlam ifade ettiğini belirtmiştir. Necati Demir yukarıda adı geçen eserinde sözcük öbeklerini 14 alt başlıkta incelemiştir: “1. İsim / Ad Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. İsim-Fiil Öbeği, 4. Sıfat-Fiil Öbeği, 5. Zarf-Fiil Öbeği, 6. Tekrar Öbeği, 7. Edat Öbeği, 8. Bağlama Öbeği, 9. Unvan Öbeği, 10. Birleşik İsim Öbeği, 11. Ünlem Öbeği, 12. Sayı Öbeği, 13. Birleşik Fiil Öbeği, 14. Kısaltma Öbekleri.” (Demir, 2019: 23-24).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı eserde kelime gruplarının tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle anlatılamayan benzer durumları karşılamak için birden fazla kelimeyle kurulan dil birlikleri olduğunu ifade etmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2013: 14).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli yukarıda adı geçen eserlerinde kelime gruplarının tek bir kelimeyle karşılanamayan nesne ve kavramları karşıladığına, yapı ve anlam bakımından bir bütünlük gösterdiklerine, kelime grupları arasındaki ilişkinin grubun sonunda bulunan asıl ögeye getirilen ekler vasıtasıyla olduğuna ve cümle içerisinde tek bir cümle gibi işlev gördüklerine değinmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2013: 15-17).

Abdurrahman Özkan’ın editörlüğünde Abdurrahman Özkan, Mustafa Toker ve Ufuk Deniz Aşçı’nın kaleme aldığı “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı eserde kelime gruplarının birden çok kelimedenden oluştuğuna, yapısında ve anlamında bütünlük bulunduğuna, cümle içerisinde bir öge olarak kullanıldığına değinmişlerdir (Özkan, 2016: 45).

Çalışmamızda tasnifini esas aldığımız akademisyen Leyla Karahan ise bir varlık, kavram, bir nitelik, durum ve hareketi karşılamak, belirtmek, pekiştirmek ve nitелеmek amacıyla belirli kurallar dâhilinde oluşan yargısız dil birimlerine kelime grupları denildiğini ifade etmiştir. Karahan kelime gruplarının özelliklerini yargısız dil birimi olmaları, cümle içerisinde tek kelime gibi görev yapmaları, kurallı bir şekilde oluşmaları, kelime grupları arası ilişkilerin grubun sonunda yer alan hâl ekleri ile sağlanması, vurgularının da grubun yapısına göre değiştiği konularına değinmiştir (Karahan, 2013).

Leyla Karahan, kelime gruplarını “İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf--Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Tekrar Grubu, Edat Grubu, Bağlama Grubu, Unvan Grubu, Birleşik İsim Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Birleşik Fiil, Kısaltma Grupları” olarak on dört alt başlıkta ele almıştır (Karahan, 2013). Biz de çalışmamızda genel olarak Leyla Karahan’ın 2013 yılında yayımlanan eserinde yer alan sınıflandırmayı esas alacağız. Fakat Karahan’a ek olarak “İyelik Grubu” olarak nitelendirilen kelime gruplarının ayrı bir kelime grubu olduğu görüşünü savunduğumuz için biz kelime gruplarını 15 alt başlıkta incelemeyi uygun gördük.

3.1. İsim Tamlaması

Muharrem Ergin, eserinde isim tamlamasını iyelik grubu ile aynı başlıkta ele alarak isim tamlamalarının iyelik ekli bir isim unsuru ile ilgi eki almış bir isim unsurunun oluşturduğunu ifade etmiştir. Ergin, her iki unsuru isim olan iyelik grubuna isim tamlaması denildiğini belirtmiştir (Ergin, 1983: 662).

Ergin, isim tamlamalarını “belirli isim tamlaması” ve “belirsiz isim tamlaması” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Ayrıca Ergin (1983), kaynaklarda takısız isim tamlaması olarak nitelendirilen tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu savunmaktadır. Bu konuya sıfat tamlaması başlığında değineceğiz.

M. Kaya Bilgegil, isim tamlamalarına “belirtme grupları” içerisinde yer vererek birden çok ismin; iyelik, tahsisi, tür, cins ve özellik ifade etmek için birlikte oluşturduğu birleşik sözlerin isim tamlaması olduğunu ifade etmiştir. Bilgegil isim tamlamalarını “İsimlerin Sayısına Göre” ve “Anlamına Göre İsim Tamlamaları” başlıkları altında “Basit İsim Tamlamaları, Zincirleme İsim Tamlamaları, Belirtili İsim Tamlamaları ve Belirtisiz İsim Tamlamaları” şeklinde dört alt başlıkta ele almıştır (Bilgegil, 1984:115).

Tahsin Banguoğlu, “ad takımı” olarak adlandırdığı isim tamlamalarına belirtme öbekleri başlığı altında değerlendirmiştir. Banguoğlu ad takımının bir ad ile iyelik eki almış başka bir adın oluşturduğu kelime öbeği olduğunu ifade ettikten sonra ad takımlarını “Belirli Adtakımı” ve “Belirsiz Adtakımı” olarak ikiye ayırarak incelemiştir (Banguoğlu, 2015: 498-499).

Rasim Şimşek, “Adtakımı” olarak isimlendirdiği isim tamlamasını “İyelik Öbekleri” başlığı altında iki ya da daha çok adın iyelik ilgisi ile oluşturduğu belirtme öbeklerinin ad takımı olduğunu ifade etmiştir (Şimşek, 1987). Şimşek adtakımlarını “Belirtili ad takımı” ve “Belirtisiz ad takımı” olarak iki gruba ayırmıştır (Şimşek, 1987: 323-346).

Tahir Nejad Gencan, "İsim Takımı" olarak nitelendirdiği isim takımlarında isim, ismi tamamladığını ve zamirlere de tamlayıcı olduğunu ifade ettikten sonra Ergin'in sıfat tamlaması olarak tarif ettiği takısız tamlamayı da isim tamlamalarının içinde değerlendirmiştir. Gencan, isim takımlarını "Birinci Tür İsim Takımı, İkinci Tür İsim Takımı ve Üçüncü Tür İsim Takımı" şeklinde üç alt başlıkta incelemiştir (Gencan, 1979: 158-162).

Mazhar Kükey, isim tamlamalarını tanımlamak için "Ad tamlaması" terimini kullanarak tamlayan ögesi ad olan iyelik öbeklerinin ad tamlaması oluşturduğunu ifade etmiştir (Kükey, 1975). Kükey diğer akademisyenlerden farklı olarak eserinde zincirleme isim tamlamalarını tanımlayarak örnekler vermiştir. Kükey isim tamlamalarını "Tamlayan ögesi ekli genitif durumunda bulunan ad tamlaması (belirtili ad tamlaması) ve Tamlayan ögesi eksiz genitif durumunda bulunan ad tamlaması (belirtisiz ad tamlaması)" olarak ikiye ayırmıştır (Kükey, 1975, 14-23).

H. İbrahim Delice, isim tamlamalarını "Ekle Kurulan Öbekler" başlığı altında incelediği isim tamlamalarının iyelik, tür, cins belirtmek maksadıyla iki veya daha çok isimden kurulduğunu belirtmiştir (Delice, 2003). İbrahim Delice, "Türkçe Sözdizimi" adlı eserinde diğer akademisyenlerden farklı olarak isim tamlamalarını beş alt başlıkta ayırmış ve Arapça ve Farsça isim tamlamalarına da yer vermiştir: "Belirtili İsim Tamlaması, Belirtisiz İsim Tamlaması, Zincirleme İsim Tamlaması, Arapça İsim Tamlaması, Farsça İsim Tamlaması." (Delice, 2003: 38-39).

Necati Demir, isim tamlamasının ismin aitlik ilgisi bakımından daha belirgin hâle getirmek amacıyla başka bir isim tarafından tamamlanmasıyla meydana gelen isim grubu yani sözcük öbeği olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 23). Necati Demir isim tamlamalarını ikiye ayırmıştır: Belirtili Ad Tamlaması, Belirtisiz Ad Tamlaması (Demir, 2019: 26).

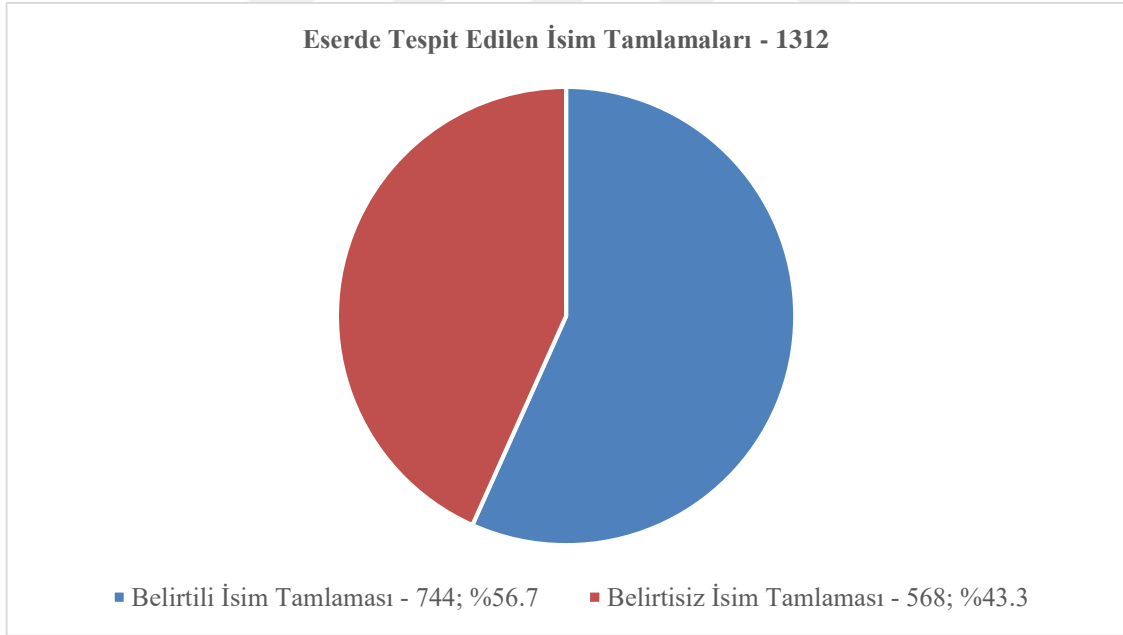
Necati Demir, "Türkçe Cümle Bilgisi" adlı eserinde akademi dünyası içerisinde farklı görüşlere konu olmuş iki tamlama çeşidine de değinmiştir. Demir "Takısız Ad Tamlaması" denilen tamlama türünün sıfat tamlaması olduğu görüşünü savunur yani takısız ad tamlaması konusunda Muharrem Ergin gibi düşünmektedir. Demir ayrıca "Zincirleme Ad Tamlaması"nı da ayrı bir başlık altına incelemeyip tamlayanın ilgi eki alıp almamasına göre ya belirtili ad tamlaması ya da belirtisiz ad tamlaması olduğunu belirtir (Demir, 2019: 26).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, isim tamlamalarının iki veya daha çok ismin sahiplik, tahsis, tür, cins vb. nitelikleri göstermek amacıyla bir araya gelmesiyle meydana

gelen kelime grubu olduğunu ifade ettikten sonra isim tamlamalarını üçe ayırır: Belirtili İsim Tamlaması, Belirtisiz İsim Tamlaması ve Eksiz Tamlama (Özkan ve Sevinçli, 2013).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli diğer akademisyenlerin ya sıfat tamlaması olarak kabul ettiği ya da isim tamlaması olarak kabul ettiği “Takısız İsim Tamlaması”nı yerine “Eksiz Tamlama” terimini kullanarak eksiz tamlamaları oluşturan iki ismin de hiçbir çekim eki almadan yan yana gelmesiyle oluştuğunu ve takısız tamlamaların yabancı dil kurallarının dilimize tatbik edilmesiyle oluştuğunu belirtmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2013: 31).

Leyla Karahan, iyelik eki almış isim unsuru ile iyeliğin işaret ettiği başka isim unsuruyla oluşturduğu kelime grubunun isim tamlaması olduğunu ve tamlanan yani ikinci unsurun daima iyelik ekli olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 42). Leyla Karahan isim tamlamalarını “Belirtili İsim Tamlaması” ve “Belirtisiz İsim Tamlaması” olarak iki alt başlıkta ele almıştır. Çalışmamızda zincirleme isim tamlamasının ayrı bir tamlama olmadığı görüşünü savunduğumuz için zincirleme isim tamlaması örneklerine yer vermeyerek metinden sadece belirtili ve belirtisiz isim tamlaması örneklerine yer vereceğiz.

Metinde 568 tane belirtisiz isim tamlaması, 744 tane de belirtili isim tamlaması olmak üzere toplam 1312 isim tamlaması tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen isim tamlamalarının 365 tanesi (27.83%) tamlayan ve tamlananın bir kelimedenden oluşan isim tamlamasıdır. 947 tanesinin (72.17%) ise tamlayan, tamlanan ya da her iki unsurunun da ayrı bir kelime grubundan meydana gelmesi dikkat çekicidir. Tamlayan veya tamlanan unsurlarının ayrı bir kelime grubu olduğu isim tamlamalarının unsurları, genellikle sıfat

taamlamalarından meydana gelmektedir.

Belirtili isim taamlamasının unsurları yer değiştirebilir.

Ne güzel kokusu vardı tütüsülerin 72/6

Belirtili isim taamlamasının unsurları arasına başka unsurlar girebilir.

Ahmed Cevdet Paşa'nın reisi olduğu "Mecelle" komisyonu 63/2

Beyoğlu'nun tek sineması 90/1

Bu kitaplık meselenin ilme verdiği ipucu 52/5

Büyük babamın emekli maaşı 59/4

Cemiyetin ne müthiş habercisi 44/7

Eşyanın dış yüzü 166/2

Emin Efendi'nin mahalle mektebi 87/8

Felaketin en büyüğü 30/5

Filmin gerçek çeviricisi 21/2

Gecenin ilk saatleri 28/1

İlk mektebin ilk heceleme seviyesi 11/7

İkisinin de soylusu 27/8

İnsanların cilt cilt ansiklopedisi 30/6

Koruyucuların en hayırlısı 39/6

Konağın alt katındaki misafir bekleme odası 62/3

Mecburiyetinin en çileli, en işkenceli derecesi 32/3

Millî eser anlamının büyük abidesi 65/3

Onların müşahhas hayat ve hüviyetleri 17/6

Onun işkence tezgâhı 31/7

Onların acıklı düdük sesleri 73/8

Onun verem hastalığı 73/12

Onların incecik kaburğa kemikleri 80/3

Onun çıkış noktası 83/10

Onların mahrem imtizaçları 119/10

Ömrümün ruhi ve teesüri hali 13/1

Rıza Tevfik'in "Selma sen de unut!" şiiri 96/8

Sabahın alaca karanlığı 37/9

Sıra dağlarının en yüksekleri 18/5

Sineklerin havada ayak sesleri 70/8

Türk Cemiyetinin sahte aydınlar eli 11/6
Teneffüshanenin pencere camı 96/7
Uykunun şerbet denizi 27/12
Üç kıtanın kilit noktaları 127/8
Zamanın (dinamik) hayata bağlı kuşatıcı manası 10/1

Belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru başka bir belirtili isim tamlaması olabilir.

Atlarımızın birinin sağrısı 79/4
Büyük Babamın babasının ismi 43/2

Belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru başka bir belirtisiz isim tamlaması olabilir.

Cemiyet hayatının püskürtü ve fısıltıları 11/7
İkinci Abdülhamîd devrinin İstanbul'u 37/2
Korku kalesinin kapısı 102/9
Mâna ışığının en nurlusu 80/13
Tanzimat bulamacının öncesi 11/2

Tamlanan unsuru sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir isim tamlamasının tamlayan unsuru genellikle ilgi hali eki taşır.

Bazı cazibe kıvılcıklarının gidip geldiğini 179/10
Büyük Babamın takip edeceği 43/3

İsim tamlamasının unsurlarından biri sıfat tamlaması olabilir.

Ahşap evlerin yeri 74/5
Ahşap bir evin sökülük kaplamaları 102/11
Alâkalı dairenin koridor duvarı 137/8
Bir simitçinin başı 45/5
Biricik oğlunun biricik oğlu 55/1
Bir ahçı yamağı 59/5
Bozuk fikir mayası 11/6
Büyük pay sahibi 45/2
Evin dördüncü katı 73/8

Geçmiş zamanın içi 33/8
Geniş bir tahsil yolu 43/8
Her şeyin içyüzü 53/5
İcatçı bir hayat taklidi 9/1
İlk acemilik gününün gecesi 139/6
Kelimeler üstü bir mana sirayeti 51/6
Taş kalpli hademelerin hastalara haykırışı 27/15
Taş yürekli bir hademe narası 28/15
Yeni bir ruh havası 183/7
Yobaz ve küstah kalemler eli 10/5
Zenci uşak Bedri'nin cevabı 60/11

İsim tamlamasının unsurları ayrı bir kelime grubu olabilir.

Âlet ve inşa mimarisi 10/5 (ty: *Bağlama Grubu*)

Birçoklarına nasıl görüldüğüm şüphesi 26/5 (ty: *Sıfat-fiil Grubu*)

Düşünce ve duygu kumaşı 11/5 (ty: *Bağlama Grubu*)

Gideni tekrar getirme cehti 53/2 (ty: *İsim-fiil Grubu*)

Hadiseleri fikirleştirme veya fikirleri hadiseleştirme sanatı 10/2 (ty: *Bağlama Grubu*)

Hilmi'nin zekâ ve edebi 43/8 (tn: *Bağlama Grubu*)

Farsçadan Türkçeye bazı mefhumları açıklayan bir lügat dergisi 84/4 (ty: *Sıfat Tamlaması*)

Kaba softa ve ham yobaz kuruluşu 11/2 (ty: *Bağlama Grubu*)

Kibre düşmek korkusu 32/4 (ty: *İsim-Fiil Grubu*)

Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen hizmetçiler arası 61/1 (ty: *Sıfat Tamlaması*)

Madde ve mâna tadı 94/7 (ty: *Bağlama Grubu*)

O da şahsiyetli oğlu Büyük Babamın takip edeceği ilmiye yolu 43/3 (ty: *Sıfat Tamlaması*)

Üstünlük ve ulvilik farkı 116/13 (ty: *Bağlama Grubu*)

Umumî bilgi çerçevesinde tanıyan hâlis bir Şark münevveri tipi 187/14 (ty: *Sıfat Tamlaması*)

Zaman ve mekân tanımayan ruhun üstte kalışı 52/3 (ty: *Sıfat Tamlaması*)

İsim tamlamasından birden fazla tamlayan veya tamlanan unsur bulunabilir.

Aldanma ve birbirini aldatma oyunu 157/2

Edebiyat-ı Cedide züppe ahmahlığın, / “Fecr-i Âti” bu ahmaklığı hafifletmeye çalışmanın, / Türkçülük cereyanı içinde gelişenler de işi “mazruf” yerine “zarf” meselesi

sanmanın / hazin misalleri 11/1

Evimin ve çevrem dışı 55/8

Oldurma, / oluşturma, / biçimleme, / yakıştırma, / tasarlama iőı 9/3

Trablus, Balkan ve Birinci Dünya Harpleri 56/5

Belirtisiz isim tamlamalarının tamlayan unsuru bir cümle olabilir.

Fransız edibinin “İngilizlerden 7 asır gerideyiz!” hükmü 18/6

3.2. Sıfat Tamlaması

Muharrem Ergin, sıfat tamlamasının bir sıfat ile isim unsurunun oluşturduğu kelime grubu olduğunu ifade ettikten sonra tamlamadaki sıfat unsurunun isim unsurunu ya vasıflandırmak ya da belirtmek için kullanıldığını ifade etmiştir. Ergin örnek olarak “güzel yazı, üç kişi, canım İstanbul, demir kapı, dolma kalem...” tamlamalarını vermiştir (Ergin, 1983: 661).

Muharrem Ergin, Türkçede “Takısız İsim Tamlaması” olarak isimlendirilen tamlama çeşidinin bir isim tamlaması değil de sıfat tamlaması olduğu görüşünü savunur. Çalışmamızda tasnifini esas olarak aldığımız akademisyen Leyla Karahan da takısız isim tamlamalarının sıfat tamlaması olduğu görüşünü savunmamaktadır.

Biz de Ergin ve Karahan’ın bu görüşüne katılıyor ve “Takısız İsim Tamlaması” oluşturan kelime gruplarının sıfat tamlaması olduğunu düşünüyöruz.

Vecihe Hatipoğlu, sıfat tamlamasını sıfatın kendisinden sonra gelen adı niteleyerek veya belirterek oluşan tamlamalar olduğuna değinmiştir. Hatipoğlu eserinde diğer akademisyenlerin hiç değinmediği “Zincirleme Sıfat Tamlaması” terimini kullanarak sıfat tamlaması ile bir adın, en az üç sözcükten kurduğu sıfat tamlaması olarak ifade etmiştir. Hatipoğlu zincirleme sıfat tamlaması için örnekler vermiştir: “Kırmızı başlıklı kız, kıvırcık saçlı çocuk, uzun etekli kadın, eli açık adam, gözü keskin avcı, niyeti bozuk iőçi...” (Hatipoğlu, 1982: 25-28).

M. Kaya Bilgegil, sıfat tamlamasını bir sıfat veya sıfat görevindeki bir kelime ile bir ismin meydana getirdiği kelime grubu olduğunu belirtmiştir. Bilgegil, sıfat tamlamasına “mavi elbise, sarı saçlı çocuk, yeni dikiő makinesi, beyaz keten, topal keçi ...” örneklerini vermiştir (Bilgegil, 1984: 138).

Tahsin Banguoğlu, “Sıfat Takımı” terimini kullanarak bir sıfatın yani “epithete” veya “qualifiant”nin ek almadan vasıfladığı veya belirlediği adın önüne gelerek oluşan

tamlamalara sıfattakımı olduğunu belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 342-343).

Rasim Şimşek, sıfat tamlaması terimi yerine “Önadtakımı” terimini kullanarak önadla bunun ilgilendiği bir adın oluşturduğu niteleme öbeğine, önadtakımı denilmesi gerektiğini belirtmiştir (Şimşek, 1987: 346-149). Şimşek diğer akademisyenlerden farklı olarak “önadtakımlarının zincirlenmesi” terimini kullanmıştır. Şimşek önadtakımı zincirlemesinin önadtakımlarının iç içe girip zincirlenerek oluşturulduğunu ifade etmiştir. Önadtakımına “Uzun saplı sokak süpürgesi” örnek olarak verilebilir (Şimşek, 1987: 346-149).

Tahir Nejat Gencan, sıfat tamlamasının sıfatın, adları ya da adları tamlamasıyla oluşan söz öbeği olduğunu ifade etmiştir (Gencan, 1979: 185).

H. İbrahim Delice, sıfat tamlamasının daha önceleri terkîb-i vasfî terimiyle tanımladığını ve sıfat tamlamalarının bir sıfatın kendinden sonra gelerek bir ismi nitelemesi veya belirtmesi yöntemiyle oluştuğunu ifade etmiştir. Delice diğer akademisyenlerden farklı olarak “Arapça Sıfat Tamalaması” ve “Farsça Sıfat Tamlaması” başlıkları altında bu dillerdeki sıfat tamlamalarını da açıklayıp örnekler vermiştir (Delice, 2003: 29-31).

Necati Demir, sıfat tamlamasını ismin yanında bulunan sözcüğün onun herhangi bir özelliğini vurgulamasıyla meydana geldiğini ifade etmiş ve “beyaz güvercin”, “mavi gömlek”, “çalışkan öğrenci” örneklerini vermiştir (Demir, 2019: 26).

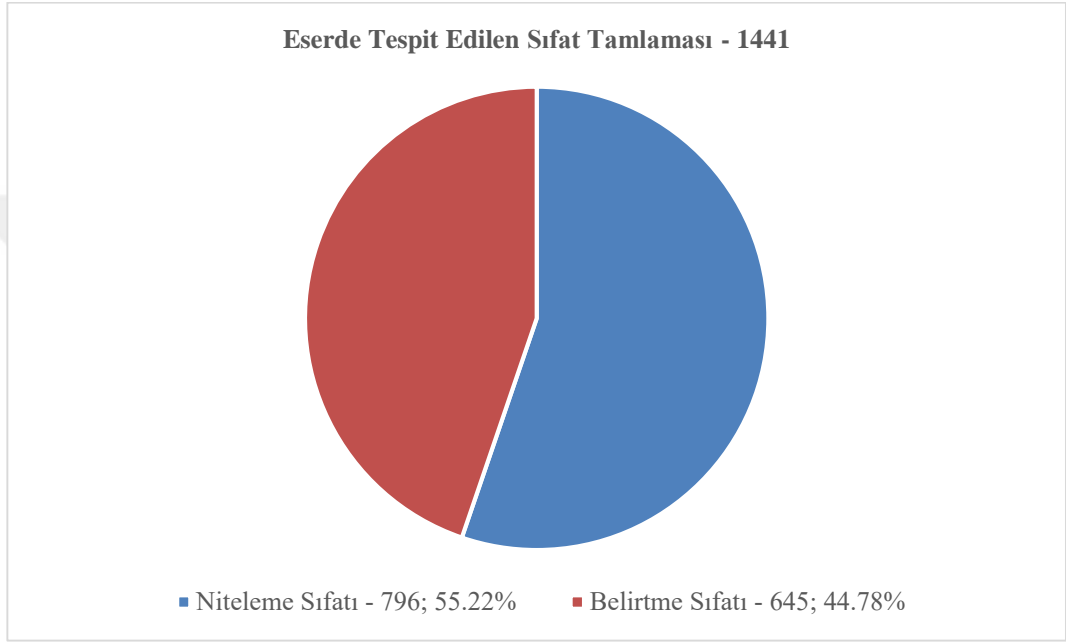
Necati Demir, Türkçede “Takısız İsim Tamlaması” olarak isimlendirilen tamlama çeşidinin bir isim tamlaması değil de sıfat tamlaması olduğu görüşünü savunur. Biz de Demir’in bu görüşüne katılıyor ve “Takısız İsim Tamlaması” olarak isimlendirilen kelime gruplarının sıfat tamlaması olduğunu düşünüyoruz.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, sıfat tamlamasını ismin önünde niteleme görevinde bulunan bir sıfat ve bir ismin eksiz olarak birleşmesinden meydana geldiğini belirtmiştir (Özkan ve Sevinçli, 2013: 34).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, “Eksiz Tamlama” başlığı altında değerlendirdiği bu tamlama çeşidinin “Takısız Tamlama” diye nitelendirildiğini ve dilimize yabancı dil kurallarının etkisiyle girdiğini belirtmiştir. Ayrıca bu tamlamaların özellikle kuruluş ve firma isimlerinde kullandığını ve yaygınlaştığını belirtmiştir. Yazarlar eserde “Eksiz Tamlama” terimini kullanarak tanımladıkları tamlama ile akademide bilinen “Takısız İsim Tamlaması” ile farklıdır. Aynı eserin sıfat tamlaması bölümünde de nesnelere neyden yapıldığını belirten tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu belirterek Ergin’in görüşüne

katılırlar (Özkan ve Sevinçli, 2013: 34).

Leyla Karahan, asıl unsurunun isim olan ve bu unsurun bir sıfatla nitelendirildiği tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 48-49). Metinde toplam 1441 sıfat tamlaması tespit edilmiştir. Tespit edilen sıfat tamlamalarının 796 tanesi yani “55.22%”i niteleme sıfatlarıyla oluşturulmuş sıfat tamlamasıdır. Geri kalan 645 tanesi yani “44.78%”i belirtme sıfatları ile oluşturulmuştur. Belirtme sıfatlarının ise “38.1%”i belgisiz, “29.7%”si işaret, “24.28%”i sayı ve “10.9%”u soru sıfatları ile oluşturulmuştur.

Sıfat tamlamasını oluşturan sıfatlar, yapısı bakımından ele alındığında ise tamlamaların “55.53%”ünü basit, “33.05%”ini türemiş ve “16.42%”sini ise birleşik sıfatların oluşturduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen sıfat tamlamalarında “büyük ve küçük” niteleme, “bu” işaret, “bazı” belgisiz, “ne” soru ve “bir” sayı sıfatlarının diğer sıfatlardan fazla kullanıldığı görülmüştür.

Tamlayanı sıfat-fiil grubu olan sıfat tamlamasında nesne, hareket niteliği ile tamamlanır.

Abdülhamid tahttan düşürüleli 3-4 senenin bile geçmediği bir devir 44/7

Afyonla uyuşturma tedbiri diye bahsettiğim korkunç çare 93/4

Atlarımızın birinin sağrısında açılan yara 79/4

Balını anlatmaya kalkan ukalâ arı 21/9

Başımın altına yerleştirdiğim yastık 33/1

Bahsine yol bulamadığım silik bir yüz 80/13

Beni aydınlığa boğan bir revnak 32/6

Bize yedirilen kaşar peynir 96/11
Bir daha yakasını bırakmayacak olan belâ 75/1
Bütün bu hallere katlanan Büyük babam 47/6
Büyük babasından ayrıca 1 mecdiye bahşiş alan çocuk 90/1
Eşyayı göremez hale gelen gözler 32/6
Fuzuli'den Şeyh Galib'e kadar uzanmış bir çizgi 11/2
Hakkımda idam hükmü kesen el 113/8
Hakkın yakıştırdığı bu surat 32/8
Hastahanede kaldığım müddetçe ısırmakta devam eden bu hasta 26/5
Haysiyetli bir aristokrat ruhu taşıyan Necip Efendi 43/9
Henüz teşekkül halinde bulunduğu bir devir 44/7
Her şeyi önceden bilen bir savcı 31/3
Her defasında parayla önüne geçilen bu hal 47/1
Hızlı hızlı tespihini çeken bir veli 30/3
Hizmetçileri sayarken işaret ettiğim Ali isimli genç 79/1
Hissî hatıralarına yazdığın bu eser 89/14
Isırıcı gözlerle karşılayan bu hasta 26/5
İnsanlığa büyük faydalar getirecek mühim bir keşif 29/7
İstanbul'a gelen ilk otomobil 53/6
Kaleme aldığım bu eser 20/4
Kulu ile kendi arasında bıraktığı bu haller 33/2
Küçük demir pullar bulunan tekerlek 53/10
Küt bir hassasiyet içinde gezip dolaştığımız bu dünya 70/10
Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen hizmetçiler 61/1
Madde hareketinden çok ruh hareketine yer vermeyi vâdettiğin bu eser 89/14
Sarıyer'deki köşkünde bulunan Büyük babam 38/3
Saatlerdir kapıda bekleyen annem 90/2
Sözünü dinleten bir insan 18/8
Türlü bunalımlar içinde kıvrandığım mevsim 25/2
Üstten açılır maun bir dolapta sakladığı türlü ilâç 54/12
Vakaları doğuran manalar 18/1
Yanaşmalarını beslemeye bayılan çocuk 90/1
6-7 yaşlarında başlayıp üstüste gelen türlü hastalık 71/14

Sıfat tamlamasında unsurların biri veya hepsi kelime grubu olabilir.

Acıyan ve razı olan mâna 81/6 (ty: Sıfat-fiil Grubu)

Bana da mürebbiyelik etsin diye konağa alınmış, derken hiçbir şeye yaramaz olmuş ve hizmetçiler arasına katılmış bu bâkire 60/6 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Bembeyaz nane şekerleri 108/6 (tn: Belirtisiz İsim Tamlaması)

Beklediği ve özlediği şövalye 60/6 (ty: Sıfat-fiil Grubu)

Bir devrin birbirine aykırı iki kanadı arasında bile görülen vicdan ve insaf 64/4 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Bağlama Grubu)

Bu yaşta yalan söyleyen ve mektepten kaçan bir talebe 92/14 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Bu şenaat örneği 114/1 (tn: Belirtisiz İsim Tamlaması)

Çatalca'ya kadar gelen Bulgar ordusu 87/3 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Belirtisiz İsim Tamlaması)

Daha düne kadar yaşayan ve Sekseni hayli aşkın olarak ölen bu kadın 46/4 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Deri değiştiren ve yenisini tutturamayan Türk cemiyeti 74/5 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Belirtisiz İsim Tamlaması)

Dört bir tarafa yayılan ve karyola altlarına kadar arayan yalı halkı 104/1 (ty: Bağlama Grubu, tn: Belirtisiz İsim Tamlaması)

Eski kadife perdeler sarkan loş bir salon 71/5 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Emin Efendi isimli sarıklı hocanın işlettiği mahalle mektebine 87/4 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Belirtisiz İsim Tamlaması)

Hep içini yiyen ve dışında ılık bir mizaç ifadesini bulamayan birtakım vehim 45/3 1 (ty: Bağlama Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Hem büyüklerle başköşede yemeğe oturan ben 81/13 (ty: Sıfat-fiil Grubu)

İçinde doğduğum ve yaşadığım aile 45/1 (ty: Bağlama Grubu)

Kalın ve dış çizgiler 19/7 (ty: Bağlama Grubu)

Girift ve ince bir hadise 51/3 (ty: Bağlama Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Girmeyeceği menfez ve geçmeyeceği delik olmayan bir varlık 102/7 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Her şeyi karıştıran, her şeyin içyüzünü arayan bir merak 53/5 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Kaygan ve kurumuş çam yaprakları 120/7 (ty: Bağlama Grubu, tn: Belirtisiz İsim Tamlaması)

Kaçak ve uçarı bir metod 91/2 (ty: Bağlama Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Masum ve mesut bakış 82/6 (ty: Bağlama Grubu)

Misk gibi peynir 97/2 (ty: Edat Grubu)

Nazik ve zarif Tarık 107/11 (ty: Bağlama Grubu)

Suluk siyah kadife tabutlarda kaldırılan Rum ölüleri 116/6 (ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Sıfat Tamlaması)

Belirtisiz İsim Tamlaması)

Sığ ve sefil tekerlemeler 145/5 (*ty: Bağlama Grubu*)

Tek katlı bir Rum evi 116/3 (*ty: Sıfat Tamlaması, tn: Belirtisiz İsim Tamlaması*)

Uzun çoraplı jimnastik hocası 115/1 (*ty: Sıfat Tamlaması, tn: Belirtisiz İsim Tamlaması*)

Yeni giyilmiş elbise ve ayakkabılar 116/7 (*ty: Sıfat-fiil Grubu, tn: Bağlama Grubu*)

Yobaz ve küstah kalemler 10/5 (*ty: Bağlama Grubu*)

Zaman ve mekân tanımayan ruh 52/3 (*ty: Sıfat-fiil Grubu*)

İsmi niteleyen birden fazla sıfat unsuru bulunabilir.

Benden daha derin duyan kinci bir kimse 74/7

Bir buçuk yıllık bir mahkûmiyet 25/3

Bir ilâhî imtihan 29/13

Bir ip merdiven 45/10

Bu masum eda 82/6

Bütün sahte inkılâplar 114/8

Boş bir değirmen 113/10

Çarpıcı bir misal 52/3

En yüksek seviye 18/9

En ekâbir sosyete 44/5

Gayet dokunaklı bir hitabe 131/13

Garip bir musiki 70/5

Geniş bir tahsil 43/8

Giriftar asil bir köşe 197/5

Hançerli bu adam 32/8

Hafifçe bir hadise 82/7

Hünerli bir terbiyeci 93/9

İpek fantezi yelekli adam 72/3

İki küçük kız 113/10

Isırılmış bir elma 82/5

Kaçak bir selâm 164/11

Keskin bir sınıır çizgisi 31/2

Korkunç bir özentisi 10/5

Kocaman bir leğen 39/4

Kocaman bir bıçak 89/7

Kocaman bir yalı 95/6
Kulübemsi, basık, ahşap bir ev 47/10
Manzum bir roman 11/2
Nazik bir taraf 79/7
Odaya attığım ilk adım 26/5
O seri hastalıklar 75/1
Pırıl pırıl bir altın 62/6
Sirkeli bir bez 93/2
Soluk bir şal 83/2
Su dolu bir kâse 72/8
Süt dolu bir tas 80/4
Süt beyaz saçlı, erkek tavırlı, ciddiyet kayası bir kadın 88/12
Şanlı bir zat 43/5
Taş yürekli bir hademe 28/15
Ümitsiz bir dünya 59/2
Üstü halı kaplı geniş bir sedir 69/5
Yatılı bir mektep 96/3
Yeşil, sarı, mavi, mor ilâç 118/26

Birden fazla isim de bir sıfat unsuru ile niteleyebilir.

Yeni elbiseler ve papuçlar 81/8

İki ayrı sıfat tamlaması bağlama grubu oluşturabilir.

5 paralık ekmek ve 5 paralık peynir 89/9

Türk dilinde takısız tamlama konusu üzerinde çok fazla akademisyen görüşlerini bildirmiş ve akademide kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Biz sıfat tamlaması bahsinde akademisyenleri ele alırken takısız tamlama görüşlerine de değindiğimiz için tekrar etme gereği duymuyoruz. Leyla Karahan, nesnelere neyden meydana geldiğini belirten tamlamaları takısız isim tamlaması değil de sıfat tamlaması kabul etmektedir. Bizde Karahan'ın görüşüne katılıyoruz ve sıfat tamlaması olarak kabul ediyoruz. Metnimizde dokuz tane örnek yer almaktadır.

Metinde nesnelere neyden yapıldığını belirten sıfat tamlamaları ile ilgili örnekler şunlardır:

Altın çerçeveli gözlük 101/5
Altın lira 71/16
Altın kaplama topuzlu baston 114/6
Çini soba maşası 94/10
Çini soba 177/7
Demir pul 53/10
Demir parmaklık 53/10
Gümüş saplı kırbaç 121/4
Kadife tabut 116/6
Tahta sandık 177/11

Necip Fazıl Kısakürek'in şiiri ile ilgili yapılan birçok çalışmada kapalı, imge ve imajlarla zenginleştirilmiş bir dil kullandığı belirtilmiştir. Kısakürek'in sadece şiir dili değil; tiyatro, hikâye ve roman gibi diğer edebî türlerde kaleme almış olduğu diğer eserlerin dili de diğer yazarlardan farklıdır. "Üslupçu" bir yazar olarak nitelendirebileceğimiz Kısakürek, eserde kullanmış olduğu belirtisiz isim tamlamaları ve "kadife tabut" gibi sıfat tamlamaları ile dildeki ustalığını göstermiştir. Kafa Kâğıdı adlı eserinin genelinde şiir dilindeki çağrışımlara dayalı zengin ve biraz da kapalı olan üslubu dikkat çekmektedir. Bu özelliği ile Kısakürek'in kendine has üslubu, eserin ilk sayfasından itibaren fark edilerek diğer yazarlardan ayrılmaktadır.

3.3. İyelik Grubu

Muharrem Ergin, iyelik gruplarının biri iyelik ekli diğeri de genitif halindeki iki isim unsurundan meydana geldiğini belirtmiştir (Ergin, 1983: 662). M. Metin Karaörs, iyelik grubunun bir nesnenin ayrı bir nesneye ait olduğunu belirtmek için meydana geldiğini vurgulamıştır (Karaörs, 1993: 10).

Vecihe Hatipoğlu, iyelik grubunu "Adıl Tamlaması" terimini kullandığı tamlamaların tamlayanı adıl olduğunu ve belirtili tamlama biçiminde kurulduğunu belirtmiştir (Hatipoğlu, 1982: 21). Rasim Şimşek de Hatipoğlu'na yakın bir tanımlama yaptıktan sonra "Adıl Takımı" terimini kullanmıştır.

M. Kaya Bilgegil, iyelik grubuna isim tamlamasının içerisinde ayrı bir bölüm olarak değinerek "benim kitabım, senin kitabın, onun kitabı, bizim kitabımız, sizin kitabınız, onların kitapları..." gibi örneklere yer vermiştir (Bilgegil, 1984: 121).

Haydar Ediskun, Leyla Karahan ve Necati Demir, iyelik grubunu ayrı bir başlık altında değil isim tamlamalarının içerisinde ele almışlardır.

Sonuç olarak iyelik gruplarını tanımlamak için değişik terimler ve tanımlamalar bulunmaktadır. Akademisyenler arasında iyelik grubunun varlığı hususunda farklı görüşler bulunmasına rağmen biz “İyelik Grubu”nun ayrı bir kelime grubu olduğunu düşünüyoruz.

Metinde 59 tane tamlayan ve tamlanan unsurları bulunan, 172 tane de tamlayan unsuru düşmüş iyelik grubu tespit edilmiştir. Metinde toplam 231 tane iyelik grubu tespit edilmiştir. Metinde tespit ettiğimiz iyelik grupları içerisinde dikkatimizi husus ise metinde toplam 22 tane “annem”, 12 tane de “babam” şeklinde tamlayanı düşmüş iyelik gruplarının bulunmasıdır. Burada aslında Kısakürek’in metinde kullanmış olduğu diğer kelime grupları gibi iyelik gruplarını da kendi ruh haline ve kişilerin hayatındaki önemine göre yer verdiğini göstermektedir. Nitekim Kısakürek, eserin içerisinde annesinin kendisine daima dayanak olduğunu ve dedesinin konağındaki diğer insanların annesini bir hizmetçi gibi kullandığından dolayı duymuş olduğu hüznü dile getirmiştir. Kısakürek, eserin içerisinde babasından bahsederken ise “Babam isimden ibarettir.” şeklinde tanımlaması ve kendi yazmış olduğu mektuba babasının verdiği cevapta “Ne de güzel yazın ve üslûbun varmış!” cümlesini kurması Necip Fazıl ile babası arasındaki soğuk ilişkiyi göstermektedir. Tüm bu hususlar yazarın kulanmış olduğu söz dizimi unsurlarına yansımaktadır.

Tamlayan ve tamlanan unsurları bulunan iyelik grubu örnekleri:

Benim vaziyetim 29/11

Benim şerrim 91/1

Benim akranlarım 126/1

Benim gömleğim 134/3

Benim terzim 173/2

Benim omuzlarım 180/10

Benim şiirlerim 189/11

Bizim hocalarımız 179/6

Onun adı 63/5

Onun bestesi 70/12

Onun ismi 83/8

Onun ayakları 105/20

Onun otoritesi 144/5

Onun yanı 174/4

Onların rakamları 89/2
Onların yeri 103/12
Onların üslûbu 143/7
Sizin buradaki şartlarınız 28/11

Tamlayanı düşmüş iyelik grubu örnekleri:

(*benim*) annem 48/4
(*benim*) babam 113/1
(*benim*) halim 20/4
(*benim*) hakkım 25/9
(*benim*) halalarım 81/12
(*benim*) şiirlerim 189/11
(*senin*) kürkün 133/9
(*senin*) oğlun 46/2
(*senin*) yazın 154/7
(*senin*) üslûbun 154/7
(*onun*) kamçısı 38/1
(*onun*) kocası 45/14
(*onun*) arabası 55/10
(*onun*) yüzü 179/4
(*onun*) eli 10/5
(*bizim*) yalımız 59/3
(*bizim*) hocamız 158/2
(*bizim*) odamız 104/5
(*bizim*) evimiz 172/2
(*bizim*) köşkümüz 59/3
(*bizim*) soyumuz 65/2
(*sizin*) eliniz 113/8
(*sizin*) hesabınız 127/7
(*sizin*) diliniz 133/1
(*sizin*) oğlunuz 47/9
(*sizin*) pantolonunuz 144/5
(*onların*) ayakları 52/8
(*onların*) torunları 55/3

(onların) saçları 60/4
(onların) çocukları 88/4
(onların) gözyaşları 132/3
(onların) gözleri 134/2
(onların) elleri 143/7

3.4. Sıfat-Fiil Grubu

Muharrem Ergin, "Partisip grubu" terimini kullandığı sıfat-fiil grubunu bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana geldiğini ve partisibin fiil şekli olduğu için ona bağlı unsurların da fiil olması gerektiğini belirtmiştir (Ergin, 1983: 683).

Vecihe Hatipoğlu, eserinde sıfat-fiil gruplarını kelime gruplarının içerisinde ayrı bir başlık olarak işlemeyip "Ortaçlardan kurulan sıfat tamlaması" başlığı altında ele almıştır.

Tahsin Banguoğlu, "Sıfat Takımları" başlığı altında ele aldığı sıfat-fiil grubunu yatkı fiillerden sıfat görevinde olanlar bir cümlenin yüklemi olarak kullanıldıklarında cümleyi tamamen sıfat görevine soktuğunu ve onu ana cümlenin isim özelliğindeki bir unsuruna sıfat yaptığını belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 501).

Metin Karaörs, "Sıfat-Fiil (Partisip) Grubu" başlığı altında sıfat-fiil grubunu bir sıfatfiille ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubu olduğunu ifade etmiştir (Karaörs, 1993: 32).

H. İbrahim Delice, sıfat-fiil grubu yerine "Sıfat-Fiil Öbeği" terimini kullanarak "Ekle Kurulan Öbekler" başlığının altında yer alan "Yüklemsi Öbekleri" alt başlığının içerisinde sıfat-fiil eklerinden herhangi birini alan bir fiil ile ona bağlı isim unsurlarından oluşan kelime öbeği olduklarını belirtmiştir (Delice, 2003: 43).

Necati Demir, "Sıfat-Fiil Öbeği" terimini kullandığı sıfat-fiil gruplarını bir sıfat-fiil eki almış fiil ve ona bağlı bir veya birden fazla tamlayıcı unsurdan oluşan kelime öbeği olduğunu belirtmiştir (Demir, 2013: 23).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, sıfat-fiil grubunun Bir sıfat-fiile bağlı öğelerle kurulan kelime grubuna sıfat-fiil grubu olduğunu belirtir (Özkan ve Sevinçli, 2013: 86).

Kaya Bilgegil ve Mazhar Kükey, sıfat-fiil grubunu kelime grupları içerisinde yer vermemiştir.

Leyla Karahan, bir sıfat-fiil ve bu sıfat-fiile bağlı özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcılarından oluşan kelime gruplarının sıfat-fiil grubu olduğunu, grubun asıl unsuru

olan sıfat-fiilin sonda bulunduğunu ve yüklem olan sıfat fiilin yargı bildirmediğini belirtmiştir (Karahana, 2013: 53).

Metinden toplam 252 tane sıfat-fiil grubu tespit edilmiştir. Metin içerisinde tespit edilen sıfat-fiil gruplarının “61.1%”i “-An”, “18.66%”sı “-mİş”, “15.48%”i “-dık” ve “4.76%”sı “-AcAk” sıfat-fiil ekleriyle oluşturulmuştur. Metinde tespit edilen sıfat-fiil gruplarının büyük bir kısmının “-An” sıfat-fiil ekiyle kurulmuştur. “-An” sıfat-fiil ekinin işlek bir ek olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

“-An” sıfat-fiil eki ile oluşturulan sıfat-fiil grubu örnekleri:

- Arkasında bir gramofon taşıyan 144/7
Başı bulunmayan 134/1
Beni odaya attığım ilk adımda ısırıcı gözlerle karşılayan 26/5
Beni lavaboya kadar bile koltuğunda götüren 26/7
Büyük babasından ayrıca 1 mecdiye bahşiş alan 90/1
Çektiğim bunalımlar arasında dıştan gelen 25/3
En yüksek seviye karşısında eksik kalan 18/9
Felaketin en büyüğü olan 30/5
Hastahane de kaldığım müddetçe ısırmakta devam eden 26/5
Her fert için tahammülü pek kolay olan 31/10
İnkisara uğrayan 55/2
Kaderin bir teşvikini koklayan 44/1
Mecburî kalkışları en aza indirmek cehdini sürdürmeye bakan 28/1
Mükemmel birer Maratoncu olan 74/1
Saatlerdir kapıda bekleyen 90/2
Sadece yemek vakitleri yatağında oturma vaziyetine geçebilen 28/1
Yanaşmalarını beslemeye bayılan 90/1
Yemeğini almış beklemekte bulunan 142/2

“-AcAk” sıfat-fiil eki ile oluşturulan sıfat-fiil grubu örnekleri:

- Koskoca betonarme binayı yıkacak 27/15
Beton döşemeyi çökertecek 161/18
Bu teşhisi koyacak 125/4
Büyük faydalar getirecek 29/7
Çocuk denilecek 189/6
İnsanlığa büyük faydalar getirecek 29/7

Kalabalıklara can attırarak 31/7

Lâyık olduğu muameleyi gösterecek 114/1

Müthiş bir haşarı türeyeceği 53/3

Sen henüz kadınlık sırlarından anlayacak 153/11

Üstünde kız kardeşimin diş izleri bulunan elmayı bugüne kadar saklatacak 82/9

“DİK” sıfat-fiil eki ile oluşturulan sıfat-fiil grubu örnekleri:

Afyonla uyuşturma tedbiri diye bahsettiğim 93/4

Belki nefret ettiği 90/7

Birçoklarına nasıl görüdüğüm 26/5

Bir bunalım halinde duyduğum 120/6

Bir Fransız ansiklopedisinin “hapisleri müddetçe, üniversite tahsil hayatını aşar” diye kaydettiği 25/4

Eserime başladığı 25/2

Fakat mukabele çaresini bulamadığı 90/7

Fransızlardan almış olduğu 88/6

İçinde sihirbazları gezdirdiği 118/3

Kulu ile kendi arasında bıraktığı 33/2

Onun geride bıraktığı 62/2

Şahin ve Mazlum isimli iki Macar atının çektiği 45/4

Türlü bunalımlar içinde kıvrandığım 25/2

Üzerinde bir iplik gibi uçtuğum 91/2

Üzerine gümüş yaldızlı fıstıkların ve nar tanelerinin serpildiği 117/4

Yakası açılmadık 143/7

“mİş” sıfat-fiil eki ile oluşturulan sıfat-fiil grubu örnekleri:

Aşağıya süzölen bir yılan hayalinden kaçamaz hale gelmiş 27/15

Bir köşeye sıkıştırılmış 26/5

Bütün küçüklükler ve aşağılıklardan arınmış 166/2

Eşyanın dış yüzüne müstesna bir zevk ve (estetik) gözlüğüyle bakmış 166/2

Fuzuli’den Şeyh Galib’e kadar uzanmış 11/2

Has ekmek yerine pasta kreması yağurmuş ve ondan ibaret kalmış 166/2

Helâ kapısını içeriden mandallamış 104/5

Kaçamaz hale gelmiş 27/15

Kimya ilmine yeni ufuklar getirmiş 29/4

Mektebin Arnavut ve şivesi değişmemiş 131/8

Odamıza bitişik helâya can atmış 104/5

O yaşta yalana başlamış 93/3

Örtüler çeneye kadar çekilmiş 140/8

Reis sıfatiyle idare etmiş 62/11

Tek ümit ve desteğini oğluna bağlamış 54/18

Vakıf Guraba Hastanesinde ameliyat masasına yatırılmış 28/3

3.5. İsim-Fiil Grubu

Muharrem Ergin, "Fiil grubu" terimini kullandığı tanımladığı isim-fiil grubunu esas unsuru fiil isimleri üzerine kurulan kelime grubu olduğunu ve kendisinden önce gelen unsurlarla beraber fiil grubunu oluşturduğunu belirtir (Ergin, 1983: 395).

Rasim Şimşek, isim-fiil grubunu "Eylem Öbekleri" başlığı altında yalın ya da çekim ekli bir adla bir eylemden oluşan çekim öbeği olarak belirtmiştir (Şimşek, 1987: 376).

M. Metin Karaörs, isim-fiil grubunu fiil isimleri olan - mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş ekleriyle yapılan kelime grubu olduğunu (Karaörs, 1993: 29-30), Gencan ise yan önermeler başlığı altında isim-fiil grubunu yerine "Adeylemlerle Kurulan Önermeler" terimini kullanıp ad eylemlerin tümcelerde adlar gibi görevli olduğunu belirtmiştir (Gencan, 2015: 134).

H. İbrahim Delice, "İsim-Fiil Öbeği" terimini kullandığı isim-fiil grubunu isim-fiil eklerinden birini bünyesinde bulunduran bir fiil ile ona bağlı unsurlarından oluşan kelime öbeği olduğunu (Delice, 2003: 43), Demir de isim-fiil grubu yerine "İsim-Fiil Öbeği" terimini kullanmıştır (Demir, 2019: 28).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, isim-fiil grubunun bir isim-fiil ile onu anlam bakımından niteleyen kelimelerden oluşan kelime grubu olduğunu vurgulamıştır (Özkan ve Sevinçli, 2013: 83).

Leyla Karahan, grubun ana unsuru olan "-mA, -mAk ve ekleriyle yapılan hareket ismi ile ona bağlı ögelerden oluşan kelime grubu olduğunu ve bu kelime grubunun yargı bildirmediğini belirtmiştir (Karahan, 2013: 55).

Metinde kullanılmış isim-fiil eklerinin 38 tanesi isim-fiil grubu oluşturmamaktadır. Bu isim-fiil örnekleri ise şunlardır: "dondurma(1), dolma(1), kazma(1), kaymak(2), giriş(4), çıkış(4), ekmek(8), yemek(17)." İsim-fiil grubu oluşturmayan örneklerin metindeki kullanımlarından birkaçını verecek olursak: *hindi dolması 166/3, ekmek büfesi 107/1, yemek*

müziği 142/8 vb. Metinde toplam 156 tane isim fiil grubu tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen isim-fiil gruplarının “47.43%”ü “-mA”, “33.98%”i –mAk” ve “18.58%”i “-Iş” isim-fiil ekleriyle oluşturulmuştur.

“-mA” isim-fiil eki ile oluşturulan isim-fiil grubu örnekleri:

Afyon yuttururcasına bir tedbirle uyuşturma 91/4

Babamın çocukluğundaki çılgınca patlama 53/5

Bir kafes hayvanı haline getirme 91/43

En sefil örnekleriyle çıkartma 19/1

Hususî şekilde kısıkvrak bağlama 45/13

Kaba bir sınıflandırma 17/3

Korkunç bir özenti de yeltenme 10/5

Öz kökü yeşerteceği yerde kurutma 11/6

Sadece yemek vakitleri yatağında oturma 28/1

Taş üstüne taş koyma 192/3

“-mAk” isim-fiil eki ile oluşturulan isim-fiil grubu örnekleri:

Balıkların tek tek, biçim, renk ve ışıltılarını görmemek 17/3

birinci plâna almak ve olup bitenleri zamana karşılık mekân diye kullanmak 20/3

Bu sedire uzanıp kitap okumak 69/6

Büyük babamın eline sarılmak 64/2

En aşağı tabakayla en yukarısını barıştırmak 18/9

Eşraftan birine misafir olmak 43/7

Hakka zaaf ve beşerî sıfatlar isnat edici hikâyeler anlatmak 26/9

İşte bu ölçüyle ruh hayatımı mümkün olduğu kadar vesileler sarmaşığından ayıklamak 20/3

Kadıncağızı uzaklaştırmak ve “getirin!” nârasında yakınlaştırmak 48/6

Kelimeler üstü bir mâna sirayetine sahip olmak 51/6

Mümkün olduğu kadar vesileler sarmaşığından ayıklamak 20/3

O olup bitenleri zamana karşılık mekân diye kullanmak 20/3

Onu hadiselerin ardından önüne geçirmek 20/3

Ruhumun kafa kâğıdını resimlendirmek 20/2

“-Iş” isim-fiil eki ile oluşturulan isim-fiil grubu örnekleri:

Biçim ve dış görünüş 196/6

Bir mezarlıktan geçiş 129/10
Böyle bir görüş soylu anlayış 17/2
Küçük bir tepeden iniş 129/10
Mâverâ kurcalayıcısı bir görünüş 166/3
Milleti içinden imha davranış 125/2
O gün müphem bir seziş 72/1
Ruhiyle bir oluş 159/6
Satışını yükseltici davranış 188/4
Seslendiren bu haykırış 73/11
Sıcak bir gülüş 152/13

3.6. Zarf-Fiil Grubu

Muharrem Ergin, "Gerundium grubu" terimini kullandığı zarf-fiil grubunu bir gerundium ile ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubu olduğunu belirtip "bütün camları temizleyerek, etrafına bakmadan uzaklaşırken" gibi örnekler vermiştir (Ergin, 1983: 684).

M. Kaya Bilgegil, "Zarf Grupları" terimini kullandığı zarf-fiil grubunu zarfla, sıfat veya fiilden oluşan kelime grubunun zarf grubu olduğunu zarfın belirten, sıfat ve fiilin ise belirtilen olduğuna değinmiştir (Bilgegil, 1984: 162).

Tahsin Banguoğlu, "Zarf Öbekleri" terimini kullandığı zarf-fiil grubunu, Metin Karaörs "Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu" başlığı altında bir zarf-fiil ve onu belirten unsurlardan meydana gelen bir kelime grubu olduğunu belirttikten sonra "karşımızda dururken, bütün sokakları temizleyerek..." gibi örnekler vermiştir (Karaörs, 1993: 34).

Tahir Nejat Gencan, eserinde zarf-fiil gruplarına ayrıca değinmemiştir. Ancak zarf-fiil gruplarının alt başlıkları sayılabilecek "Bağlama Ulacıyla (ip yapılı ulaçla) Kurulan Önergeler", "Durum Ulaçlarıyla Kurulan Önergeler" ve "Nedenlik Ulacıyla Kurulan Önerme" başlıklara yer vermiştir (Gencan, 1979: 136-137).

H. İbrahim Delice, Zarf-Fiil Öbeğini, "Ekle Kurulan Öbekler" başlığının altında yer alan "Yüklemsi Öbekleri" alt başlığında zarf-fiil eki almış fiil ile ona bağlı öğelerle oluşturulan kelime öbeği olduğuna değinmiştir (Delice, 2003: 44).

Necati Demir, "Zarf-Fiil Öbeği" terimini kullandığı zarf-fiil gruplarını bir zarf-fiil eki almış fiil ve ona bağlı bir veya birden fazla tamlayıcı unsurdan oluştuğunu ve öbeğin asıl unsuru zarf-fiil olduğunu ifade ederken (Demir, 2019: 30), Vecihe Hatipoğlu ve Mazhar Kükey ise eserlerinde zarf-fiil grubuna yer vermemiştir.

Leyla Karahan, ana unsur olan zarf-fiil ile tamlayıcılardan oluşan kelime grubu olduğunu ve bu grubun yargı bildirmediğini belirtmiştir (Karahan, 2013: 57). Metinde toplam 327 tane zarf-fiil grubu tespit edilmiştir. Metin içerisinde tespit edilen zarf-fiil gruplarının “27.70%”i “-ArAk”, “22.53%”ü “-Ip”, “22.06%”sı “-ken”, “8.92%”si “-IncA”, “7.51%”i “-mAdAn”, “2.82%”si “-dIkçA”, “2.82%”si “-mAktA”, “2.35%”i “-All”, 1.88%’i “...r ...mAz” ve “1.41%”i “-mAksızIn” zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuştur.

“-All” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Abdülhamid tahttan düşürüleli 44/7
Bahriyeden çıktım çikalı 173/4
Benliğimden geçeli 190/6
Güzelliği seçeli 190/5
Muhabbet menba gibi Kevserinden içeli 190/7

“-ArAk” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Alet ve inşa mimarisi olarak 10/5
Anadolu hükûmeti mümessili olarak 182/12
Babam altın kaplama topuzlu bastonunu havaya kaldırarak 114/6
Bıçakla ortasından yarararak 97/1
İkimiz de birbirimize veda etmiş olarak 28/4
Lokmalarımı yutmaya çalışarak 96/9
Müthiş tiksindiğim Hind yağını burnumu tıkayarak 71/16
Mutfak masrafı olarak 89/11
O da yanlışların yanlışı olarak 31/2
Tatil çıkışında anneme göstererek 96/12
Yabancı bir kumpanyanın gemisiyle güverte yolcusu olarak 174/5
Yanıma muhafızlar koyarak 29/6
Yastığımı bükerek 96/9
Yatağının üstündeki yastıkları yükselterek 114/6

“-dIkçA” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Çocukluğumu düşündükçe 71/1
Menkibe gibi nevilere roman olmadıkça 10/1
Menfi haberler geldikçe 104/1
Romanda ana dayanak olan (idealizasyon) feda edildikçe 10/3

Ulvilik şartını korudukça 10/4

Yoksa belli başlı bir ruh vâhidi diye ifadelendirilen şiar ve seciyeye uygun her fert ve sınıf ayırım yapmadıkça 194/1

“-IncA” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Ayakları zaman prangasına vurulunca 52/8

Benden dünya görüşüme ait bir fikir koparamayınca 31/3

Derslerini bitirince 165/1

Ense kökünden bel kemiği boyunca 27/15

Kahkahayla güldüğümü görünce 60/14

Nasıl konak deyince 119/11

Saati gelince 148/6

Toprağa bağlı keyfiyetiyle ihtimaller âlemi boyunca 12/6

“-Ip” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Bir peynir yerleştirip 89/7

Bu sedire bağdaş kurup 69/8

Bir kargı ve kalkan yaptırıp 119/4

Gece yarısı hafif bir dalgınlıktan silkelenip 74/7

Gelinlik elbisesiyle tabuta koyup 116/12

Koskoca betonarme binayı yıkacak bir şiddetle çekilip 27/15

Koridorda bir adam peydahlanıp 113/6

Odanın kapısı açıp 93/3

Onların büyüleyici tesiri altında beni kendimden geçirip 93/5

Sonra bir ân kaybedip 94/1

Şarlok Holmesin Watsonu gibi yanıma alıp 95/1

Torununu bu kadar şımartıp 93/6

“-ken” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Adliyeye giderken 55/10

Bir nevi dans sekmesini andıran ayak değiştirme şekli anlatılırken 141/4

Böyle bir sahne gösterilirken 147/1

Bunca mahkûm vaziyetteyken 90/5

Bu hikâyeyi okurken 118/24

Darülfünun'a yazılacağı zamanı beklerken 173/6
Duygularımı böylece iptâl ve şuurumu kaybetmek isterken 32/6
Herkes mısır koçanı ve saman ekmeği yerken 143/13
İki tarafı kar tepecikleriyle sınırlı daracık bir yoldan atla geçerken 176/2
Kalabalıktan kaçmak isterken 31/7
20/4 Kaleme aldığım bu eser böylece (kronolojik) sırayı da bir an için ters-yüz ederken
Kavanoz balıklarından bahsederken 17/3
Mısır koçanı ve saman ekmeği yerken 143/13
Yakışıklı bir delikanlıyken 130/8
Yatsı ezanı okunurken 161/2

“-mAktA” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Deli Fazıl'ın sürdüğü arabaya atlamakta 38/4
Hatta istikbal arası elverişli bir tarassut noktası hizmetini görmekte 20/4
Karaladığım bu düşüncelerden doğmakta 13/1
Satıcılar yine evin önünden geçmekte 115/5
Ve dışarıda satıcılar bağırmakta 134/8
Yemeğini almış beklemekte 142/2

“-mAdAn” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Artık çıkacak gürültüye aldırmadan 103/9
Bas bam ona tek söz söylemeden 154/3
O yaşta yalana başlamış torununa çatamadan 93/3
Düşünce ve kelime üstü mahiyetini yaş haddi tanımadan 52/8
Hal ve hatır sormadan 27/12
Hatır gönül dinlemeden 64/6
His ve lezzet plânına geçmeden 21/9
Hiçbir süzgeçten geçirilmeden 93/5
İngiliz işi bu meşin sandığın kilidini nasıl oldu da ses çıkarmadan 103/15
Kızlar yüzüme bile bakmadan 107/12
Korkumdan başımı yorganın altına gizlemeden 102/8
Uslansın diye 18-19 yaşlarında evlendirdiği ve aile seviyesine bakmadan 46/2
78'inci yılımdan dünyaya deldiğim tarihe dönmeden 13/1

“-mAkSIZIn” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Bir tahlil ve terkibe vardırımsızın 145/4

Önceden hiçbir tırmanış gayreti göstermeksizin 191/3

Yunus Emre gibi “zehirle pişmiş aş yemeye kim gelir?” sualini nefesine sormaksızın
166/3

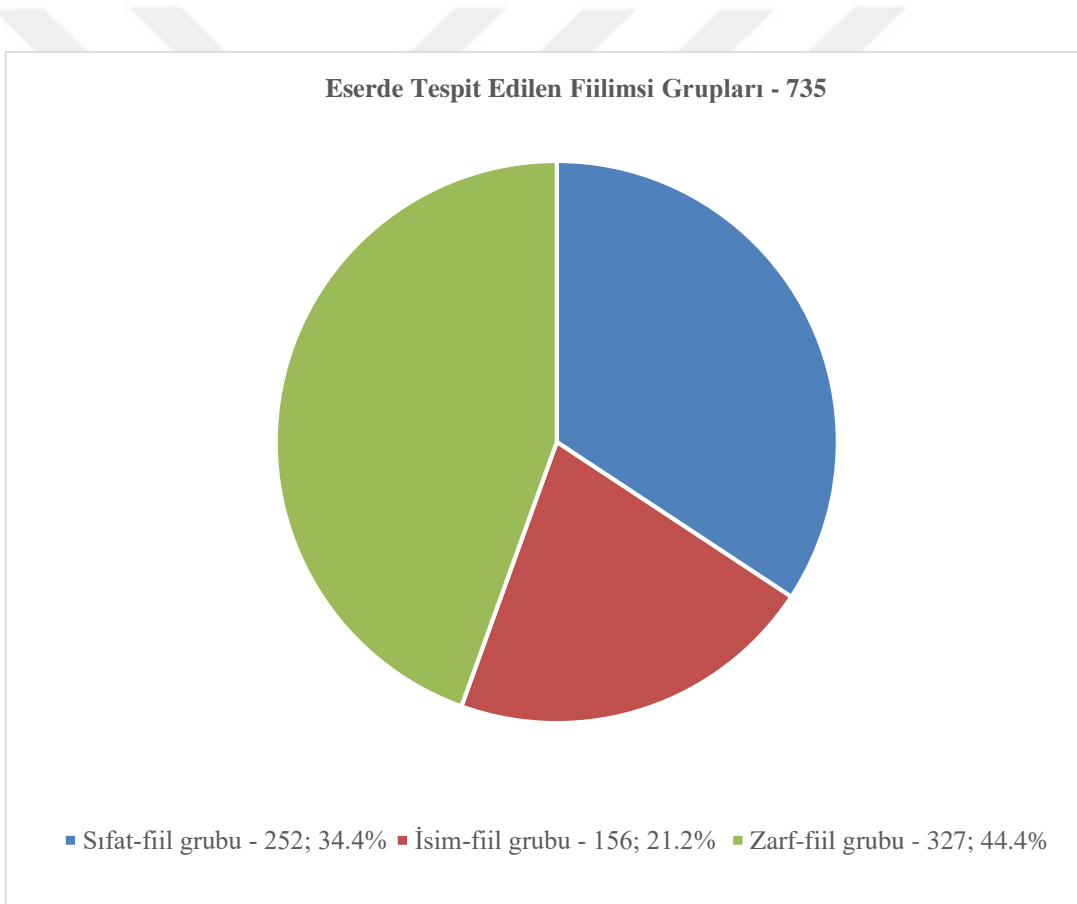
“...r ...mAz” zarf-fiil eki ile oluşturulan zarf-fiil grubu örnekleri:

Adliyeye ayak basar basmaz 64/3

“Götürün!” nârasını basar basmaz 48/6

Haberi alır almaz 38/4

Üstündeki değirmen taşı kaldırılır kaldırılmaz 56/6

3.7. Tekrar Grubu

Muharrem Ergin, "Tekrarlar" başlığı altında incelediği tekrar grubunu aynı tür iki kelimenin art arda gelmesiyle oluştuğunu belirttikten sonra aynen, eş, zıt manalı ve ilaveli tekrarlar olmak üzere dörde ayırmıştır (Ergin, 1983: 658).

Vecihe Hatipoğlu, “İkileme” başlığı altında ele aldığı tekrar grubunu, M. Kaya Bilgegil, “İkizleme” başlığı altında aynı cinsten iki kelimenin tekrarıyla oluşan olan gruplar olduğunu ve “1. Aynı kelimelerden oluşan tekrarlar, 2. Zıt anlamlı kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan tekrarlar, 3. Anlamları aynı kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan tekrarlar, 4. Bir kelime ve mühmelattan bir lafızla oluşan tekrarlar” olarak dörde ayırmıştır (Bilgegil, 1984: 163-164).

Tahsin Banguoğlu, “Bağımsız Bağlam Öbekleri” olarak nitelendirdiği tekrar grubunu cümle içerisinde aynı işleyişte iki veya daha çok kelimeyi birbirine bağlanmasıyla oluştuğunu belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 551).

Rasim Şimşek, "İkileme" başlığı altında incelediği tekrar grubunu aynı sözcüklerin anlamı pekiştirip güçlendirmek için tekrarlanması, yakın ya da karşıt anlamlı sözcüklerin anlatımı güçlendirmek üzere kullanılmasıyla oluştuğunu ifade eder (Şimşek, 1987: 34).

Metin Karaörs, Mazhar Kükey ile aynı terimi yani "Tekrar Grubu (İkilemeler)" kullanarak ikilemelerin aynı türden iki kelimenin art arda getirilmesiyle meydana geldiğini belirttikten sonra "1. Aynen Tekrarlar, 2. Eş manalı Tekrarlar, 3. Zıt Manalı tekrarlar, 4. İlaveli Tekrarlar” olmak üzere dörde ayırmıştır (Karaörs, 1993: 4-5).

H. İbrahim Delice, “Kelimeyle Kurulan Öbekler” başlığı altında incelediği tekrar öbeğini yakın veya zıt anlamlı iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ya pekiştirme kelimeler ile meydana geldiğini ifade ettikten sonra tekrar öbeklerini eserinde detaylıca ele almıştır (Delice, 2003: 31). Delice tekrar öbeklerini dokuz alt başlıkta ele almıştır: “1. Aynen Tekrar Öbeği, 2. Yakın Anlamlı Tekrar Öbeği, 3. Zıt Anlamlı Tekrar Öbeği, 4. Farsça /be, â, ender/ ile Yapılan Tekrar Öbekleri, 5. Sayılı Tekrar Öbeği, 6. Edatlı Tekrar Öbeği, 7. Bir Kelimesi Anlamlı Tekrar Öbeği, 8. Aralıklı Tekrar Öbeği, 9. İlaveli Tekrar Öbeği” (Delice, 2003: 31).

Necati Demir ise bir nesneyi veya hareketi karşılamak için eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği söz öbeklerinin anlamı güçlendirdiğini, abarttığını, kolaylaştırdığını, pekiştirdiğini ve kuvvetlendirdiğini belirtmiştir (Demir, 2019: 31).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, tekrar gruplarının anlamı güçlendirdiğini, ifade gücünü artırdığını ve kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı cinsten iki kelimenin art arda gelmesiyle oluştuğunu belirtmiştir (Özkan ve Sevinçli 2013: 44).

Abdurrahman Özkan(Ed.), tekrar grubunu anlama güç katmak amacıyla eş görevli iki kelimenin yan yana gelmesiyle oluştuğunu ifade etmiştir (Özkan, 2016: 65). Tahir Nejat Gencan ise eserinde tekrar gruplarına yer vermemiştir.

Leyla Karahan, bir nesneyi, bir özelliği, bir hareketi karşılamak için eş görevli iki kelimenin oluşturduğu kelime grubunu tekrar grubu olarak isimlendirmiş ve “eğri büğrü, çoluk çocuk, senli benli, ezildi büzüldü, deli dolu, içli dışlı” örneklerini vermiştir (Karahan, 2016: 60). Metinde toplam 134 tekrar grubu tespit edilmiştir.

Aynı kelimenin tekrarı ile meydana gelen tekrar grupları:

Acı acı 188/9

Alev alev 120/2

Avaz avaz 27/9

Bak bak 73/1

Bön bön 188/9

Cilt cilt 30/6

Ciddi ciddi 151/13

Dalga dalga 163/5

Dik dik 190/1

Fert fert 31/1

Gizli gizli 147/7

Hazin hazin 115/4

Haşarı haşarı 176/3

Hayran hayran 55/4

Hepsi hepsi 155/1

Hızlı hızlı 30/3

Hüngür hüngür 156/7

Masum masum 133/11

Mini mini 108/6

Pırıl pırıl 62/6

Renk renk 119/11

Sert sert 92/13

Sessiz sessiz 151/13

Sık sık 72/5

Şıpır şıpır 133/7

Taksit taksit 177/9

Tek tek 17/3

Vıcık vıcık 60/4

Yakın anlamlı kelimelerin meydana getirdiği tekrar grupları:

Aklı fikri 114/6

Cicili bicili 138/9

Filân falan 94/3

Kâğıt kalem 88/13

Kargacık burgacık 83/6

Paldır küldür 104/3

Zıt anlamlı kelimelerin meydana getirdiği tekrar grupları:

Büyük küçük 72/3

Kaldım kalmadım 88/3

Fiilimsi ekleri alan kelimeler, ünlemler yani bağlama ve çekim edatı dışındaki tüm kelimeler tekrar grubu oluşturabilir:

Ağlaya ağlaya 107/11

Ballandıra ballandıra 164/6

Bitmez tükenmez 94/2

Değiştire değiştire 141/6

Gezer tozar 92/4

Gide gide 164/1

Göstere göstere 131/7

Hıçkıra hıçkıra 101/6

Filân falan 94/3

Olmaz olmaz 47/6

Okur yazar 94/8

Sağa sola 103/9

Seve seve 47/9

Seke seke 141/6

Vura vura 46/9

Tekrar grubunu oluşturan unsurlarından biri zamanla tek başına kullanımdan düşmüş olabilir:

Beti benzi 65/7

3.8. Edat Grubu

Muharrem Ergin, edat grubunu önce gelen bir isim unsuru ile sonra gelen son çekim edatından oluştuğunu belirttikten sonra "Benim için, senin gibi, Ankara'dan bildirdiğine göre, çok eski zamanlardan beri, bundan dolayı..." gibi örnekler vermiştir (Ergin, 1983: 676).

Vecihe Hatipoğlu, "İlgeçli Tamlama" terimini kullandığı edat grubunun bir adla bir ilgecin oluşturduğunu belirtmiştir (Hatipoğlu, 1982: 32-33). Tahsin Banguoğlu, "Takılar ve Çeşitleri" başlığı altında takıların geldiği isimle birlikte oluşturdukları belirtme öbeğini takı öbeği olarak ifade ettikten sonra takı öbeklerinin sıfat ve zarf görevinde kullanıldıklarını belirtir (Banguoğlu, 2015: 386)

Metin Karaörs, bir isim ile bir son çekim edatının oluşturduğu kelime grubunun edat grubu olduğunu belirttikten sonra şu örnekleri vermiştir: "Benim gibi, senin için, çocuk gibi, görünmek hevesiyle, rüyalarını yazmak isteyen adam bile, gecenin bitmeye yüz tuttuğu andan beri, büyük bir edip olduğu kadar, dinlenme kabiliyetinden başka, yeniden dünyaya gelmek üzere, çünkü konuşmamıza dair, çalışkanlığından ötürü..." (Karaörs, 1993: 24-25).

Mazhar Kükey, "İlgeç Öbeği" terimini kullandığı edat grubunu (Kükey, 1975: 27-28), H. İbrahim Delice, "Kelimeyle Kurulan Öbekler" başlığının altında inceleyerek edat öbeğini dörde ayırmıştır: "1. Bağlama Edatı Öbeği, 2. Çekim Edatı Öbeği, 3. Pekiştirme Edatı Öbeği, 4. Ünlem Edatı Öbeği." (Delice, 2003: 21-24).

Abdurrahman Özkan(Ed.), edat grubunun bir isim ve bir edattan meydana geldiğini belirterek edat gruplarının diğer kelime gruplarından diziliş yönünden farklı olduğunu edat grubunda asıl unsurun başta bulunduğunu vurgular (Özkan, 2016: 95).

Tahir Nejat Gencan, edat grubuna yer vermemiştir. Leyla Karahan, başta bulunan isim ile çekim edatından oluşan kelime grubunun edat grubu olduğunu belirtmiştir. Metinde 336 tane edat grubu tespit edilmiştir. Tespit edilen edat gruplarının büyük bölümü "gibi" ve "için" edatlarından meydana geldiği dikkatimizi çekmiştir. Bunun sebebin de yazarın eserinde tasvir, benzetme ve okuyucuya hayatı ile ilgili vermiş olduğu bilgilerin sebeplerini açıklamaya önem vermesinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Kelime grubu isim ve edatın türüne göre ekli veya eksiz birleşir.

Menkıbe gibi 10/1 (eksiz)

Kabak çekirdeğine kadar 10/3 (-e eki)

İngilizlerden başka 18/6 (-den eki)

İsim çekim eki almış edat grupları cümlede isim olarak kullanılır.

Beni bir tarafa bırakın; fakat Hilmi Ziya, Mükrimin Halil, Reşat Şemsettin, Ahmed Kutsi ve Ahmed Hamdi gibilerin bulunduğu bir nesil, kısa bir zaman sonra eridi ve gerisi kavruk çıktı. 182/2

O zamanki kafasıyle: “Ben de müridinim işte Mevlanâ” gibilerden şiirler yazıyor. 159/1

İsim unsuru kelime grubu olan edat grupları meydana gelebilir.

A'nın beyaz köşküne doğru 120/7

Bazı eserlerimde billurlaştırılmış olduğu için 38/6

Bu teklife karşı 43/9

Benim şerrimden korumak için 91/1

Doktorun maşa sapı gibi 39/5

En ulvi ve münezzeh manaya kadar 12/2

Fecî bir ukalalık gibi 21/3

Gece yarısına kadar 179/9

Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'ni bitirdikten sonra 180/5

Hizmetçi kadınlardan misafir kızlarına kadar 47/3

Koltuk altlarına kayış takılıp yürütülen çocuk gibi 177/5

Mabeyn paşasını mahkemedan kovduğu için 63/1

Mekân diye kullanmak gibi 20/3

Mümkün olduğu kadar 20/3

Nazır girip öpmek üzere 64/2

Nefsini müdafaadan âciz kalması için 29/1

Öz oğlum gibi 43/8

Pek ümit verici olmayan bir hareketle 190/1

Riyakârlık ve günah şehvetiyle 106/3

Romanın roman olması için 12/7

Ruhuna destek arayan bir genç heyecaniyle 193/4

Sanat tefekkürü üzerinde olduğum için 52/5

Şahin ve Mazlum isimli iki Macar atının çektiği konak arabasıyla 45/4

Topuklara kadar uzanıcı bir saç gibi 71/5

Üzerinde bir iplik gibi 91/2

Ve varlıkla yokluğun destanı gibi 20/5

Yük veya zindan hücresi gibi 26/5

İsim unsuru bir cümle olan edat grupları meydana gelebilir.

“Ah, daha ölemedim!” diye 130/6

Ateşim düşsün diye 69/2

Ateşi alsın diye 71/13

“Aman, Büyük Bey duymasın, evi karşımıza yıkar!” diye 79/6

Bir baltaya sap olmayı istemiyor diye. 61/4

“Demek mektepte pastalarımı yerdin, öyle mi?” diye

“Ha gitti, ha gidiyor!” diye 61/6

“Hapisleri müddetçe, üniversite tahsil hayatını aşar” diye 25/4

“İstemiyorum!” diye 88/11

“Yangın nerede?” diye 74/3

“Yangın var!” diye 27/10

3.9. Bağlama Grubu

Muharrem Ergin, bağlama gruplarının bağlama edatları vasıtasıyla oluşturulan kelime grubu olduğunu belirttikten sonra denkleştirme edatları ve karşılaştırma edatları ile yapılan birliklerin de bağlama grubu sayarak bazı örnekler vermiştir: “sen veya ben, hem sen hem ben...” (Ergin, 1983: 660).

Vecihe Hatipoğlu'nun “Bağlaçlı Tamlama” başlığı altına ele aldığı bağlama gruplarını, M. Kaya Bilgegil, “Bağlaç Grupları” başlığı altında aralarında toplayıcı yön bulunan terimlerin bir hükümlerle birleştirilmesi veya hükümlerin bir kavrama isnadı ile meydana geldiğini belirtmiştir (Hatipoğlu, 1982: 145).

Tahsin Banguoğlu, “Bağlam Öbekleri” terimini kullandığı bağlama grubunun bağlamaların cümlede aynı görevde iki veya daha çok kelimenin bağlanmasıyla bağlam öbeklerini oluşturduklarını ve öbeğin iki üyesi birbirlerini belirttiklerini veya eşit değerde öbeğeştiklerini vurgulamıştır (Banguoğlu, 2015: 510-511).

Rasim Şimşek, “Bağlaç Öbeğini” terimini kullandığı bağlama grubunu eş görevli sözcüğün bağlaç ile oluşturduğunu belirtmiştir (Şimşek, 1987: 35).

Metin Karaörs, bağlama grubunu iki unsurun eksiz ve, ile ve "ila" edatlarıyla meydana geldiğini belirttikten sonra denkleştirme edatı olan “veya”, kaynaştırma edatı olan “hem,... hem” ile yapılan gruplarının da bağlama öbeği sayılacağını belirterek Ergin ile aynı konuya değinmiştir (Karaörs, 1993: 7).

Mazhar Kükey ile birlikte “Bağlama Öbeği” terimini kullanan Necati Demir, bağlama grubunu iki sözcük, sözcük öbeği veya bir sözcük ile sözcük öbeğinin bir bağlaç ile birbirine bağlanmasıyla bağlama öbeğinin oluştuğunu belirtmiştir. Demir, Ergin ve Karaörs gibi denkleştirme edatıyla oluşturulan grupların da bağlama grubu sayılması gerektiğini belirtmiştir.

H. İbrahim Delice, “Bağlama Edat Öbeği” terimini kullandığı bağlama grubunu bağlama edatıyla bağlanmış isim unsurlarından meydana geldiğini belirtir (Delice, 2003: 21).

Leyla Karahan, iki veya daha fazla isim unsurunun bağlama edatlarıyla meydana getirdiği kelime grubunun bağlama grubu olduğunu vurgulamıştır (Karahan, 2013: 65)

Metinde toplam 447 tane bağlama grubu tespit edilmiştir.

Bağlama edatı “ve, veya, ile, yahut vb.” iki unsurun arasına girerek bağlama grubunu oluşturmaktadır.

Bön ve sersem 10/5

Devrim yahut yıkım 63/3

Fikirleştirme veya fikirleri hadiseleştirme 10/2

Gece veya gündüz 140/3

İcat yahut muhaller 12/6

Leyla ile Mecnun 11/3

Mecelle ile Medeni Kanun 65/4

Pendik veya Tuzla 128/10

Yük veya zindan 26/6

Züppe ve şımarık 10/5

İle edatı ekleyerek de bağlama grubu oluşturmaktadır.

Halk’la hakk 18/10

Bir bağlama grubunda ikiden fazla isim unsuru varsa bağlama edatı son iki unsur arasında yer almaktadır. Ancak bu özelliğe uygun olmayan, istisna olarak kullanılan “harekiyet ve seyyaliyet ve teessüriyet” (12/6) örneğini de metinde görmekteyiz.

“hem... hem...”, “ister... ister...”, “ne... ne...”, “...mi ...mi” vb. edatların isim unsurunun başında veya sonunda bulunmasıyla oluşan bağlama grupları bulunmaktadır.

Ha 40 kişilik koğuş, ha bu oda 26/8

Hem çek, yıkıl, hem de söyleyeme 32/2

Hem büyüklerle başköşede yemeğe oturan, hem küçükler 81/13

Ne akılla olur ne de büsbütün akılsız 13/3

Ne nazar, ne nazar 73/1

Ne Büyük babamın bana aldığı bisikletler, ne anneannemin Aksaray'dan taşıdığı kılıç şeklinde çörekler 115/7

Ne Trablus Muharebesi, ne Balkan Harbi olurdu, ne de Dünya Harbine girilirdi.”
128/5

Hem metrdotel, hem de talebeye muallimlik vazifesi 142/5

Ne durgunlaşabildi, ne de kasırgalaşabildi 155/2

Ne konak, ne yalı, ne bir şey... 171/2

Ne bir gazete, ne mecmua, ne şahıs 173/6

Ya merhamet ya nefret 81/4

İsim unsuları kelime grubundan oluşan bağlama grupları da vardır.

Bu kaynak başında oynamaktan ve onun buz gibi suyunu içmekten 131/4

Büyük talim meydanına yol veren ve önünde nöbetçiler bekleyen 139/3

Eserime başladığım ve türlü bunalımlar içinde kıvrandığım 25/2

Geceleri horlayıp horlamadığımızı araştırmaya ve çirkinleri dışarıda bırakmaya
137/6

Hem dışından çürütülerek, hem de içinden kendi kendisini çürütmeye bırakılarak
192/8

Kaba softa ve ham yobaz 11/2

Mecelle ile Medeni Kanun arası 65/4

Nüfus kâğıdı veya hüviyet cüzdanı 19/4

Renk renk ve pırıl pırıl 163/11

Toprağı Anadolu'da sürmeye ve taş üstüne taş koymayı Anadolu'da yerine getirmeye
192/3

5 paralık ekmek ve 5 paralık peynir 89/9

Bağlama grubu başka bir kelime grubunun unsuru olarak kullanılabilir.

Duyan ve düşünen ikinci bir kimse 74/7

3.10. Unvan Grubu

Muharrem Ergin, unvan grubunun önce gelen bir şahıs ismi, bir unvan veya hısım isminden meydana geldiğini belirtmiştir (Ergin, 1983: 673).

M. Kaya Bilgegil, unvan grubunun şahıs isimleri ile lakap, künye, rütbe, sıfat ve mevkilerini ifade eden kelimelerden meydana geldiğini “Tevfik Fikret Bey, Emrullah Efendi, Hayri Usta, Ferhunde Kalfa, Kilisli Rıfat” gibi örneklerin unvan grubunu olduğunu belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 160).

Rasim Şimşek ve Tahsin Banguoğlu, “San Öbekleri” terimini kullanmışlardır. Banguoğlu unvan grubunu nezaketi akrabalık meslek ve rütbe gibi adların kişi adlarıyla birlikte meydana geldiğini belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 513-514). Şimşekte san öbeğinde san adının belirten, kişi adının da belirtilen olduğunu ve san öbeğinin temel öge olduğunu vurgulamıştır (Şimşek, 1987: 323)

Mazhar Kükey, H. İbrahim Delice ve Necati Demir, “Unvan Öbeği” terimini kullandığı terimini kullanmışlardır. Delice, bir şahıs ismiyle bir unvan ve akrabalık isminin oluşturduğu sözcük öbeği olarak belirtmiştir (Delice, 2003: 34). Kükey (1975: 31-32) ve Demir de kişi adının öne unvan gösteren adın ise sonra geldiğini vurgulamıştır (Demir, 2019: 32).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli (2013: 65), unvan grubunun unvan veya hısım isminin bir şahıs ismiyle oluştuğunu belirtirken; Abdurrahman Özkan(Ed.) da unvan grubu oluşturan öğelerin eksiz birleştiğini vurgulamıştır (Özkan, 2016: 104).

Vecihe Hatipoğlu ve Tahir Nejat Gencan eserinde kelime grupları içerisinde unvan grubuna yer vermemiştir.

Leyla Karahan, asıl unsur olan unvan veya akrabalık isimleri ile bir şahıs isminin eksiz birleşerek meydana getirdiği kelime grubunun unvan grubu olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 68).

Metinde 92 tane unvan grubu tespit edilmiştir.

Şahıs ismi başta unvan ve akrabalık isimleri sonda olan eksiz bir şekilde oluşan kelime grubudur.

Abdülhamîd Hân 56/5

Abdullah Efendi 87/8

Asım Bey 187/10

Cemal Paşa 152/6
Emin Efendi 87/4
Fazıl Bey 48/4
Hikmet Bey 87/8
İzzet Bey 178/13
Mediha Hanım 48/4
Necip Efendi 44/1
Refik Bey 63/4
Refet Paşa 183/7
Salim Paşa 43/7
Şevket Bey 144/4
Yetime Hanım 46/8
Zafer Hanım 44/5

Şahıs isminin birleşik isim olduğu unvan grupları da vardır.

Ahmed Cevdet Paşa 63/2
İbrahim Aşki Bey 160/1
Kadri Reşit Paşa 72/2
Mehmed Emin Bey 179/4
Mehmed Hilmi Efendi 38/4
Mustafa Reşit Paşa 145/3

Cümle içerisinde isim görevinde kullanılırlar.

Bir gün Refik Bey, avukatlığı zamanında Sultanı kasdedici imalı bir harekette bulunmuş ve Büyük babamın: “Ben onun adına adalet icra ediyorum! Mahkeme salonunu terkediniz!” ihtariyle kovulmuştur. 63/5

Doktorum, devrin çocuk hastalıkları mütehassısı meşhur Kadri Reşit Paşa. 72/2

Halep valisi Salim Paşa Maraş’a geliyor ve eşraftan birine misafir olmak usulünce Kısaküreklerin konağına iniyor. 43/7

O, Salim Paşa kızı Zafer Hanımefendinin şanlı gelini değil, konağın hizmetçisi ve Fazıl Beyin, bilmem ne otu gibi müsekkin ilâcıdır. 48/5

Refet Paşa, İstanbul'a Anadolu hükûmeti mümessili olarak geldi, yer yerinden oynadı ve Paşayı başlar üzerinde gezdirdi. 182/1

3.11. Birleşik İsim Grubu

Muharrem Ergin, birleşik isimlerin bir nesneye ad olmak üzere yan yana gelen isimlerin eksiz olarak yan yana gelmesiyle oluştuğunu belirtmiştir (Ergin, 1983: 664). Metin Karaörs ise üçlü şahıs ve yer adlarından oluşan birleşik Türkçeye has isimler olması özelliğini vurgulanmıştır (Karaörs, 1993: 17-18).

H. İbrahim Delice, “Özel İsim Öbeği” terimini kullandığı birleşik isimlerin yalın veya kalıplaşmış kelimenin özel isim oluşturmasıyla meydana geldiğini ve eskiden birleşik ismi “ism-i mürekkeb” diye tanımlandığını belirtmiştir (Delice, 2003: 28).

Necati Demir, “Birleşik İsim Öbeği” terimini kullandığı birleşik isim gruplarının özel isimlerini ve soyadlarının oluşturduğu özel kişi isimlerini olduğunu belirtir (Demir, 2019: 36).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, birleşik isim grubunu birden fazla ismin eksiz bir şekilde kalıplaşarak oluşturduğunu belirttikten sonra “*Faruk Kadri Timurtaş, Ahmet Caferoğlu, Mehmet Kaplan...*” örneklerine yer vermiştir (Özkan ve Sevinçli, 2013: 42).

Abdurrahman Özkan(Ed.), “Özel İsim Grubu” terimini kullandığı birleşik isim gruplarının kişiye özel isim olmak amacıyla meydana gelen bütün şahıs isimlerinin özel isim gruplarını oluşturduğuna vurguda bulunmuştur (Özkan, 2013: 73)

Leyla Karahan, şahsa özel ad olmak amacıyla oluşan kelimeler topluluğu olduğunu ve şu şekilde oluştuğunu belirtmiştir.

Karahan, “Ulubatlı Hasan, Deli Dumrul, İkinci Selim, Deli İbrahim” vb. tamlananı özel isim olan sıfat tamlamalarının zamanla bir kişinin adı olduğu için birleşik isim grubuna dönüşebileceğini ve aynı durumun “Evliya Çelebi, Yusuf Has Hacıp” gibi unvan gruplarında da olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 69-70). Biz de bu görüşe katılıyoruz ve metinde yer alan *Deli İhsan 145/1* kelime grubunu birleşik isim grubu olarak kabul ediyoruz.

Metinde 97 tane birleşik isim grubu tespit edilmiştir.

Ahmed Haşim 162/5

Ahmed Kutsi Tecer 180/3

Ahmed Hamdi Tanpınar 180/3

Aksekili Hamdi 163/3

Deli İhsan 145/1

Fatih Sultan Mehmed 166/1

Faruk Nafiz 162/4
Hamdullah Suphi 163/3
Hilmi Ziya 182/2
Lord Bayrın 161/3
Mükrimin Halil 182/2
Nasreddin Hoca 193/6
Necmeddin Molla 62/12
Necip Fazıl 165/17
Orhan Seyfi 162/4
Ördek Sait 196/7
Peyami Safa 95/9
Rıza Tevfik 96/8
Reşat Şemsettin 182/2
Şeyh Galib 126/2
Tarık Carım 196/7
Tevfik Fikret 162/5
Yahya Kemal 162/5
Yakup Kadri 126/3
Ziya Gökalp 180/10

3.12. Ünlem Grubu

Muharrem Ergin (1983: 674) ve Metin Karaörs (1993: 21-22) benzer tanımlamalar yaparak ünlem gruplarının seslenme edatı ile isim kelimesinden meydana geldiğini belirtmişlerdir.

Tahsin Banguoğlu, “Katma Öbekleri” başlığı altında “Ünlem Öbekleri” terimini kullandığı ünlem grubunu, önce kullanılan ünlemle oluşturulduğunu belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 518).

Rasim Şimşek (1987: 36) ve Mahzar Kükey(1975: 30), "Ünlem Öbeği" terimini kullandığı ünlem grubunu seslenme ünlemi ile bir addan oluşan belirtme/sözcük öbeklerinin ünlem öbeği olduğunu belirttikten sonra şeklinde tanımladıktan sonra bazı örnekler vermişlerdir: "Hey Dirse Han!, ey vuslat!, bre kocalar!, Ey Türk Gençliği, ey dost" gibi örnekler vermişlerdir.

H. İbrahim Delice, “Kelimeyle Kurulan Öbekler” başlığının altında “Ünlem Edatı Öbeği” terimini kullandığı ünlem grubunu bir ünlem edatı ile bir isim unsurun eksiz bir

şekilde birleşmesinden meydana geldiğini ve ünlem grubunun yüklem istediği zorunlu veya seçimlik bir ögesi olmadığı için cümle dışı unsur olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir (Delice, 2003: 28).

Necati Demir, “Ünlem Öbeği” terimini kullandığı ünlem grubunu başta bulunan bir ünlemle sonda bulunan isim unsurundan oluşan söz öbeği olduğunu ve ünlem grubunun cümleye dâhil olmadığı için cümle dışı unsur olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 37).

Vecihe Hatipoğlu ve M. Kaya Bilgegil, ünlem grubuna eserinde yer vermemiştir.

Leyla Karahan, asıl unsuru isim olan ve bir ünlemden oluşan kelime grubunun ünlem grubu olduğunu açıklamıştır (Karahan, 2013: 70).

Ünlem grubu ünlem ve isim unsurunun eksiz bir şekilde birleşmesiyle oluşur. Metinde 59 tane ünlem grubu tespit edilmiştir.

Ah, daha ölemedim! 130/6

Ah bu “ne?”ler yok mu, bu “ne?”ler!.. 73/5

Ay, kadına çarpacağım! 176/4

Bre melûnlar! 130/5

Eee, nasılsın bakalım, benim büyümüş ve küçülmüş yavrum? 72/3

Hâ evet, devam edelim!.. 164/10

Haydi bu defa onun yanına!.. 174/4

Haydi, bas git! 176/10

Hele annem, hele annem!.. 96/5

Oh, ne âlâ!.. 28/12

Ve haydi teneffüşhaneye!.. 147/9

Yâ Allah, yâ Râhim, yâ Kerim, yâ Hakîm, yâ Lâtif!.. 30/1

3.13. Sayı Grubu

Muharrem Ergin, Türkçede sayıların tek kelime, sıfat tamlaması ve sayı grubu olmak üzere üç şekilde karşılandığını belirtir (Ergin, 1983: 675). Karaörs de aynı görüşü savunarak sayı grubu için şu örnekleri vermiştir: “on yedi, yirmi iki, kırk dört, yüz on, yüz yirmi, iki bin beş yüz, iki milyon...” (Karaörs, 1993: 23).

Rasim Şimşek, Mazhar Kükey, H. İbrahim Delice ve Necati Demir "Sayı Öbeği" terimini kullanarak küçük sayıların grubun sonun bulunduğunu belirtmişlerdir.

Vecihe Hatipoğlu, M. Kaya Bilgegil ve Tahsin Banguoğlu sayı grubuna eserinde yer vermemiştir.

Leyla Karahan, sayı gruplarının basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğunu belirttikten sonra Şimşek, Kükey ve Delice gibi küçük sayının sonda olup eksiz birleştiğini belirtmiştir (Karahana, 2013: 72).

Sayı grubu ile ilgili yazıyla yazılmış metnimizden örnek tespit edilmemiştir. Ancak rakamla yazılan şu örnekler verilebilir:

28.000 küsur 33/8

78 yıllık 33/8

78 yıl 37/1

12.000 89/10

3.14. Birleşik-Fiil Grubu

Muharrem Ergin, birleşik fiillerin önce gelen bir isim veya bir fiil unsuru ile daha sonra gelen yardımcı fiille oluştuğunu belirttikten sonra "yok et-, alay et-, sabreyle-, var eyle, yok ol-, pişman ol-, müteessir bulun-, banyo yapmış ol-, yapmış bul-, gele bil-, alı ver-, kullanıla gel-, yapa olur-, otura koy-, gezip dur- ..." örneklerini vermiştir (Ergin, 1983: 665).

Vecihe Hatipoğlu, "Birleşik Sözcükler" başlığı altında birleşik fiillerden "Birleşilmiş Olarak Kullanılan Yardımcı Eylemler" adı altında ele alarak "bir adla bir eylemden veya iki eylemden kurulan birleşik eylemler" başlıkları altında ikiye ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 37-45).

Tahsin Banguoğlu, "Birleşim" başlığının altında "Birleşik Fiil Tabanları" başlığının içerisinde birleşik fiilleri incelemiştir.

Rasim Şimşek, "Eylem Öbekleri" terimini kullandığı birleşik fiillerin yalın ya da çekim ekli bir adla bir eylemden oluştuğunu belirtmiştir (Şimşek, 1987: 332). Metin Karaörs ise birleşik fiil grubunun bir ismin veya bir fiil şeklinin bir yardımcı fiille oluştuğunu geldiğini belirtmiştir. Karaörs de Hatipoğlu gibi birleşik fiilleri "İsimle yapılan birleşik fiil şekilleri" ve "Fiille yapılan birleşik fiil şekilleri" başlıkları altında ikiye ayırmıştır (Karaörs, 1993: 18-19).

Necati Demir, "Birleşik Fiil Öbeği" başlığı altında birleşik fiili incelemiştir. Demir, birleşik fiilleri "1. İki fiilden oluşan birleşik fiiller", "2. Bir isim ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller" ve "3. Anlamca kaynaşıp deyimleşmiş fiiller" olarak üçe ayırmıştır (Demir, 2019: 38-41).

Leyla Karahan, birleşik fiillerin bir hareketi karşılamak ya da bir hareketi tasvir

etmek üzere yan yana gelen kelime topluluğu olduğunu belirttikten sonra birleşik fiilleri iki grupta ele almıştır (Karahana, 2013: 73).

3.14.1. Bir Hareketi Karşıllayan Birleşik Fiiller

Karahana, bir isim ile bir fiil unsurunun birleşmesinden meydana gelen birleşik fiiller olduğunu belirtmiştir. Bu birleşik fiillerin hem ana yardımcı fiillerle hem de “al-, ver-, kal-, düş-, tuttur-, koy-, bile-, kaldır-, at-, gez-, kabart-” gibi asıl fiillerle de kurulabileceğini belirtmiştir (Karahana, 2013: 73-76). Metinde toplam 414 tane birleşik fiil grubu tespit edilmiştir.

Bir hareketi karşılayan ve yardımcı fiiller kullanılarak oluşturulan birleşik fiiller ile ilgili metnimizden örnekler:

Bahane et- 115/6

Davet et- 87/7

Dua et- 132/11

Engel ol- 93/5

Fazla bul- 160/6

Hâkim kıl-193/2

Hitap et 26/9

Hisset- 77/4

İhmal et- 27/9

Keşfet- 91/1

Kâbus ol- 96/2

Kimyacı ol- 21/10

Kul ol- 190/5

Malik bulun- 155/3

Misal ol- 18/6

Misafir ol- 43/7

Mum ol- 163/6

Reislik et- 101/3

Sahip ol- 51/6

Şahitlik et- 20/5

Şaka et- 96/1

Tatmin et- 18/10

Tahakkuk et- 26/5

Taklit et- 87/6
Takip et- 94/10
Takdim et- 152/12
Terk et- 64/3
Teklifte bulun- 132/10
Tercih et- 132/11
Uzak kal- 26/7
Yol al- 118/14
Yoksul ol- 190/6
Ziyaret et- 64/3
Zaptet-120/7

Yardımcı fiiller haricinde asıl fiiller kullanılarak oluşturulan birleşik fiiller de vardır:

Alnıma koy- 69/2
Başa oturt- 13/1
Çocuk gel- 91/7
Denize düş- 109/2
Dize gel- 12/4
Ele al-17/5
Giran gel- 92/1
Haberi gel- 174/12
Haşin gel- 88/10
İşe karış- 97/3
Karşı koy- 62/12
Kendini göster- 21/5
Kibre düş- 32/4
Meydana çık- 9/3
Meydana çık- 97/1
Öksüz kal- 96/6
Sigaya çek- 87/6
Şüphesine düş- 156/5
Teşhis yap- 97/5
Uygun gör- 21/9
Yere düş- 176/7
Yerinde kal- 10/1

Yol al- 141/6

İsim unsuru fiilimsi olan birleşik fiiller:

Abanmış bulun- 114/7

Alamaz ol- 118/24

Alacak ol-155/1

Atacak ol-179/4

Atmış bulun- 177/4

Billurlaştırılmış ol- 38/6

Binemez ol- 45/5

Çıkmış bulun- 70/1

Davranmış bulun- 20/3

Ezberletilmiş ol- 152/11

Gizleyecek ol- 52/7

Karartmış ol- 163/11

Kavuşmamış bulun- 181/2

Ödenmiş bulun- 167/5

Sağlanmış ol- 127/4

Sermiş bulun- 25/8

Verilmiş ol- 96/3

Vermeyecek ol- 61/7

Yatırılmış bulun-28/3

Yaramaz ol- 60/6

3.14.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Nadir İlhan, “Birleşik Fiil Kuruluşunda A-I-U Ünlüleri” başlıklı makalesinde tasviri fiil oluşturan *a/e*, *ı/i*, *u/ü* gibi seslerin isimlendirilmesi konusunda akademisyenler arasında fikir birliği bulunmadığı belirtmiştir. İlhan, Eski Türkçede kullanılmış olan *kirü-* (gererek) ve *baru-* (vararak) gibi örneklerde zarf-fiil görevinde kullanıldığını ve birleşik fiil oluşturmadığını belirtmiştir. Ayrıca *koşa koşa*, *yürüye yürüye* gibi örneklerde de bu tür kullanımların günümüzde ikileme biçiminde kullanıldığına dikkat çekmiştir. İlhan, makalesinde diğer akademisyenlerin görüşlerine de değindikten sonra *a/e*, *ı/i*, *u/ü* birer yardımcı ünlü olduğunu ve tasviri fiillerde süreklilik, tezlik, yakınlık ve yeterlilik anlamlarının *a / e*, *ı / i*, *u / ü* ünlüleri tarafından değil de asıl fiile eklenen yardımcı fiiller tarafından kazandırıldığını belirtmiştir (İlhan, 2001: 77-182).

Bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller ile ilgili metnimizden örnekler:

Arayabil- 12/3

Bakabil- 118/20

Bırakılabil- 26/4

Binebil- 121/7

Bulabil- 159/6

Bulunabil- 51/5

Çıkıp git- 166/12

Değişiver- 70/10

Durabil- 114/6

Durgunlaşabil- 155/2

Düşünebil- 162/6

Eriyip git- 45/1

Ediver- 191/3

Geçebil- 28/1

Geçebil- 118/17

Gezinebilmek- 121/6

Görebil- 53/1

Hatırlayabil- 51/4

Kalabil- 129/1

Kapatabil- 115/3

Kırılabil- 129/1

Koparıver- 103/15

Koruyabil- 166/4

Koyuver- 147/13

Koyuver- 148/6

Kurtulabil- 27/10

Okunabil- 116/8

Sayılabil-160/5

Sığabil- 148/4

Uçup git- 120/4

Uçup git- 196/7

Tadılabil-106/7

Yazılabil- 178/2

“mAyA çalış-”, “-mAyA başla-”, “-mAk iste-” şeklinde aslında yardımcı fiil olmayan fakat kalıplaşmış şekilde kullanılan birleşik fiiller vardır:

Avunmaya çalış- 147/13

Kapmaya çalış- 21/2

Uyumaya çalış- 174/8

Yutmaya çalış- 96/9

3.15. Kısaltma Grupları

Kısaltma grupları için akademisyenler “*Kısaltma grupları, Kısaltma öbekleri, İsim grupları, Çekim öbekleri, Ad öbekleri*” gibi terimler kullanmışlardır. Muharrem Ergin, çoğu akademisyenin kısaltma grubu altında birlikte incelediği gruplarını altı alt başlıkta incelemiştir. Ergin daha sonra bu grupların hepsinin kısaltma grubu sayılabileceğini belirtmiştir (Ergin, 1983: 396-397).

Vecihe Hatipoğlu, birinci adın hâl eki alarak başka adlarla kurduğu tamlamanın kelime grubu olduğunu belirtmiştir. Hatipoğlu, adın aldığı hâl ekine göre kısaltma gruplarına “çıkmalı tamlama”, kalmalı tamlama” ve “yönelmeli tamlama” terimlerini kullanmıştır (Hatipoğlu, 1982: 31-32).

M. Kaya Bilgegil, “İsim grupları” terimini kullandığı kelime gruplarının ek almamış veya çekim eki alan isimlerin, oluşturduğu kelime gruplarını olduğunu belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 162).

Tahsin Banguoğlu, kısaltma gruplarına “Çekim Öbekleri”ni ikiye ayırarak incelediği isim öbekleri alt başlığında yer vermiştir. Banguoğlu isim öbeklerini isim görevinde çekim öbeklerinden kime, kimde, kimden hallerinde adlardan sonra gelen sıfatlarla oluşturulduğunu belirten Banguoğlu, kelime grupları yerine kullandığı isim öbeklerini alt başlıklara ayırmayarak bu öbeklerin isim, sıfat ve zarf görevinde kullanıldıklarını belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 506). Tahir Nejat Gencan ise kısaltma gruplarının bir kısmını “Kurallı Birleşik Sıfat” başlığı altında incelemiştir.

Mazhar Kükey, kısaltma gruplarını ayrı bir başlık altında değil “sözcük öbekleri” başlığı altında “yükleme öbeği, -i’li sözcük öbeği (akuzatif grubu), -e’li sözcük öbeği (datif öbeği), -de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği)” terimlerini kullanarak kısaltma gruplarına yer vermiştir. Kükey, diğer akademisyenlerden farklı olarak yükleme öbeği terimini isnat grubu için kullanmıştır (Kükey, 1975, 34-38).

H. İbrahim Delice, “Kısaltma Öbekleri” terimini kullandığı kısaltma gruplarını altı alt başlıkta incelemiştir (Delice, 2003: 40-42). Necati Demir, “Kısaltma Öbekleri” terimini kullandığı kısaltma gruplarının genellikle isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil öbeklerinin kısalıp kalıplaşması sonucunda oluştuğunu, iki isimden meydana geldiğini ve vurgunun ikinci unsur üzerinde olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 41).

Leyla Karahan, cümle ya da kelime gruplarından yıpranma yahut kalıplaşma nedeniyle ortaya çıkan gruplarının kısaltma grupları olduğunu belirtmiştir. Karahan bu grupların genelde fiilimsi unsurlarının kısalması ya da kalıplaşmasından meydana geldiğini belirtmiştir (Karahan, 2013: 79).

Metinde 87 tane kısaltma grubu tespit edilmiştir. Kısaltma grubunu oluşturan unsurlardan biri başka bir kelime grubu olabilir:

Bu kitaptan birkaç mısra 84/6
Büyümüş ve küçülmüş yavrum 72/3
Çocuk ayakkabısı büyüklüğünde bir peynir 89/7
Gelin telleri serpili küçücük tabut 82/10
Yalıya bitişik küçük bir dükkân 108/3
Zafer Hanım’ın akrabalarından biri 47/9

Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya birinci unsurda iyelik eki olan kısaltma grupları isnat grubudur:

Bakışlar ılık 37/6
Deniz temiz 37/6
Gök mavi 37/6
Hava berrak 37/6
Sesler kısık 142/3
Yüzler aydınlık 37/6

İlk unsurun yükleme eki taşımasıyla oluşan kısaltma grubu yükleme grubudur:

Boynu bükük 81/8
Gerisi kavruk 182/2
Gözleri kapalı 160/8
Kapılı dolap 148/3
Yamalı bohça 189/1

İlk unsurun yönelme eki taşımasıyla oluşan kısaltma grubu yönelme grubudur:

Dillere destan 152/5

Havaya kalkık 53/8

Lüpçülüklerine düşkün 197/3

İlk unsurun bulunma eki taşımasıyla oluşan kısaltma grubu bulunma grubudur:

Arada bir 27/15

Dörtte biri 89/7

Dörtte bir 89/7

Fildişi renginde surat 116/7

Haftada bir 94/1

Haftada bir 94/2

Sözde tenkitçi 188/1

İlk unsurun ayrılma eki taşımasıyla oluşan kısaltma grubu ayrılma/uzaklaşma grubudur:

Baştan aşağı 143/3

Gizli âlemlerden bir soluk 72/7

Halalarımın biri 89/11

Karaciğerinden sancılı 31/3

Takatinden fazlası 31/9

Yandan çarklı 139/1

Yalnız şiirden ibaret 181/2

Zafer Hanım'ın akrabalarından biri 47/9

İlk unsurun ayrılma, ikinci unsurun ise yönelme eki taşımasıyla oluşan kısaltma grupları da vardır:

Birden bire 171/1

Doğrudan doğruya 11/6

Doğrudan doğruya 31/1

Kulübeden saraya 48/3

Kızlarından olma çocuklar 84/8

Mazlumdan zalime 80/8
Ölümünden öte 52/7
Zalimden mazluma 80/8

BÖLÜM IV

4. CÜMLE VE CÜMLENİN ÖGELERİ

4.1.CÜMLE

Söz diziminin iki temel inceleme alanı vardır. Bunlardan birincisi, ilk bölümde incelemiş olduğumuz yargısız anlatım birimi olan kelime gruplarıdır. İkincisi ise yargılı anlatım birimi olan cümledir. Cümlelerin yan yana gelen kelimelerden farkı yargı bildirmeleridir. Cümle tanımlamalarında ortak nokta yargı bildirmesidir.

Akademisyenlerden bazıları cümle için şu tanımlamaları yapmışlardır:

Muharrem Ergin, “Cümle, bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” (Ergin, 1983: 398) şeklinde,

Vecihe Hatipoğlu, “Bir yargıyı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir.” (Hatipoğlu, 1982: 99) şeklinde,

Tahsin Banguoğlu, yargı öbekleri başlığı altında cümleyi “Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır.” (Banguoğlu, 2015: 522) şeklinde,

Tuncer Gülensoy, “Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiille veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.” (Gülensoy, 1994: 132) şeklinde,

Hikmet Dizdaroğlu, “Yargı birimi olan tümce, ya tek bir düşünceyi, tek bir duyguyu yansıtır; ya da birden çok duygu ve düşünce, tümce kalıbı içinde bir araya gelerek bir temel yargıya bağlanır.” (Dizdaroğlu, 1976: 187) şeklinde,

Mehmet Hengirmen, “Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine “cümle” denir.” (Hengirmen, 1995: 323) şeklinde,

H. İbrahim Delice söz dizimi üzerine çalışan önemli akademisyenlerdendir. Delice, “Cümle Nasıl Tanımlanmalıdır” adlı makalesinde daha önce yapılmış cümle tanımlamalarına değindikten sonra cümleyi “Bir yüklemle biri mutlaka özne veya nesne olmak koşuluyla ona bağlı en az bir tamamlayıcıdan oluşan bir kılış, oluş veya durum bildiren söz dizimi.” (Delice, 2012: 37-40) şeklinde,

Necati Demir, “Herhangi bir istek, yargı, duygu, düşünce, ... anlatmak için bir fiil veya fiilin bir kiple çekimlenmesi ile anlam kazanan ve gerektiğinde onları açık veya gizli olarak açıklayan, bütünleyen, destekleyen unsur(lar)dan oluşan dil birimine cümle denilmektedir.” şeklinde tanımlamıştır (Demir, 2019: 47).

Dilciler cümle ile ilgili farklı tanımlamalar yapmıştır. Dilciler farklı tanımlamalarda bulunsalar da tüm akademisyenlerin ortak noktası cümlenin bir yargı bildirmesi, çekimli eylemle kullanılan sözcük öbeğinden meydana gelmesi ve bir duygu, düşünce ve hüküm ifade etmesidir. Cümlenin meydana gelmesi için illa kelime gruplarının bir araya gelip yargı bildirmesi gerekmemektedir. Çekimli bir fiil tek başına da bir cümle oluşturabilir. Cümle

çekimli fiil yahut ek fiil almış isim soylu kelimedden oluşabilir.

Cümleyi öğelerine ayırırken dikkat etmemiz gereken husu ise öğeleri hangi sıra bile bulacağımızdır. Cümlede ilk baş yargıyı bildiren yüklem ögesi bulunur. Daha sonra bildirilen yargıyı yapan unsur olan özne bulunur. Bu iki unsur cümlenin temel unsurlarıdır. Bu iki öge bulunduktan sonra varsa sırasıyla nesne, yer tamlayıcısı ve zarf öğeleri bulunmalıdır.

4.2. CÜMLENİN ÖĞELERİ

Cümlenin öğelerinin tanımlanması konusunda yüklem, özne ve nesne öğelerinin isimlendirilmesinde bir ortak noktaya varılmıştır. Ancak akademisyenler yer tamlayıcısı-dolaylı tümleç, zarf-zarf tümleci-belirteç tümleci gibi tanımlamalarda farklı isimlendirmelere gitmişlerdir bunlara yeri geldiğinde alt başlıklarda değineceğiz. Şimdi cümlenin öğeleriyle ilgili akademisyenlerin görüşlerine ve Kafa Kâğıdı adlı romandaki örneklere değinelim.

4.2.1. Yüklem

Cümledeki iş, oluş, kılış, durum, soru, emir gibi kavramları bildiren ve cümlenin temel ögesi yüklemdir. Yüklem cümlenin asıl unsurudur bundan dolayı diğer öğeler yüklemi tamamlar. Yüklem çekimli bir fiil veya ek-fiilden oluşabilir. Cümle genelde sonda bulunur. Bu durum Türkçenin temel kurallarından olan asıl unsur sonda bulunur kuralından kaynaklanmaktadır. Yükleme yakın olan unsur vurgulanan istenen unsurdur. Yüklem ya tek kelimedden oluşur ya da kelime gruplarından meydana gelir. Yüklemsiz cümle meydana gelmez. Yükleme kullanılmayan cümlelere ise kesik cümle denir.

Muharrem Ergin, cümlenin esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlenin direği olduğunu, diğer unsurların fiili destekleyip tamamladığını belirtmiştir. Ergin, yüklem için “*predikat*” terimini de kullanmıştır (Ergin, 1983: 398).

Tahsin Banguoğlu, cümlenin üyeleri başlığı altında yüklemelerin cümlenin düğümlendiği kelimeler olduğunu ve cümlelerin cinslerinin belirlenmesinde yüklemi fiilden veya isimden meydana gelmesinin neden olduğunu belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 525). Tuncer Gülensoy, yüklem cümleyi kurduğunu ve hüküm bildirilmesi için yüklem bulunması gerektiğini belirtmiştir.

Zeynep Korkmaz, yüklem cümledeki hareket, olay, iş ve yargı bildiren, fiil çekimine girmiş kelimeler olduğunu ifade etmiştir (Korkmaz, 1992: 174). T. Nejat Gencan

ise Korkmaz'a yakın bir tanımlama ile yüklem oluş, kılış ve yargı anlamını veren sözcükler olduğunu belirtir (Gencan, 1979: 87).

H. İbrahim Delice, cümlelerin tek temel ögesinin yüklem olduğunu, cümledeki diğer ögelerin belirleyicisinin de yüklem olduğunu ifade etmiştir. Cümlelerin yöneticisi olan yüklem isim ve fiil cümlelerine göre farklı adlandırdığını belirtmiştir. Fiil cümlesi için yüklem için “ *sav, predikat, yüklektik, söylem,*” isim cümlesi için ise “ *yüklem ismi, haber, predikat ismi, bildirici ismi*” terimlerinin kullandığını belirtmiştir (Delice, 2003, 134).

Necati Demir cümledeki diğer ögelerin bağlı olup düğümlendiği yüklemelerin isteği, yargıyı, duyguyu veya düşüncüyü bildiren, üzerinde taşıyan ögeler olduğunu vurgulamıştır (Demir, 2019: 47).

Leyla Karahan, cümledeki yargıyı üzerinde taşıyan unsurun yüklem olduğunu belirttikten sonra yüklemelerin genellikle sonra bulunduğu, yüklem sayısının cümle sayısını gösterdiğine ve yüklem yapısının cümle ögelerinin belirleyici olduğu gibi özelliklere değinmiştir (Karahan, 2013: 14-18).

*Cümlelerin temel unsuru yüklem, çoğunlukla cümlelerin sonunda bulunur. Fakat vurgu, ahenk vb. nedenlerle yüklem sonda yer almayabilir.

Allahım, / *dedim* / içimden. 31/8

Bakın / şu Almanca dergiye! 183/2

Her kovalamasında / *tek sığınağım* / büyük babam. 54/16

İçinde ne / *var* / acaba? 54/4

Kahkahayla güldüğümü görünce de hiç yoktan / *bastı* / çılgılığı. 60/14

Kahramanlarım / bunlar. 94/5

Misk gibi bir Türkçe ve Türk mizacı / *tütüyor* / ondan. 19/5

Ne güzel kokusu / *vardı* / tütsülerin!.. 72/6

Severim / ama böylesini değil. 27/6

Yok / böyle bir şey efendiler! 183/4

*Cümlede birden fazla yardımcı öge bulunabilir. Fakat bir cümlede bir yüklem vardır. Söz dizisinde ne kadar yüklem varsa o kadar cümle vardır.

Bedri bana / *saldırdı*, / sarılmak, beni öpmek / *istedi*. 60/10

Ben hemen / *koşarım*, / mutemedin elindeki altın dolu torbayı ve imza kâğıdını / *alırım*, / büyük babama / *sunarım*. 62/4

Bu mektepte / *bülûğa erdim*; / düşünmeye ve kişiliğimin ana dokusunu bu mektepte

örgüleştirmeye / *başladım*. 137/2

Bütün nakiller ve anlatış şekillerinde romanda bir pay bulursa da, bu payın en çok bulunabileceği, hatıra, menkıbe gibi nevilere roman olmadıkça / *çıkarmak*, / böyle olduğu nevin adını / *alır*, / fakat zamanın (dinamik) hayata bağlı kuşatıcı manâsı daima yerinde / *kalır*. 10/1

Büyük babam torbayı / *açar*, / içinden pırıl pırıl bir altın / *çıkartır* / ve bana / *uzatır*. 62/6

Eğer bal, onu yapan arının tarifesine muhtaç / *olsaydı*, / yenir yutulur bir nesne olmaktan / *çıkardı*. / 21/6

Halim ve selim, nazik ve zarif Tarık, ağlaya ağlaya içeriye / *dalıyor*, / kıskanç ve öfkeli, sert ve kaba Necib'i annesine şikâyete / *koşuyor*. 107/11

Hırsızlar ikinci kattaki büyük sofaya / *çıkıyorlar*, / ürktükleri erkeklerin oda kapılarını dış tokmaklarından telle bağlayarak dışarıya çıkılamaz hale / *getiriyorlar*. 103/7

İkinci katta, hem harem, hem selâmlık tarafından birer kapısı bulunan büyük salonun bir köşesinde, armonikli bir piyanosu / *vardır*; / bir de benim eşyayı tanımaya başladığım günlerdeki tespitime göre (alagarson) / *kesik saçlıdır*. / 44/6

Kitap ve defterlerimi sokaktan o / *alır*, / kalemlerimi o / *yontar*, / yazı masamı o / *düzeltilir*, / yaramazlıklarımı yumuşatmaya o / *bakar*. 79/3

O, hatır gönül dinlemeden en ağır cezaları / *verir*, / hem de mahkûma bir sürü / *nasihat geçirmiştir*. 64/6

Yakup Kadri, bu küstah tavırlı gençte hummâlî gözleriyle dik dik / *bakıyor*, / defteri bırakmamı / *söylüyor* / ve pek ümit verici olmayan bir hareketle masasındaki kâğıtlara / *eğiliyor*. 190/1

*Bünyesinde yüklem bulundurmayan cümleler de vardır. Bu cümlelerde yüklem okuyanın hayal dünyasında bağlamdan yola çıkılarak tamamlanır. Akademide bu tür cümleler için “Kesik Cümle, Eksilteli Cümle” gibi tanımlamalar yapılmaktadır. Metinde toplam 422 tane kesik cümle tespit edilmiştir.

Aksaray taraflarında, kulübemsi, basık, ahşap bir ev... 47/10

Annem Mediha Hanım, okur-yazarlığı olmayan ve ne olduğunu anlamadan Fazıl Bey'in koynuna atılan kadın... 48/4

Basit ve kaba; gayet girift ve ince bir hadise... 51/3

Başlarını süte sokarak... 80/5

Bir de gazete ve mecmualarda, avcı taburlarına ait resimler... 56/1

Bir devrin birbirine aykırı iki kanadı arasında bile görülen vicdan ve insaf levhası... 64/4

Bir de sirke dolu tas... 71/11

Bu hastalıklardan bende kalan maddî ihsas, sirke kokusu, Hind yağı lezzeti, damlaların sesi ve sarı renk... 71/15

Çam ağaçları içinde bir kaynak ve akıttığı sulardan meydana gelme bir gölcük ve derecik... 131/2

Doktor, ilaç, pamuk, sargı... 54/1

Eserime başladığım ve türlü bunalımlar içinde kıvrandığım mevsimin son ayı... 25/2

Eşyayı sezmeye başladığım çağlardan beri, açtığına, örttüğüne, gösterdiğine, biçimine, rengine kapıldığım perdeler... 71/4

İttihatçılar bağıslı harp zenginlerinin, halk dilinde “bulgur palâs” sahiplerinin şiltesini banknotla doldurduğu, dillere destan aşüfte... 152/5

Müdürü, 30 küsur yıl sonra bana Büyük Doğu'larda arkadaşlık eden Raif Ogan... 95/7

Mükemmel, çok muvaffak... 28/9

Önde Tarık, arkasında çocukla genç arası 3 fıkrıdak kız... 107/7

Salim Paşa da Hariciye Müsteşarlığı ve Zaptiye Nazırlığı gibi vazifelerde... 44/4

Soba borusu gibi kalın ve şiş basaklı... 45/11

Sual, sepet, ihtar, kodes... 162/1

Şu kadar ki, bu ele alış onların müşahhas hayat ve hüviyetleri noktasından değil, mücerret tipleri ve mizaçları yönünden... 17/6

Üstünde bir yatak... 71/7

Vakaları doğuran manalar... 18/1

Yalnızlığın ve yalnız Allah ile olmak mecburiyetinin en çileli, en işkenceli derecesi... 32/3

Yoksa, yanımda bir yabancı, hem de böylesine bir yabancı bulduktan sonra ha 40 kişilik koğuş, ha bu oda.... 26/8

*Bazı sıralı cümlelerde yüklem ortak olarak kullanılabilir.

Kazanmaya değil, kaybetmemeye, doğruyu bulmaya değil, aldanmamaya gayret eder. 188/5

Milliyet şuuru işi değil, çok defa sahibinin farkında olmadığı, sadece yaşadığı bir haldir. 163/7

Renkler ve kokulara; ve onların mahrem imtizaçlarına tutkunum. 119/10

*Cümlelerin yüklemeleri farklı kelime türleri ile meydana gelebilir.

Arada küçük bir holle o tarafa ve bu tarafa yol bulan bu oda Büyük babama kütüphane vazifesini / *görür*. 69/4 (*Fiil*)

Bana okuma ve yazma öğrenmeyi beş yaşında başlatan / *odur*. 83/4 (*Zamir*)

İçinde Sultanın bana verdiği “Şefkat” nişanı da / *vardı*. 103/16 (*İsim*)

İnsanlığa büyük faydalar getirecek mühim bir keşif / *üzerindeyim!* 29/7 (*İsim*)

Mektebin Arnavut ve şivesi değişmemiş bir müdürü / *var*. 131/8 (*İsim*)

Sınıfa girerken ayağa kalkan talebeden ödü patlar / *gibidir*. 161/13 (*Edat*)

Sinirlidir, hep içini yiyen ve dışında ılık bir mizaç ifadesini bulamayan bir takım vehimlerle / *doludur*. 45/3 (*Fiil*)

*Cümlelerin yüklemeleri kelime gruplarından meydana gelebilir.

Anneannem, annem ve ben, yabancı bir kumpanyanın gemisiyle güverte yolcusu olarak / *Trabzon yönündeyiz*. 174/5 (*Belirtisiz İsim Tamlaması*)

Ayrıncı çizgi / *1928'deki harf devrimidir*. 182/3 (*Belirtisiz İsim Tamlaması*)

Babamdan gördüğüm bütün alâka / *bu kadardır*. 153/10 (*Sıfat Tamlaması*)

Bazı Kasımpaşa karılarının edasıyle, elleri belinde çarpık tavırla ve onların üslûbuna uygun konuşur, bazen de yakası açılmadık sıfatlar ve teşbihler kullanmaktan / *geri kalmaz*. 143/7 (*Birleşik Fiil*)

Ben yine romanlara / *abanmış bulunuyorum*. 114/7 (*Birleşik Fiil*)

Ben 20 yaşımın eşiğinde, Anadolu Mecmuasının hücreciğinde Anadoluculuk cereyanının güdücüleri Mükrimin Halil, Hilmi Ziya ve (folklorcu) Halit Bayrı ile bu meseleyi incelerken, onları, taş ocağı misali sömürülen Anadolu insanının yalnız hınçta temsilcisi görüyor ve kendi öz hakikatimiz içinde asırlardır beklediğimiz büyük nefis murakabesinden / *mahrum bulunuyordum*. 194/6 (*Birleşik Fiil*)

Bize gösterilen ilk talim dersinde, bir nevi dans sekmesini andıran ayak değiştirme şekli anlatılırken gülmekten / *kendimi alamadım*. 141/4 (*Birleşik Fiil*)

Bizden iki sınıf ileride olan Nazım Hikmet de aynı şekilde / *tek nüsha, el yazması derginin başındadır*. 158/10 (*Belirtili İsim Tamlaması*)

Bu yaşta yalan söyleyen ve mektepten kaçan bir talebeyi artık / *kabul edemeyiz!* 92/14 (*Birleşik Fiil*)

Çemberlitaştaki konakta en musallat olduğum eşya / *Ciciannemin öteberisidir!* 54/11 (*Belirtili İsim Tamlaması*)

Çok derinden / *anlıyor ve biliyorum*. 29/15 (*Bağlama Grubu*)

Fikrini güden dayım, bana, küçük tahta sandıklarda istifli, türlü meyvelerden teşkil edilmiş bir mal / *teslim etti*. 177/1 (*Birleşik Fiil*)

İdama / *mahkûm oluyor* / ve mahkemeye şöyle / *hitap ediyor*. 29/5 (*Birleşik Fiil*)

Kazanmaya değil, kaybetmemeye, doğruyu bulmaya değil, aldanmamaya / *gayret eder*. 188/5 (*Birleşik Fiil*)

Konağın ikinci katında, / *harem bölümünü selâmlık tarafına bağlayan bitişik odadayım*. 69/3 (*Sıfat Tamlaması*)

Koşuşup hadise çıkmasına / *mâni olmuşlar*. 114/3 (*Birleşik Fiil*)

Mamul bir maddenin kazanç ölçüsünü, onun müspet satışı dururken, elde kalan artık maddesinde arayıcı böyle bir abes karşısında Hakkı Tarık acı acı sırttır ve Asım Bey bön bön gülümserken, Us ailesinin merkez şahsiyeti Hakkı Tank tipi / *ortaya çıkıyor*. 188/9 (*Birleşik Fiil*)

Mektep bizi / *teslim alacaktır*. 139/2 (*Birleşik Fiil*)

Meselâ gazetesinin satışını yükseltici davranışlara şüphe göziyle bakar ve kıymet vermez de, maliyetini düşürücü okkalık iade fiatlarına ve arayışlara / *değer verir*. 188/4 (*Birleşik Fiil*)

Ne Büyük babamın bana aldığı bisikletler, ne anneannemin Aksaray'dan taşıdığı kılıç şeklinde çörekler beni / *teselli edebiliyor*. 115/7 (*Birleşik Fiil*)

Nitekim “Enveriye” dedikleri kabalar da / *aynı mânanın ayrı bir tecellisi*. 138/7 (*Belirtili İsim Tamlaması*)

Onu ilk adımda İngilizlerden başka anlayan olmadı ve bir Fransız edibinin “İngilizlerden 7 asır gerideyiz!” hükmüne bu anlayış / *misal oldu*. 18/6 (*Birleşik Fiil*)

Plân gereği ben / *ayağa kalktım*. 165/8 (*Birleşik Fiil*)

Reşat Nuri romanlarını orada / *tefrika eder*, / Deli Nizam (Nizamettin Nazif) orada bağırır, haykırır ve yeni tarihî eser projelerini / *öne sürer*, / Abdülhak Hâmid hatıralarını orada yazar; hattâ meşhur dönmebaşı Ahmed Emin Türkiye'yi Amerikan (manda)sı, mandrasına sokmayı orada / *ileri atar*. 188/12 (*Birleşik Fiil*)

Roman / *icatçı bir hayat taklididir*. 9/1 (*Belirtisiz İsim Tamlaması*)

Son sınıf imtihanlarını kazanıp mektebi bitirmişken tahsil müddetine 1 sene daha / *ilâve ettiler*. 168/5 (*Birleşik Fiil*)

Ve büyük âlimin isteğini / *reddediyorlar*. 29/10 (*Birleşik Fiil*)

4.2.2. Özne

Özne, cümlede yüklem ile birlikte en önemli iki unsurdur. Özne yüklem yargısının meydana gelmesini sağlayan ögedir. Özne çoğu zaman cümlede bir kelime olarak yer alır. Cümlede kelime olarak yer almasa bir özne, yüklem aldığı ekten belli olmaktadır. Özneyi bulmak için yükleme “yapan kim, yapan ne?” sorularını sormamız gerekir.

Muharrem Ergin, özneni fiile en yakın ikinci unsur olduğuna, daima yalında halde olup fiile eksiz bağlandığına değinmiştir (Ergin, 1983: 399). Tahsin Banguoğlu, özne teriminin terine “Kimse” terimini kullanır ve kimsenin cümledeki olanı, kılanı temsil ettiğini vurgulamıştır (Banguoğlu, 2015: 527). Tuncer Gülensoy da öznenin oluşu üzerine aldığını ve istenileni bildirdiğini vurgular (Gülensoy, 1995: 206).

T. Nejat Gencan, öznelerin olan veya kılan sözcük olduğunu (Gencan, 1979: 87), H. İbrahim Delice, gerçek özne dışında özneleri “Dolaylı özne, Pekiştirmeli özne, Gizli özne, Yapan özne” gibi alt başlıklarda incelemiştir (Delice, 2003: 138-139).

Necati Demir, öznelerin yüklem işaret ettiği, yargıyı, duyguyu veya düşüncüyü gerçekleştiren kişi, nesne veya kavram olduğunu (Demir, 2019: 47), Abdurrahman Özkan (Ed.) da cümlenin yüklemden sonra ikinci ögesi olan öznenin işi yapan veya bir oluşa konu olan öge olduğunu vurgulamıştır (Özkan, 2016: 19).

Leyla Karahan, öznenin cümlede yaparı ya da olanı karşılayıp yüklem gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine aldığı belirtmiştir (Karahan, 2013: 18).

*Özneler aitlik, çokluk ve iyelik eki almayarak fiile bağlanırlar.

Annem / de tadayım diye bana uzatıyor. 117/6

Annem, / dayılarımın yanında sığıntılığımın ihtarı mânasına yorduğu bu sözlerden fena halde incinir, ama belli etmemeye çalışırdı. 172/5

Anneye sokakta rastlayanlar, / onu ancak bir çift göz deliği meydanda bir çarşafa bürülü görürken, evi ziyaret edenler de daima bir başörtüsü içinde buluyor. 48/2

Birtakım haberler / sızıyor. 132/9

Ciciannem, / afyonla uyuşturma tedbiri diye bahsettiğim korkunç çareyi buldu. 93/4

Öbür torunlar / da peşimden gelir. 62/5

Zevcem, / benim yattığım hastahänenin birkaç yüz metre mesafesinde, Vakıf Guraba Hastanesinde ameliyat masasına yatırılmış bulunuyordu. 28/3

*Cümlelerde birden çok özne kullanılabilir.

Evet, / taş yürekli bir hademe narası, / peşinden dağ devirici bir kapı sesi / bana Büyük Fransız İhtilâlinin yediği kelleleri hatırlatıyor. 28/15

İlk aşkım, / hayat ve ölüme dair ilk düşüncelerim, ilk (metafizik) arayış ve çarpınışlarım / orada filizlenir. 116/5

Anneannem, annem ve ben, / yabancı bir kumpanyanın gemisiyle güverte yolcusu olarak Trabzon yönündeyiz. 174/5

*Farklı kelime türleri özne olarak kullanılabilir.

Herif, / en önde ben, sahte cinleri görünce donup kaldı ve oturduğu sıradan ileriye doğru kaymaya başladı. 149/4 (*İsim*)

Herkes, / sesler kısık, Besmeleyi tekrar eder ve yemek başlar. 142/3 (*Zamir*)

Keyfine bak, diyor /*dayım*; / “Allah onlara cezalarını verir!..” 102/1 (*İsim*)

Öbürleri / hava alırdı. 84/9 (*Zamir*)

Onun, benim şerrimden korumak için, salondaki püsküllü kanepelerin altına gizlediği kaymaklı tatlıları / *ben* / keşfederim ve öbür torunları da yanma çağırıp ne varsa siler süpürürüm. 91/1 (*Zamir*)

Sen / ki, Kitabında “hiçbir nefse takatinden fazlasını yüklemem” buyuruyorsun! 31/9 (*Zamir*)

*Cümlelerde açıklayıcı özne de kullanılabilir.

Sabahleyin kalkarken lisanını unutacağı vehmine düşen çocuk, / *ben*, / bu telkin üzerine derin bir kurtuluş nefesi almışım. 158/1

*Kelime grupları, cümlede özne olarak kullanılabilir.

Bezler değiştirilirken, / *sirke tasına düşen damlalardan çıkan ses* / kulağıma garip bir musiki gibi geliyor. 70/5 (*Sıfat Tamlaması*)

Bir gün konağı / *müthiş bir çığlık* / sarstı. 60/7 (*Sıfat Tamlaması*)

Bir gün yanıma / *bir çocuk* / geldi. 91/7 (*Sıfat Tamlaması*)

Böyle bir görüş / soylu anlayışı kemiyet kabalığına düşürür. 17/2 (*Sıfat Tamlaması*)

Bu adam / ateşe de soksalar böyle mi uyuyacaktır? 27/14 (*Sıfat Tamlaması*)

Bu teklifte kaderin bir teşvikini koklayan Necip Efendi / nihayet razı oluyor. 44/1 (*Sıfat Tamlaması*)

Bu noktaya dek karaladığım satırlar / bana fecî bir ukalalık gibi görünüyor. 21/3 (*Sıfat Tamlaması*)

Halam ve çocukları / da oradadır. 101/2 (*Sıfat Tamlaması*)

Halamın oğlu, / benden 9 ay büyük Tarık, akranı kızların gözünü benden fazla çekiyor. 106/9 (*Belirtili İsim Tamlaması*)

Halep valisi Salim Paşa / Maraş'a geliyor ve eşraftan birine misafir olmak usulünce Kısaküreklerin konağına iniyor. 43/7 (*Kısaltma Grubu*)

Hamdullah Suphi'nin anlatışıyle Türk şiirini en ince ve titiz nakışlarla gergefleyen şair / sınıftan çıkıp gitti. 166/12 (*Sıfat Tamlaması*)

Hasta doktor, / hal ve hatır sormadan yatağına uzanmış, örtüsünü burnuna kadar çekmiş ve hazır bulduğu uykunun şerbet denizine dalmıştır. 27/12 (*Sıfat Tamlaması*)

Hayat filminden bir yansıma olan roman / da, bu filmin gerçek çeviricisi zamanın sırlarını ancak bu yoldan kapmaya çalışmanın işi olarak meydana çıkar. 21/2 (*Sıfat Tamlaması*)

Hayret ve nefretleri / yüzlerinden bellidir. 107/13 (*Bağlama Grubu*)

İçinde / *Sultanın bana verdiği "Şefkat" nişanı* / da vardı. 103/16 (*Belirtisiz İsim Tamlaması*)

İlk alacalığmdan sonra, / *akıl abajuru içinde yarı sönük kalacak ve ışığını gizleyecek olan ruh*, / gerçek pırlırtısını ölümünden ötede gösterecektir. 52/7 (*Sıfat Tamlaması*)

İstanbul'a yakın diye bazen / *Büyük babam* / da geliyor. 113/3 (*Sıfat Tamlaması*)

İstanbul'a, / *biri kaz, öbürü ördek sesli iki Alman harp gemisi* / geliyor. 127/1 (*Belirtisiz İsim Tamlaması*)

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, / nam-ı diğer Püskülsüz İsmail Hakkı, son zamanlarda demiş ki: "Ben talebeleri arasında Necip Fazıl'ın da bulunduğu bir devrin profesörüyüm." 181/8 (*Birleşik İsim Grubu*)

Koyu (Katolik) bir Fransız edibi / "Roman" isimli tetkikinde bu noktaya biraz yaklaşmıştır. 12/5 (*Belirtisiz İsim Tamlaması*)

Köye, galiba / *Çanakkale'ye şevkettikleri askerî bir kıta* / geldi. 131/11 (*Sıfat Tamlaması*)

Sadece yemek vakitleri yatağında oturma vaziyetine geçebilen ve mecburî kalkışları

en aza indirmek cehdini sürdürmeye bakan ben / gecenin ilk saatlerinde kurtarıcı uykuyu nerede ve nasıl bulabilirdim? 28/1 (Sıfat Tamlaması)

O sırada ruhunu kader sırrına kaptırıcı düşünce içinde doğulmakta olan ben, / yastık belimde ve başım karyolanın demirinde cevap verdim. 31/5 (Sıfat Tamlaması)

O gün, belli saatte, / yoklamamız ve giriş törenimiz / yapılacaktır. 139/4 (Bağlama Grubu)

Oğlunda inkisara uğrayan irsiyet ideali, / artık torununda mihrakını bulmuş ve gerisini kıymetten düşürmüştür. 55/2 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Okur-yazar olmayan annem, / tehlikeyi görmüyor ve benim bu çöplük kitaplarına dalışımı kötüye yormuyor. 94/8 (Sıfat Tamlaması)

Onların incecik kaburga kemiklerini sıkarken çıkarttıkları ağlamaklı ses / çok hoşuma gidiyordu. 80/3 (Sıfat Tamlaması)

Orta yerinde / üstü halı kaplı geniş bir sedir / vardır. 69/5 (Sıfat Tamlaması)

Refet Paşa, / İstanbul'a Anadolu hükûmeti mümessili olarak geldi, yer yerinden oynadı ve Paşayı başlar üzerinde gezdirdi. 182/12 (Unvan Grubu)

Uzakta bir hademe, / taş yürekli bir sesle koğuşlara haykırıyor: "Sesler kesilsin!" 33/9 (Sıfat Tamlaması)

Yangın ve kundak, / daha ürpertici tedailere yol açıyor. 102/10 (Bağlama Grubu)

4.2.3. Nesne

Nesne öznenin yaptığı işten etkileneni gösteren ögedir. Nesne belirtme eki taşıyıp taşımamasına göre "Belirtili Nesne ve Belirtisiz Nesne" olarak ikiye ayrılır. Yükleme belirtili nesneyi bulmak için "neyi, kimi, nereyi?", belirtisiz nesneyi tespit etmek için ise "ne, kim?" sorularını sormamız gerekir.

Muharrem Ergin, nesnenin fiilin etkilediği unsuru karşılayan cümle unsuru olduğunu belirttikten sonra akuzatif eki alan nesnelere belirli olduğunu, akuzatif eki almayan nesnenin belirsiz olduğunu ifade eder (Ergin, 1983: 399). Tahsin Banguoğlu, nesneyi yüklem etkilediği kişiyi veya şeyi temsil eden kelime olduğuna vurguda bulunmuştur (Banguoğlu, 2015: 527).

Zeynep Korkmaz, nesnelere fiili geçişli olan yüklem etkilediği şahsı veya şeyi gösterdiği, yalın veya yükleme ekli olarak ikiye ayrıldığını belirttikten sonra diğer akademisyenlerden farklı olarak nesnelere "Belirtili, Belirtisiz ve Açıklayıcı nesne" olarak üçe ayırmıştır (Korkmaz, 1992: 111). Korkmaz, açıklayıcı nesnelere cümledeki nesneyi belirtilmesi, açıklanması ve vasıflandırılması için kullanıldığını vurgulamıştır (Korkmaz, 1992: 2).

T. Nejat Gencan nesnelere öznenin ediminden doğrudan doğruya etkilenen öge olduğunu ifade ettikten sonra diğer akademisyenlerden farklı olarak nesnenin de özne ve yüklem gibi cümlenin temel ögesi olduğunu vurgulamıştır (Gencan, 1979: 96). Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü cümlenin meydana gelmesi için yüklem, yüklemlemin gerçekleştirdiği iş ve kılışı yerine getiren öge de öznedir. Dolayısıyla bu iki unsurun cümlenin temel ögeleri olduğunu düşünüyoruz.

H. İbrahim Delice, nesnelere geçişli fiilin tesir ettiği şahsı veya şeyi gösteren cümle ögesi olduğuna dikkat çeker (Delice, 2003: 139). Leyla Karahan, nesnelere yüklemi geçişli fiil olan cümlelerin zorunlu ögesi olduğunu ve öznenin yaptığı işten etkilendiğini vurgulamıştır. Karahan eserinde nesnenin özelliklerini maddeler halinde vermiştir. Bu özellikler içerisinde belirtisiz nesne ile yüklem arasında devamlı ilişki olmasından dolayı belirtisiz nesnenin yüklemlemin yanında yer aldığını ve yüklemlemin nesneye sadece belirlilik kazandırdığını ayrıca cümlede yeri konusunda belirtilen nesneye bir bağımsızlık kazandırdığı maddeyi dikkate değer olarak görüyoruz (Karahan, 2013: 25-28).

*Belirtisiz nesnelere, genel bir varlığı karşılamaktadır. Bu tür nesnelere ile yüklem arasında devamlı bir ilişki var olduğu için daima yüklemlemin yanında yer alır.

Bir hizmetçinin sonradan anlattığına göre, gece yarısı yatağında / *bir ses* / duyuyor. 103/3

Eve, / *mektepten tatil* / der ve dışarıda oynarım. 92/3

Kadın eline bir kâğıt-kalem aldı ve / *İngilizce bir şeyler* / söyledi. 88/13

Odanın bir köşesinde de / *benim yazıp çizmemeye mahsus bir masacık* / oturtulmuştur. 69/7

Ona giderken, seke seke, ayak değiştire değiştire yol aldım ve önünde / *haşmetli bir selâm* / çaktım. 141/6

Sabahın alaca karanlığında ilgililer havagazı fenerlerini söndürmeye çalışırken - hâ unuttum, İstanbul'da elektrik de yoktur ve yüksek aile konaklarında beyaz gömlekli havagazı lâmbaları yanmaktadır- Çemberlitaş tarafında bir konağın ahırından / *tek atlı bir (brek) araba* / çıkartılıyor. 37/9

Zabit, mektebin geniş bahçesinde askerleri tertiplede ve ileri geri hırçınlaşan atının üstünde, onlara / *gayet dokunaklı bir hitabe* / verdi. 131/13

*Belirtilen nesnelere, bilinen-tanınan bir varlığı karşılamaktadır. Yüklemlemin eki bu tür nesnelere bir hareket olanağı sağladığı için cümle içerisinde yer değiştirebilir.

Bir gün / *konağı* / müthiş bir çığlık sarstı. 60/7

Büyük babam, üstümdeki tülü çekip yüzümü açıyor ve / *dudaklarını* / kıpırdatıyor:

“Allah, koruyucuların en hayırlısı ve acıyıcıların en merhametlisi...” 39/6

Büyük babamın emriyle / *beni* / kaba şilteler üzerinde bu sedire yatırmışlardır. 69/10

Nitekim / *mânevî portresini çizmeye çalıştığım hasta doktorun suratını*, / ilk defa, müsait bir güneş fırçası altında ve o, koridor karanlığındaiken gördüm ve hayalimle hakikat arasındaki uygunluktan şaşırıp kaldım. 32/7

O âna değin bir siluet şeklinde gördüğüm, sırtışı bile hançerli bu adama, / *Hakkın yakıştırdığı bu surattan başkasını* / biçemezdim. 32/8

*Cümleden birden fazla nesne bulunabilir.

“A”ya o türlü âşığım ki, her zerrem 3 bir çekicilik mahrutu içinde / *ona doğru uçup gittiğini* / görüyor ve bende / *hiçbir cazibeye yer kalmadığını* / seziyorum. 120/4

Ancak bugün mânalandırabildiğim bu halleri, / o gün müphem bir seziş halinde duyar gibiydim yahut / *o gün duyduklarımı* / bugün düşünüyorum. 72/1

Annemin öksürükleri / de tepmiş ve / *beti benzi* / atmıştır. 115/11

Arkasında bir gramofon taşıyan nefere / *onu yere bırakmasını* / emreder, / *bahçede gezinenleri* / yanına çağırır, etrafında halkalar ve onlara / *bir ra plâğı* / dinletirdi. 144/7

Arabacı Tevfik bazen / *atını* / bana veriyor, kendisi sürücünün yanına zıplayıp / *arabayı* / kullanıyor, ben de at sırtında ileriye geriye gidip geliyor, neşemden uçuyorum; / *hayvanın sırtından inmek* / istemiyorum. 175/1

Ayak sesleri, / *bütün bir ifade üslubu* / ve / *ayrı bir lisan* / sahibi. 70/9

Ben hemen koşarım, / *mutemedin elindeki altın dolu torbayı* / ve / *imza kağıdını* / alırım, büyük babama sunarım. 62/4

Biri / alınıp / *öbürü* / konuluyor. 70/4

Birkaçını süt dolu bir tasa koyduğumu ve sonra kaburgalarını sıkarak ağlattığımı / hatırlıyorum. 80/4

Bu konuşmadan sonra / *başucundaki minik cep radyosunu* / alabildiğine hırıldattı ve / *beni* / “yangın var!” diye avaz avaz haykırtacak derecede / *iğnelemeyi* / ihmal etmedi. 27/9

Bu masum eda o kadar hoşuma gidiyor ki, hemen lira çeyreğini uzatıp / *elmayı* / alıyorum ve kızın, gözleri altında, / *masum ve mesut bakışını* / seyrediyorum. 82/6

Bu mektepte yapamayacağımı / anladım ve kurtulmak için / *bir hile* / düşündüm. 96/

İşte bu hummayla, / *geçmiş zamanın içimde nasıl taptaze beklediğini* / görüyor ve 78 yıllık, / *28.000 küsur sahifeli gündemimi* / karıştırıyorum. 33/8

Kitap ve defterlerimi / sokaktan o alır, / *kalemlerimi* / o yontar, / *yazı masamı* / o düzeltir, yaramazlıklarımı yumuşatmaya o bakar. 79/3

Merak etmeyin; pek yakında / *beni*, / *afyon yuttururcasına bir tedbirle uyuşturmayı* / ve / *bir kafes hayvanı haline getirmeyi* / bilecektir. 91/4

Ne istediğimi, / *neyi bahane etmek gerektiğini* / kestiremiyorum. 115/6

O, hatır gönül dinlemeden / *en ağır cezaları* / verir, hem de mahkûma / *bir sürü nasihat* / geçermiş. 64/6

Okur-yazar olmayan annem, / *tehlikeyi* / görmüyor ve / *benim bu çöplük kitaplarına*

dalışımı / kötüye yormuyor. 94/8

Onu çok sevdiğimi / ve / yediğim dayaklardan kimseye şikâyetle bulunmayacağımı / bilirdi. 90/4

Parmak mafsallarındaki çizgileri / babasınınkilere benzetir ve / sağ kolumun üzerindeki mercimek tanesi büyüklüğünde beni, / aynen babasının mühürü bilerek öper, koklar, hayran hayran seyreder. 55/4

Pol ve Virjini'yi, / Vorter'i, / Anna Karenin'i / okuyor ve / henüz 10 yaşındaki beynimi / bunların teknesinde yoğuruyorum. 118/1

Reşat Nuri romanlarını / orada tefrika eder, Deli Nizam (Nizamettin Nazif) orada bağırır, haykırır ve / yeni tarihî eser projelerini / öne sürer, Abdülhak Hâmid / hatıralarını / orada yazar; hattâ meşhur dönmebaşı Ahmed Emin Türkiye'yi Amerikan (manda)sı, mandrasına sokmayı orada ileri atar. 188/12

*Özellikle iç içe birleşik cümle yapısındaki cümlelerde nesne görevinde kullanılan öbek ayrı bir cümle olabilir.

Ali beni kucağına alıp anneme götürdü ve / “Aman, Büyük Bey duymasın, evi karşımıza yıkar!” / diye yalvardı. 79/6

Ben de helâ kapısını açıp: / “Buradayım!” / diyemiyorum. 104/14

“Bir şeyim yok, söylemem!” / dedim. 80/1

“Bu çocuk babasını da geçebilir!” / diyenler vardır. 53/4

“Misk gibi peynir... Sen kirletmişsin!..” / dedi ve beni bir temiz dövdü. 97/2

O zaman ve hayli zaman, Halk Partisi mebusu Yakup Kadri yeni gelenlere nazar edip, bunlar için: / “Yeni harflerin kavruk nesilleri!” / diyememiştir. 126/3

Sen ki, Kitabında / “hiçbir nefse takatinden fazlasını yüklemem” / buyuruyorsun! 31/9

*Bazı cümlelerde nesnenin açıklayıcısı bulunabilir.

Gâvur yemeği olduğundan tiksine tiksine yediğim -fakat lezzetine bayıldığım - fasulye plâkisini / hiç unutamam. 91/12

O kadar çevik - kaçak ve uçarı - bir metod / izlemekteyim ki, konak sahibesi Hanımefendi / beni / ele geçiremez, / üzerinde bir iplik gibi uçtuğum kılıç / bana dokunamaz. 91/2

*Kelime grupları nesne oluşturabilir.

Arada küçük bir holle o tarafa ve bu tarafa yol bulan bu oda Büyük babama / kütüphane vazifesini / görür. 69/4 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Babamın ölüm haberini / orada aldım. 177/10 (Belirtili İsim Tamlaması)

Bu sesler, hususiyetle hastalıklar devrimde ve birtakım kitaplar üzerine eğilmemden

sonra, 8-10 yaş arası, beni ağlatır ve / *bir türlü cevabını veremeyen içimi* / kurcalardı. 74/6 (Sıfat Tamlaması)

Bu yaşta yalan söyleyen ve mektepten kaçan bir talebeyi /artık kabul edemeyiz! 92/14 (Sıfat Tamlaması)

Bütün marifeti, Büyük Hanımefendi ve Büyük Beyefendi'ye dalkavukluk, gerisine kibir satmaktan ibaret Matmazel'i, / yatağı ve pılı pırtısı arkasında, kovdular. 61/2 (Kısaltma Grubu)

Bütün hakikatleri / meydana ben çıkaracaktım. 95/3 (Belirtili İsim Tamlaması)

Büyükler konuşurken, hele dayım polislik hatıralarını anlatırken, / *hırsızlık, cinayet ve yangın vakalarını* / dinlemeye bayılıyorum. 102/4 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Ceddim Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u kuşatınca Bizans İmparatoru kaçtı mı ki, bana / *onun bile kabul etmediği sefil bir işi* / teklif edebiliyorsunuz. 132/12 (Sıfat Tamlaması)

Ciciannem, / *afyonla uyuşturma tedbiri diye bahsettiğim korkunç çareyi* / buldu. 93/4 (Sıfat Tamlaması)

Çocukluğumu düşündükçe burnuma / *keskin bir sirke kokusu* / gelir. 71/1 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Çünkü vapura bindiği bir defasında, vapur iskeleye yanaşırken, / *bir simitçinin başındaki tablasıyla beraber denize düşüp boğulduğunu* / görmüş ve artık bir daha vapura binemez olmuştur. 45/5 (Belirtili İsim Tamlaması)

Halim ve selim, nazik ve zarif Tarık, ağlaya ağlaya içeriye dalıyor, / *kıskanç ve öfkeli, sert ve kaba Necib'i* / annesine şikâyeteye koşuyor. 107/11 (Sıfat Tamlaması)

Her ayın başında, Adliye mutemedi / *Büyük babamın tekaüdiyesini* / ayağına getirir. 62/1 (Belirtili İsim Tamlaması)

Hırsızlar ikinci kattaki büyük sofaya çıkıyorlar, / *ürktükleri erkeklerin oda kapılarını* / dış tokmaklarından telle bağlayarak dışarıya çıkılamaz hale getiriyorlar. 103/7 (Belirtili İsim Tamlaması)

İçinde doğduğum ve yaşadığım aileye ait bu kafa kâğıdı sırrını, / çok sonra, aralarında annemden başka kimsenin kalmadığı, konak halkının eriyip gittiği hengâmede, çözer gibi olmuş bulunuyorum. 45/1 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

İlim değil, sanat tefekkürü üzerinde olduğum için, / *bu kitaplık meselenin ilme verdiği ipucunu* / fazla çekmiyorum. 52/5 (Sıfat Tamlaması)

İstanbul'a gelen ilk otomobillerden birini / babama aldılar. 53/6 (İsim Tamlaması)

Konuşmalarına ve bazı suallerine verdiğim cevaplar onda / *bu intibai* / doğurmuştu: Büyük küçük... 72/4 (Sıfat Tamlaması)

Onu bir hücreye kapatmışlar ve birkaç gün sonra huzuruna çıkacağı İhtilâl Mahkemesinde nefsinin müdafaadan âciz kalması için / *tek saniye uyutmamayı* / düşünmüşlerdir. 29/1 (İsim-Fiil Grubu)

Onu zapt etmesi için eve / *bir pehlivan* / alıyorlar. 47/4 (Sıfat Tamlaması)

Onun, benim şerrimden korumak için, / *salondaki püsküllü kanepelerin altına gizlediği kaymaklı tatlıları* / ben keşfederim ve öbür torunları da yanma çağırıp ne varsa siler süpürürüm. 91/1 (Sıfat Tamlaması)

Sineklerin havada ayak seslerini / duyabilirsiniz. 70/8 (Belirtili İsim Tamlaması)

Üstünde kız kardeşimin dış izleri bulunan elmayı / bugüne kadar saklatacak akıl neredeydi bende o zaman? 82/9 (Sıfat Tamlaması)

Ve / iki parmağımın arasındaki pırlıltı madeni / gösteriyorum. 82/4 (Belirtili İsim Tamlaması)

Ve işte şimdi, yaşıım 7-8, / ileride başıma kartal gibi binecek bu hikmetlerin nota (solfej)ini / öğrenmeye çalışıyorum. 84/1 (Belirtili İsim Tamlaması)

Yanıma da / dalkavuklarımdan birkaçını / alırım! 92/5 (Belirtili İsim Tamlaması)

Zira kız çocuktur ve Büyük babamın kıymet bareminde / kız çocukların değeri / düşüktür. 81/11 (Belirtili İsim Tamlaması)

4.2.4. Yer Tamlayıcısı

Cümledeki fiilin yerini veya nereye yöneldiğini belirten cümlenin ögesidir. Bu ögeyi karşılamak için yer tamlayıcısı veya dolaylı tümleç terimi kullanılır. Cümlede yer tamlayıcısını tespit etmek için yükleme “neye, neden, nereye, nerede, nerede, kime, kimde, kimden?” soruları sorulur.

Muharrem Ergin, yer tamlayıcısının fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle unsuru olduğunu ve yönelme, bulunma ve ayrılma eklerinden birini aldığını (Ergin, 1983: 400), Tahsin Banguoğlu, yer tamlayıcısı terimi yerine “isimleme” terimini kullanarak yüklemün gerçekleşmesi ile ilgili kişi ve şeyleri gösteren unsurlar olduğunu vurgulamışlardır (Banguoğlu, 2015: 528).

Zeynep Korkmaz, cümlede yüklemün anlamını tamamlayıp kesinleştiren; bulunma, yönelme ve çıkma hal ekleriyle yalın veya grup halindeki isimler cümlede dolaylı tümleç olarak kullanıldığını belirtmiştir (Korkmaz, 1992: 147).

H. İbrahim Delice, dolaylı tümleçlerin fiilin yerini ve yönünü gösterdiğini ve dolaylı tümlecin kılış fiillerinde cümlelerde zorunlu, oluş ve isim cümlelerinde ise seçimlik olarak bulunması gerektiğini belirtmiştir (Delice, 2003: 139-140).

Necati Demir, yer tamlayıcılarının cümlede iş, oluş veya hareketin yerini ve yönünü bildirdiğini ve mutlaka yönelme, bulunma ve ayrılma hâl eklerini almaları gerektiğini vurgulamıştır (Demir, 2019: 61). Leyla Karahan da diğer akademisyenlere benzer bir tanımlama yapmıştır.

*Cümle içerisinde birden fazla yer tamlayıcısı bulunabilir.

Ama / kanımda / böyle bir kanaat ve bu türlü mazeretlere / yer yok. 25/7

Büyük babam, ileri yaşına rağmen / konağın merdivenlerinden / seke seke / üçüncü

kata / çıkıyor, / lohusa odasına / dalıyor ve / hâlâ orada bekleyen doktora / soruyor: “Nerede çocuk?” 38/8

Evimin ve çevremin dışındaki bu hadiseden, / çocukluk intibalarım üzerinde / hiçbir iz mevcut değil. 55/8

Hasta doktor, hal ve hatır sormadan / yatağına / uzanmış, örtüsünü burnuna kadar çekmiş ve / hazır bulduğu uykunun şerbet denizine / dalmıştır. 27/12

Hayatımda rastladığım insanların cilt cilt ansiklopedisi içinde / bir virgül kadar yeri olmayan, / sırf kaba bir nefis rahatı bakımından / mücerret delâletiyle ele aldığım oda arkadaşım hasta doktor, orta yaşlı / Cumhuriyet nesillerinin prototipi şeklinde görünmeye / ve / bu nesillerin nasıl küsbeleştiğini görmeye / başladı. 30/6

İngiliz ve Fransız donanmalarının kovaladığı bu gemiler / zaten mutemedi olan Türkiye'ye / sığınıyor; ve / bomboş Karadeniz'de, / hasmının sadece resmini yumruklayan bir oda ile / Ruslara karşı bir palavra davranışa / giriyor. 127/2

Motor hırıltısından, / fren gıcirtısından, / (klâkson) dırıltısından, / (egzost) gümbürtüsünden / henüz kimsenin haberi yok... 37/3

Nitekim mânevî portresini çizmeye çalıştığım hasta doktorun suratını, ilk defa, / müsait bir güneş fırçası altında / ve o, koridor karanlığında gördüm ve / hayalimle hakikat arasındaki uygunluktan / şaşırıp kaldım. 32/7

Renkler ve kokulara; / ve / onların mahrem imtizaçlarına / tutkunum... 119/10

Sabahın alaca karanlığında ilgililer havagazı fenerlerini söndürmeye çalışırken - hâ unuttum, İstanbul'da elektrik de yoktur ve / yüksek aile konaklarında / beyaz gömleli havagazı lâmbaları yanmaktadır- / Çemberlitaş tarafında bir konağın ahırından / tek atlı bir (brek) araba çıkartılıyor. 37/9

Tepe üstü saplandığım bulanık sulara / başım / kumlara / gömüldü ve ben insan nasıl boğulmuş, / orada / anladım. 109/3

Uzakta / bir hademe, / taş yürekli bir sesle / koğuşlara / haykırıyor: sesler kesilsin! 33/9

Ve varlıkla yokluğun destanı gibi, / her şeyin bir gelip bir gittiği bu âlemde, / hiçbir şeyin mutlak mânada kaybolmadığına / ve / gitmiş, gelen ve gelecek her şeyin her birine mahsus bir hayatı olduğuna / şahitlik etmektedir. 20/5

Yanımda, / beni lavaboya kadar bile koltuğunda götüren oğlum Mehmed yatacak ve ben / dıştan gelen tesir cimbızlarından / uzak kalacaktım. 26/7

**Cümle içerisinde yer alan birden fazla yer tamlayıcısından bazıları kendinden öncekinin açıklayıcısıdır.*

Büyük babamın emriyle beni / kaba şilteler üzerinde / bu sedire / yatırmışlardır. 69/10

Dershaneler binasının denizden yana giriş avlusunda, / bir masa üzerinde ve camekân içinde / bir harp gemisi maketi vardır. 167/2

İkinci katta, / hem harem, hem selâmlık tarafından birer kapısı bulunan büyük salonun bir köşesinde, / armonikli bir piyanosu vardır; bir de benim eşyayı tanımaya başladığım günlerdeki tespitime göre (alagarson) kesik saçlıdır. 44/6

Kasımpaşa'da, / tarihî kıymette Bahriye Nezareti binasında, / alâkalı dairenin koridor duvarında / bir liste... 137/8

Konağa dönünce, beni / civar bir yerde / Fransız Papaz Mektebine / verdiler. 88/5

*“-A, -dA, -dAn” eklerinden herhangi birini alan her kelime grubu yer tamlayıcısı değildir. Miktar, tarz veya zaman bildirenler cümlede zarf olarak kullanılırlar.

Annem, dayılarımın yanında sığıntılığımın ihtarı mânasına yorduğu bu sözlerden / fena halde / incinir, ama belli etmemeye çalışırdı. 172/5

Anadolu'yu nefsine ve devletine hâkim kılmak lüzumu en aşağı 100 yıl önce başlamış olması gereken ideal çapında / bir dâva... 193/2

Darülfünun'a yazılacağım zamanı beklerken / şiir hummaları içinde / yanıyorum, kimseyi, ne bir gazete, ne mecmua, ne şahıs, kimseyi tanımıyorum. 173/6

İmtihanla ve en titiz muayeneler neticesinde / alındık. 137/5

Köke inememenin ve kurumuş yapraklar üzerinde kalıp kök feyzinden yoksun kalmanın neticesi bu hayret tablosu da, / küçük bir el aynasından küçük bir akis halinde, / kendisini o zamanki Bahriye Mektebinde göstermekte... 146/1

O sırada ruhunu kader sırrına kaptırıcı düşünce içinde doğulmakta olan ben, / yastık belimde ve başım karyolanın demirinde / cevap verdim. 31/5

O kadar kızıyorum ki, elimdeki kiraz çekirdeğini / bir sıkışta / suratına fırlatıyorum. 101/4

*Kelime grupları yer tamlayıcısı olabilir.

Beyefendiyi, Adliyeye giderken, / Ayasofya Meydanında / arabasını durdurup suale çekmişler. 55/10 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Bir ân gelir ki, / çömelmeye ve öyle yol almaya / mecbur kalır. 118/14 (Bağlama Grubu)

Bize gösterilen ilk talim dersinde, / bir nevi dans sekmesini andıran ayak değiştirme şekli anlatılırken gülmekten kendimi alamadım. 141/4 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Deli Fazıl'a kız vermeye / razı olan yok... 47/8 (İsim-Fiil Grubu)

Demek ki, / bizim küt bir hassasiyet içinde gezip dolaştığımız bu dünya, / hassasiyet tellerimiz gerilip de yeni bir akorda bağlanınca değişiyor. 70/10 (Sıfat Tamlaması)

Halbuki ben, yük veya zindan hücresi gibi olsa da / tek kişilik bir oda / istemiştim. 26/6 (Sıfat Tamlaması)

İkinci kitaptan / da bir şey anlamadım. 161/1 (Sıfat Tamlaması)

İlk alacalığından sonra, akıl abajuru içinde yarı sönük kalacak ve ışığını gizleyecek olan ruh, gerçek pırlırtısını / ölümünden ötede / gösterecektir. 52/7 (Kısaltma Grubu)

Su borularının tamiri bahanesiyle / hüccresinin yanında, / kazma, kürek, çekip, balyoz, o türlü patırdı koparıyorlar ki, adam günlerce uykusuz kalıyor. 29/3 (Belirtili İsim Tamlaması)

Kalabalıktan kaçmak isterken, işte o, sırlarını kurcaladığım kader, karşıma bu adamı çıkartmış ve kalabalıklara can attıracak biçimde beni / onun işkence tezgâhına / oturtmuştur. 31/7 (Belirtili İsim Tamlaması)

Kapı vuruluyor, içeriye yeni Nazır girip öpmek üzere / Büyük babamın eline / sarılmak istiyor. 64/2 (Belirtili İsim Tamlaması)

Köşkün çamaşırhanesindeki yüksekçe rafta / teneke bir kutu gördüm. 54/3 (Sıfat Tamlaması)

Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen hizmetçiler arasında / bu hikâye destanlaşmıştı. 61/1 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Namzet sınıfını hoplaya zıplaya bitirdim ve / birinci harp sınıfına / geçtim. 147/2 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

O âna değin bir siluet şeklinde gördüğüm, sırtışı bile hançerli bu adama, / Hakkın yakıştırdığı bu surattan başkasını biçemezdim. 32/8 (Sıfat Tamlaması)

O, tükenmez bir taş ocağı haline getirilmiş ve hem dışından çürütülerek, hem de içinden kendi kendisini çürütmeye bırakılarak / "suyun öte tarafı"ndan gelen tesirler altında firavunların ehamlarına taş taşıyan esirlere / döndürülmüştür. 192/8 (Sıfat Tamlaması)

Verem istidadından / şüpheleniyorlar. 115/10 (Belirtisiz İsim Tamlaması)

Yeni yapıldığı, boyasız çiy tahtalarından belli bu iki katlı evde / , ömürlerince şifasız iki hasta yatıyor. 129/12 (Sıfat Tamlaması)

Zevcem, / benim yattığım hastahanenin birkaç yüz metre mesafesinde, / Vakıf Guraba Hastanesinde ameliyat masasına yatırılmış bulunuyordu. 28/3 (Belirtili İsim Tamlaması)

4.2.5. Zarf

Cümlede yüklem miktârını, zamanını, yönünü, şartını ve tarzını bildiren ögeye zarf denir. Akademisyenler bu öge için "zarf-zarf tümleci-belirteç tümleci" gibi terimleri kullanmışlardır. Cümlede zarfın tespiti için yükleme "neden, niçin, nasıl, ne kadar, ne diye, ne zaman?" soruları sorulur.

Muharrem Ergin, zarfların fiilin şartlarını ve zamanını gösterdiğine ve hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıta veya şartlarda yapıldığını belirtmesi özelliklerini vurgulamıştır (Ergin, 1983: 400). Tahsin Banguoğlu, zarflama terimini kullanarak durum ve şartları belirten zarfların ve zarf özelliğindeki belirtme öbeklerinin zarflama olduğunu vurgulamıştır (Banguoğlu, 2015: 530).

Zeynep Korkmaz ise zarfların cümlede yüklem anlamını çeşitli bakımlardan daha belirttiğini ifade etmiştir (Korkmaz, 1992: 179). Mazhar Kükey, zarf tümleci terimini kullanarak zaman, nitelik, nicelik, yer ve yön, soru yönünden tamamlayan kelime veya kelime grupları olduğunu vurgulamıştır (Kükey, 1975: 158).

H. İbrahim Delice, zarf ile ilgili diğer akademisyenlerden farklı bir konuya dikkat çekerek dolaylı tümleç başlığı altında –a, -da ve –dan eklerinin temel işlevleriyle kullanıldığında dolaylı tümleç olarak görev aldıklarını ancak temel işlevleri dışında dönüştürme ve temsil eki olarak kullanıldıkları zaman zarf tümleci görevinde olduklarını belirtir. Örnek olarak “Bu kitabı *sana* aldım.” Cümlesindeki “san-a” kelimesindeki –a ekinin temel işlevi olan yönelme ifadesiyle değil de “için” çekim edatını temsil amacıyla kullanılarak zarf tümleci olduğunu belirtmiştir (Delice, 2003: 140).

Leyla Karahan da zarfların sebep, miktar, yön, vasıta ve koşul bildirerek cümleyi tamamladığını ve cümlede birden fazla zarf bulunduğu zaman zaman zarfın diğer zarflarının önünde yer aldığını ve miktar bildiren zarfların da yüklemle hemen yanında yer aldığını belirtmiştir (Karahan, 2013: 32-33). Metinde tespit edilen zarfların büyük bir kısmı, zarf-fiil gruplarından oluşturmaktadır. Fakat zarf-fiil gruplarının yanında edat gruplarının da metindeki zarfların önemli bir kısmını teşkil etmesi dikkatimizi çeken bir husustur.

*Zarflar yüklemi miktar, sebep, şart, tarz, şart anlamlarıyla nitelerler.

Bu iş / *vâkıtlarla karışık olarak ulvilik şartını korudukça* / da pahası (radyum) misali değerlendirilir. 10/4

Bu görüşü / *ruhuna destek arayan bir genç heyecaniyle* / benimsedim ve şiirlerimi üstadlar mecmuasının yanısıra onlara hibe etmeye başladım. 193/4

Dayıma giran gelmesin, anneme de hicran kaygısı vermesin diye, / Mustafa Şekip'in idaresine verdikleri “Yüksek Muallim Mektebi”nde yatıyorum ve eve gitmiyorum. 180/2

Gece battaniyelerimizin altına sığınmış uyumaya çalışırken, / dışarıdan üst üste pat pat silâh sesleri... 174/8

Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'ni bitirdikten sonra / muradına erememiş olacak ki, Edebiyata girmiş... 180/5

Kadın hizmetçiler yemek yerken / masaların altına saklanır ve onları seyredirdim. 105/9

Sigaraya / *13 yaşında* / Bahriye Mektebinde başladım. 147/10

Tasavvufla ilk temasım / *Edebiyat hocamız İbrahim Aşki Beyin yol göstermesiyle* / başlar. 158/2

*Cümlede birden fazla zarf bulunabilir. Genelde miktar zarfı yüklemle yakındadır.

Anneannem, annem ve ben, / *yabancı bir kumpanyanın gemisiyle* / güverte yolcusu olarak / Trabzon yönündeyiz. 174/5

Bezler değiştirilirken, / sirke tasına düşen damlalardan çıkan ses kulağıma / *garip bir musiki gibi* / geliyor. 70/5

Bir kış günü, / *iki tarafı kar tepcikleriyle sınırlı daracık bir yoldan atla geçerken* /

önümde bir kadın gördüm. 176/2

Bir iftihar madalyonu gibi yerleştirilmiş bu maketi dalgın dalgın seyrederken, / onu hayalimde / yüzlerce defa / büyültüyor ve / içinde kraliçelerin ellerini öpmek üzere yetiştirilmiş keten elbiseli zabıtların dolaştığını görüyordum. 167/7

Eski vâli ve nâzır Salim Paşa'nın kızı Zafer Hanımefendi, / misallendirdiği alafrangalık gayreti içinde, / Sultan Abdülmecid ile başlayan çizgiyi gösterirken, / Hilmi Efendi, o, ilmiyeden yetişme ve soylu bir nesepten gelme alaturkalık örneği, fikir ve mesele sahibi olmaksızın, kendi kendine tipini korumakta / ısrarlı... 44/8

Filân kız, ciğeri kireçlendi ve iyi oldu zanniyle evlendirilmiş de, / düğün gecesi, sevinç ve heyecanı yüzünden birdenbire / kan kusarak / ölmüş... 116/11

Gece veya gündüz, / hangi saatte yangın borusu çalacak olursa, / ne vaziyet ve kılıkta bulunursa bulunsun, herkes koşarak tabur mevkiindeki yerini almakla mükellef... 140/3

Hâlâ aruz vezninden tam silkinemediğim için / “mefailün failatün, mefailün failün” temposıyla / mırıldanıyorum. 174/1

İkimiz de birbirimize veda etmiş olarak, / aynı günde / iki ayrı hastahaneye yatırılmıştık. 28/4

Ona giderken, / seke seke, ayak değiştire değiştire / yol aldım ve önünde haşmetli bir selâm çıktım. 141/6

Ona şımarık bir şehir çocuğu gururiyle, / polis müdürü dayımı kastederek / cevap verdim: “Sen benim kim olduğumu biliyor musun?” 176/9

Papaz homurtularıyla, / birtakım kara üniformalıların ellerinde, tabut, / çengellerinden tutularak / götürülür. 116/9

Sabahları / bize yedirilen kaşar peynirini / toz ve pasla / kirlettim. 96/11

Sedirin üstüne bir yastık koyup / romanımı açıyor ve yüzükoyun uzanmış, / bir taraftan da bir tatlı atıştırarak / madde ve mâna tadını / birleştirici şekilde / okuyor, okuyorum. 94/7

Sihirbazlar ve sihirbazlık masallarıyla öyle doluyum ki, anneannemin “yeşil umacı”, “sarı umacı” yanında, / sanki kimsenin bulamadığı ve bulunması için / bütün dünyanın beni beklediği esrarlı terkibi yakalayayım diye, / yeşil, sarı, mavi, mor ilâç ve eczaları birbirine katarak / tüpte topluyor ve / ışığa tuttuğum gün, / bu tüpten yeni bir güneşin doğmasını bekliyorum. 118/26

Yakup Kadri, bu küstah tavırlı gence / hummâlî gözleriyle / dik dik bakıyor, defteri bırakmamı söylüyor ve / pek ümit verici olmayan bir hareketle / masasındaki kâğıtlara eğiliyor. 190/1

Yatakta, yemekhanede, / yastığımı bükerek / ve / lokmalarımı yutmaya çalışarak / ağlıyorum... 96/9

12 ile 17 yaş arası, / hayatımın en nazik 5 senesini Bahriye Mektebinde geçirdikten sonra / birdenbire / kendimi işgal altındaki İstanbul sokaklarında buldum. 171/1

*Birden fazla kullanılan zarf, kendinden sonrakinin açıklayıcısı olabilir.

Ada vapurunun alt kamarasına çekilip / gizli gizli / ağlıyorum. 147/7

Bazı Kasımpaşa karılarının edasiyle, / elleri belinde çarpık tavırla ve onların üslûbuna uygun / konuşur, bazen de yakası açılmadık sıfatlar ve teşbihler kullanmaktan geri kalmaz. 143/7

Bebeklikten sonra, / çocukluğum Meşrutiyet çağlarında / başlar ve / 1918 Mütareke yıllarına kadar / sürer. 59/1

Çelimsiz yapılı çocuk, doktorun maşa sapı gibi, / parmağını boğazından geçirerek / suda çalkalaması şeklinde / bu leğende yıkanmış ve / kurutularak, kundaklanarak / annesinin yanına verilmiştir. 39/5

Böyle hikâyeleri dinledikten sonra, / gece yatağıma uzanınca, / korkumdan başımı yorganın altına gizlemeden edemiyorum. 102/8

Büyükler konuşurken, / hele dayım polislik hatıralarını anlatırken, / hırsızlık, cinayet ve yangın vakalarım dinlemeye bayılıyorum. 102/4

Çelimsiz yapılı çocuk, doktorun maşa sapı gibi, / parmağını boğazından geçirerek / suda çalkalaması şeklinde / bu leğende yıkanmış ve / kurutularak, kundaklanarak / annesinin yanına verilmiştir. 39/5

*“-mI” soru eki kullanılan bazı kelime grupları cümleye zaman anlamı katarak zarf görevinde kullanılır.

Sol kapıdan bir kat çıktınız mı / Edebiyat... 178/8

*Kelime grupları cümlede zarf görevinde kullanılabilirler.

Ağabeyine yeni elbiseler ve papuçlar alındığı zaman, / boynu bükük, uzaktan bakar ve hiç ses çıkarmaz. 81/8 (Sıfat Tamlaması)

Akşamları Okmeydanı'na doğru / uzanıyor ve dönüşümde, tabak gibi açık Haliç ve İstanbul'un minâreler ve kubbelerle nakışlı danteli karaltısını seyrediyorum. 173/8 (Edat Grubu)

Atım / haşarı haşarı / ilerliyor. 176/3 (Tekrar Grubu)

Bugünkü hal, / tıpkı enflasyon parası gibi, / keyfiyet aleyhine bir kemiyet köpürtüşüdür; (kaşeksi) den çıkılıp semirmeye başlamanın değil, şişmenin neticesidir. 181/6 (Edat Grubu)

Bu noktaya dek karaladığım satırlar bana / fecî bir ukalalık gibi / görünüyor. 21/3 (Edat Grubu)

Büyük babam, ileri yaşına rağmen konağın merdivenlerinden / seke seke / üçüncü kata çıkıyor, lohusa odasına dalıyor ve hâlâ orada bekleyen doktora soruyor: “Nerede çocuk?” 38/8 (Tekrar Grubu)

Düşmanın ümidini kesip Çanakkale'den çekildiği günün akşamı / bütün İstanbul misilsiz bir gulgule içinde... 133/3 (Belirtili İsim Tamlaması)

Hizmetçi kadınlardan misafir kızlarına kadar / saldırmadığı yok... 47/3 (Edat Grubu)

İkimiz de birbirimize veda etmiş olarak / aynı günde iki ayrı hastahaneye yatırılmıştık. 28/4 (Zarf-Fiil Grubu)

İngiliz işi bu meşin sandığın kilidini nasıl oldu da / ses çıkarmadan / koparıverdiler? 103/15 (Zarf-Fiil Grubu)

Sinirlidir, / hep içini yiyen ve dışında ılık bir mizaç ifadesini bulamayan bir takım vehimlerle / doludur. 45/3 (Edat Grubu)

Masasına çöktü, önüne kâğıt-kalem aldı ve / “silk-i Celil-i askerî” ile uyumsuz hareketimden dolayı / beni rapor etti. 165/16 (Edat Grubu)

Uzakta bir hademe, / taş yürekli bir sesle / koğuşlara haykırıyor: sesler kesilsin! 33/9 (Sıfat Tamlaması)

Yoksa o öksüz devrin talebesi ve hocası, bugünün öğrencisi ve profesöründen / kat kat / kaliteli... 181/7 (Tekrar Grubu)

Yoksa bellibaşlı bir ruh vâhidi diye ifadelendirilen şiar ve seciyeye uygun her fert ve sınıf ayırım yapmadıkça / Anadolu'dandır, Anadolu'ludur; ve kavmiyet çerçevesi içinden beşerî bir model neşretmek vâkiasıdır ki, (ideolojik) olmak kıymetine sahiptir. 194/1 (Zarf-Fiil Grubu)

4.2.6. Cümle Dışı Öge

Cümle dışı ögelere akademisyenlerin bazıları eserlerinde yer vermemiştir. M. Kaya Bilgegil, Rasim Şimşek, Süer Eker gibi akademisyenleri örnek verebiliriz. Cümle dışı ögelerin içerisinde hitaplar, ünlemler, bazı bağlaçlar, ara sözler, açıklama sözleri bulunabilmektedir.

Muharrem Ergin, cümle dışı unsurların fiille ilgisi bulunmayan ve cümleye eklenmiş durumda bulunan unsurlar olduğunu ve bazen parantez içerisinde cümlede kullanıldıklarına vurguda bulunmuştur (Ergin, 1983: 401). H. İbrahim Delice, cümle dışı unsurun cümledeki yargıya dâhil olmadığını cümle dışı unsurun diğer unsurların açıklayıcısı olarak araya geldiğini belirtmiştir. Cümle dışı unsurun asıl unsur kaldırıldığında asıl unsurun yerine geçebileceğini ve yükleme doğrudan bağlanmadığını ancak cümleler arasında yapısal bir bağ kurduğunu belirtmiştir (Delice, 2003: 141).

Necati Demir, cümleye anlam bakımından kısmen katkısı olan, şekil ve ilgi olarak doğrudan yükleme bağlı olmayan, cümlelerin kuruluşuna katkısı bulunmayan unsurların cümle dışı unsur olduğunu ve bu unsurların söz diziminde belirli bir yeri olmadığını belirtmiştir (Demir, 2019: 66). Abdurrahman Özkan(Ed.)'da cümle dışı unsurların cümle kuruluşuna doğrudan katılmadığı hususunu vurgular (Özkan, 2016: 43).

Mehmet Özmen konuyla ilgili makalesinde, cümlelerin temel ve yardımcı ögeleri dışında kalan ve yükleme sorulan herhangi bir soruya cevap veremeyen bütün unsurları

kelime çeşidine bakılmaksızın “Bağımsız Tümleç” denilmesi gerektiği görüşünü savunarak akademiye yeni bir terim kazandırmıştır (Özmen, 2010: 351).

Leyla Karahan cümle dışı ögelerin cümleye katılmayıp ve dolaylı yollardan cümlelerin anlamına yardımcı olan öge olduğunu söyler. Bu ögelerin cümlelerin tamamlayıcısı olan diğer ögelerin aksine açıklama ve pekiştirme işlevleriyle cümlelere yardım ettiklerini, cümleleri birbirlerine bağladıklarını belirtmiştir (Karahana, 2013: 36-38).

Cümle dışı unsur ile ilgili metnimizden örnekler:

Ay, / kadına çarpacağım! 176/4

Aman ne acı!.. 54/8

Ben son sınıf talebesiyim, mektepten gınâ getirmiş durumdayım ve bir kolayımı bulup bahriyeden ayrıldıktan sonra Üniversiteye / -o zaman ismi *Darülfünun-* / girmek düşüncesindeyim. 168/3

Bu eksikliğin adı da / –ne tuhaf!- / sıhhat... 70/13

Bir gün yine böyle bir hastalık deminde, gece yarısı hafif bir dalgınlıktan silkelenip doğrulunca kendimi öyle güçlü, hayalımı öyle berrak, hasselerimi öyle keskin, gökleri öyle açık ve mesafeleri öyle yakın hissettim ki, / -iyice hatırlıyorum- / kendi kendime mırırdandım: “Bu dünyada acaba, benden daha derin duyan ve düşünen ikinci bir kimse var mı?” 74/7

Delikanlı şahane bir karşılık verdi: “İstersen vali paşanın oğlu ol! / *Haydi, bas git!*” 176/10

Deli Şerifi kızdıran mahalle çocuklarını sopayla kovalar ve ardlarından: / “*Bre melûnlar!*” / diye bağırır. 130/5

“*Efendi!*” / diye hitap ettiği kocası, sofrada, fazla sıcak bulunduğu bir yemek yüzünden ortalığı kasıp kavururken, o, bükük boyunlu, ama dilediklerine dilediği ziyafeti çeker ve konakta dilediği havayı estirirken de dik edalıdır. 45/14

Halbuki, / işsiz kalma mânasına olmasa da şiir kitabımda anlattığım gibi, beni şiire teşvik eden yine o... 172/8

Halbuki / genç hizmetçinin siyah, kalın ve gergin çoraplarını cımbızlıyordum. 105/19

Hâ evet, / devam edelim!.. 164/10

İlk şiirlerim / -17 yaşındayım- / (otoriter) çehreli ve isim yapmamış olanlara kapalı “Yeni Mecmua”da çıkmaya başladı. 189/5

Lüks yaşayan, 5 çocuklu halalarımın birine, kocası, mutfak masrafı olarak 1 mecediye / -20 kuruş- / bırakmış. 89/11

Namık Kemal / -ki bütün bir devrin siyasî dayanağı- / kuru bir tebliğci, vatan, millet davulcusu... 162/7

Oh, ne âlâ!.. 28/12

Sabahın alaca karanlığında ilgililer hava gazı fenerlerini söndürmeye çalışırken / - *hâ unuttum, İstanbul’da elektrik de yoktur ve yüksek aile konaklarında beyaz gömlekli hava gazı lâmbaları yanmaktadır-* / Çemberlitaş tarafında bir konağın ahırından tek atlı bir (brek) araba

çıkartılıyor. 37/9

Ve / bütün masalar servisin sona ermesini bekler. 142/1

Ve haydi teneffüshaneye!.. 147/9

Yâ Allah, yâ Râhim, yâ Kerim, yâ Hakîm, yâ Lâtif!.. 30/1

BÖLÜM V

5. CÜMLE TÜRLERİ

Akademisyenlerin kelime gruplar ve cümlenin ögeleri ile ilgili farklı düşüncelerini ve tanımlamalarını daha önceki iki bölümde ele aldık. Ancak cümle çeşitleri konusunda akademisyenlerin hem tanım hem de sınıflandırma konusunda farklı görüşleri bulunmaktadır. Bundan dolayı tüm akademisyenlerin kabul edeceği bir tasnif belirtmek mümkün görünmemektedir. Biz çalışmamızda Türk dili alanındaki akademisyenler arasında genel olarak kullanılan tasnif olan Leyla Karahan'ın tasnifinden yola çıkarak Kafa Kâğıdı adlı eseri inceleyeceğiz. Bizim bu çalışmamızda alanda yapılmış diğer akademik çalışmaların(yüksek lisans ve doktora tezleri) çoğundan farklı olarak Leyla Karahan'ın ilk tasnifi olarak bilinen “Yapısı Bakımından Cümle Türleri” ve yeni tasnifinden yapısı bakımından cümle türlerini çıkartarak yer verdiği “Cümlelerin Bağlanma Şekilleri” tasnifini de ele alacağız. Sonuç olarak Leyla Karahan'ın hem eski hem de yeni tasnifinden yararlanarak bir noktada çalışmamızdan istifade edecek kişilerin Karahan'ın söz dizimi alanındaki tasniflerini genel olarak görme imkânı sağlayacağımızı düşünmekteyiz.

Karahan Türkçede Söz Dizimi adlı eserinin 1999 yılına ait altıncı baskısında cümle çeşitlerini şu şekilde tasnif etmiştir:

“1. Yapısına Göre Cümleler

1.1. Basit Cümle

1.2. Birleşik Cümle

1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

1.3. Bağlı Cümleler

1.3.1. Ki’li Bağlı Cümle

1.3.2. Diğer Bağlama Edatlarıyla Kurulan Bağlı Cümleler

1.4.Sıralı Cümleler

2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

2.1. Fiil Cümlesi

2.2. İsim Cümlesi

3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

3.1. Kurallı (Düz) Cümle

3.2. Kuralsız (Devrik) Cümle

4. Anlamına Göre Cümleler

4.1. Olumlu Cümle

4.2. Olumsuz Cümle

4.3. Soru Cümlesi” (Karahan, 1999: 60).

Karahan’ın çalışmamızda esas aldığımız aynı adla 2013 yılındaki basılmış olan eserinde ise daha önce eserin ilk baskılarında “Yapısına Göre Cümleler” başlığı altında cümleleri ele aldığı kısmı eserinden çıkarmıştır. Karahan, cümleleri yapı bakımından incelemeyi bırakıp cümleleri bağlanma şekillerine göre incelemiştir. Karahan’ın aynı eserinin 19.baskısındaki cümle türleri tasnifi aşağıdaki gibidir:

“1. Cümlelerin Bağlanma Şekilleri

1.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

1.2. Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümleler

1.3. Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler

1.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler

2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

2.1. Fiil Cümlesi

2.2. İsim Cümlesi

3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

3.1. Kurallı (Düz) Cümle

3.2. Devrik Cümle

4. Cümlelerin Anlam Özellikleri

4.1. Olumlu ve Olumsuz Cümleler

4.2. Soru Cümleleri” (Karahan, 2013: 6).

Akademisyenler cümle çeşitleri konusunda farklı farklı tasniflerde bulunmuş ancak herkes tarafından kabul görülen bir tasnife ulaşılmış değildir. Muharrem Ergin cümle çeşitlerini tasnif ederken öge dizilişi ve anlam bakımından incelememiştir. Çoğu araştırmacılar tarafından anlam bakımından cümle ayrı bir başlık altında ele alınırken Hatipoğlu farklı bir tasnifte bulunarak yapı bakımından cümle başlığı altında incelemiştir. Diğer araştırmacılar cümle çeşitlerini tasnif ederken vurgu ve durağı göz ardı ederken Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam “Tümcede Vurgu, Titreme, Durak” adı altında cümle çeşitlerini farklı bir şekilde tasnif etmiştir. Yani sonuç olarak akademisyenlerin çoğu farklı tasniflerde bulunmuştur. Türk dili alanında genel bir sınıflandırma üzerinde uzlaşamamıştır. Biz de çalışmamızda Leyla Karahan’ın hem eski tasnifinden hem de yeni tasnifinden yararlanacağız.

5.1.YAPISINA GÖRE CÜMLELER

Muharrem Ergin, birleşik cümleyi “Şartlı Birleşik Cümle, Ki’li Birleşik Cümle Ve İç İçe Birleşik Cümle” olarak üçe ayırmıştır (Ergin, 1983: 26). Vecihe Hatipoğlu ise tümce terimini kullandığı cümleyi yapısına göre “Yalın Tümce ve Birleşik Tümce” olarak ikiye ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 16-17).

M. Metin Karaörs, Türkçede yapı bakımından aslı olarak fiil cümlesi ve isim cümlesi olduğunu ve asil cümleden genişletilerek birleşik cümle sınıflandırmasının mümkün olduğunu ifade ettikten sonra birleşik cümleyi “Şartlı Birleşik Cümle, Ki’li Birleşik Cümle ve İç İçe Birleşik Cümle” olarak üçe ayırmıştır (Karaörs, 1993: 44-45)

M. Kaya Bilgegil, cümleyi yapılarına göre “Basit Cümle ve Birleşik Cümle” olarak iki alt başlığa ayırıp birleşik cümleleri de kendi içerisinde “Girişik Birleşik Cümleler, Şartlı Birleşik Cümleler, Sıralı Birleşik Cümleler, Bağlı Cümleler, Ki Bağlacıyla Kurulan Cümleler” şeklinde beş alt başlığa ayırmıştır (Bilgegil, 1987: 73-97)

Tahsin Banguoğlu, cümleyi yapılarına göre “Basit ve Birleşik Cümle” olarak ikiye ayırmıştır. Banguoğlu, diğer akademisyenlerden farklı olarak basit cümle içerisinde genelde isim ve fiil cümlesi olarak ayrılan iki cümle türüne ve “saplama cümlesine” yer vermiştir. Banguoğlu, birleşik cümleyi “Tümleme Birleşik Cümle ve Karmaşık Birleşik Cümle” olarak iki alt başlığa ayırmıştır (Banguoğlu, 2015: 627).

Rasim Şimşek, cümleyi yapısı bakımından “Yapıca Tümce Türleri” başlığı altında “Yalın Tümce, Bileşik Tümce, Sıralı Tümce, İlgi Tümcesi, Kesik Tümce, Ara Tümce” şeklinde altı alt başlığa ayırmıştır (Şimşek, 1987: 165).

Tuncer Gülensoy, cümleyi yapıları bakımından “Yalın cümle, Birleşik cümle, Temel cümle, Yan cümle, Bağlaçlı yan cümle, Dilekli yan cümle, Şartlı yan cümle, Edatlı yan cümle, Sorulu yan cümle, İkilemeli yan cümle, Ara cümle, Girişik cümle, Sıralı cümle (Bağımlı ve Bağımsız Sıralı), Devrik cümle, Kesik cümle” şeklinde sınıflandırmıştır (Gülensoy, 1994: 149-161).

H. İbrahim Delice, cümleyi yapısı bakımından “Basit Cümle ve Birleşik Cümle” olarak iki alt başlığa ayırdıktan sonra birleşik cümleleri “Girişik Birleşik Cümle, İç-içe Birleşik Cümle, Ki’li Birleşik Cümle ve Karmaşık Birleşik Cümle” şeklinde dörde ayırmıştır (Delice, 2003, 141-149).

Yukarıda da görüldüğü üzere akademisyenler az farklılıklar olsa bile yapısı bakımından cümleleri genel hatları ile tasnifleri birbirine yakındır. Akademisyenler kendi

arasında birleşik cümlenin nasıl oluştuğu ve tasnifi konusunda büyük ayrılığa düştükleri görülmektedir. Bu durumun temel nedeni ise İsim-fiil, Sıfat-fiil ve Zarf-fiil unsurlarının cümle içerisinde bir yargı ya da yan yargı oluşturup oluşturmadıkları konusunda akademisyenlerin farklı düşünmeleridir.

Vecihe Hatipoğlu, M. Kaya Bilgegil, Haydar Ediskun, Jean Deny, Tahir Nejat Gencan, Tahsin Banguoğlu, Mazhar Kükey, Rasim Şimşek, Hikmet Dizdaroğlu, Tuncer Gülensoy, H. İbrahim Delice ve Necati Demir fiilimsilerin oluşturduğu kelime gruplarının yargı bildirdiğini savunarak çekimli fiil ve fiilimsileri olduğu cümleleri birden fazla yargı bildirdiği için birleşik ya da girişik birleşik cümle kabul ederler. Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam ise yukarıda belirtmiş olduğumuz akademisyenlerden fiilimsi konusunda farklı bir görüş savunmaktadırlar. Fiilimsilerden sadece zarf-fiillerin yargı bildirdiğini birleşik cümle oluşturacağını diğer fiilimsilerin ise öge olduğunu düşüncesini savunurlar.

Metin Karaörs, Mecdut Mansuroğlu, Leyla Karahan, Muharrem Ergin, Zeynep Korkmaz ve Mehmet Özmen ise bu fiilimsilerin oluşturduğu kelime gruplarının bir yargı bildirmeyip cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf görevindeki kelimeler olduğunu ve esas yargıya bir yargı ya da yan yargı olarak değil de cümlenin bir unsuru olarak yardım eden kelime grubu olduklarını savunurlar.

Karahan, “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı yazısında “Girişik Cümleler, Girişik Tümce, Karmaşık Birleşik Cümle, Bileşik Cümle, Girişik - Bileşik Cümle” tanımlamalarında cümlenin yapısının aynı olduğunu belirtir. Ayrıca, “Ki’li Bağlı Cümleler, Ki’li Birleşik Cümle, İlgi Tümcesi, İlinti Zamiri Tümcesi” tanımlarıyla karşılanan cümle yapısından da aynı olduğunu fakat farklı terimler kullanıldığını belirtmiştir. Karahan’a göre yargı vurgu ve ekle sağlanan “bitmişlik” ifadesidir. Karahan’a göre unsur yargı ya yargı bildirir ya da yargı bildirmez. “Ona göre yargının yanı veya yarımı yoktur.” (Karahan, 2000: 16-17)

5.1.1. Basit Cümle

M. Kaya Bilgegil, hiçbir cümleye bağlı olmadan kendi başına tam bir anlam taşıyan tek yüklemliler cümlelerin basit cümle olduğunu belirtip “Akibet saat yedi buçukta oyun nihayet buldu” örneğini vermiştir (Bilgegil, 1984: 73). Tahsin Banguoğlu, Bir tek yargı ve bir tek yüklemden meydana geldiğini vurgulamıştır (Banguoğlu, 2015: 523).

Vecihe Hatiboğlu, “yalın tümce” terimini kullanarak tek çekimli eylemle kurulan tümcelerin yalın/basit tümce olduğunu belirtmişlerdir (Hatipoğlu, 1982: 145). T. Nejat

Gencan, yalnız tümce terimini kullanarak bir tek duyguyu, düşünceyi, isteği, olayı, yargıyı belirten söz dizisinin yalnız tümce olduğunu ve yalnız tümcenin başka bir önerme ile tümlenmeyeceğini, başka bir önermeyi tümlenmeyeceğini ve başka bir önermeye bağlanmayacağını belirtmiştir (Gencan, 1979, 121).

Zeynep Korkmaz ise bir düşünceyi bir duyguyu veya bir oluş ve kılışı yargı halinde anlatan ve bir tek çekimli fiil ya da ek fiil ile kurulan ve en az bir yüklemden meydana gelen basit cümlenin karşıtının birleşik cümle olduğunu belirtmiştir (Korkmaz, 1992: 22).

H. İbrahim Delice, basit cümlelerin içinde yan cümle –cümlemsi- olmayan cümle olduğunu belirtip “Ali kitap okuyor.” ve “Ayşe bahçeye çıktı.” örneklerini vermiştir (Delice, 2003: 142).

Leyla Karahan da diğer akademisyenler ile ortak olarak isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümlelerin basit cümle olduğunu ve dilimizde genellikle "basit" cümle kullanıldığını vurgulamıştır. Ayrıca yapısında zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiil veya bu tür kelimelerden yapılmış bir kelime grubu bulunan cümlelerinde basit cümle olduğunu ve fiilimsilerin bir yargı bildirmediğini belirtmiştir (Karahan, 1999: 61).

“Basit Cümle” ile ilgili metnimizden örnekler:

Ama kanımda böyle bir kanaat ve bu türlü mazeretlere yer yok. 25/7

Annem de benimle beraber ağladı. 173/5

Asıl ruh hayatımı, ruhumun kafa kâğıdını resimlendirmek isterdim. 20/2

Ben yine romanlara abanmış bulunuyorum. 114/7

Benimle şakalaşmaya kalktı. 60/13

Çocuğun böyle zaif doğmasında bir tehlike var mı, doktor? 39/6

Despotlardan biri yapar da öbürü durur mu? 138/8

Dış plânda ve resmen eve hâkim kocasını, iç plânda ve hususî şekilde kısıktırak bağlamayı bilmiştir. 45/13

Entipüften, hafifçe bir hadise değil mi? 82/7

Hâlbuki buna, bizzat İttihatçıların Nâzırı Menyasîzâde Refik Bey karşıdır. 63/4

Her ayın başında, Adliye mutemedi Büyük babamın tekaüdiyesini ayağına getirir. 62/1

İstanbul'a, biri kaz, öbürü ördek sesli iki Alman harp gemisi geliyor. 127/1

Misk gibi bir Türkçe ve Türk mizacı tütüyor ondan. 19/5

Orta yerinde üstü halı kaplı geniş bir sedir vardır. 69/5

Öyle mi, hiç hatırlamıyorum. 88/1

Ruh, kendisini, maddesine yerleşme içindeki alaca karanlıkta bile hassas antenli

yaratılışlara ifşa eder. 52/6

Tekme nazik bir tarafıma gelmemiştir. 79/7

Romanın roman olması için bu üç kıymetin mutlaka posa vaka tasavvurlarından arındırılması ve maddeyi geride bırakıcı bir ruh seviyesine yükseltilmesi gerekir. 12/7

Sevgilime kul oldum, güzelliği seçeli. 190/5

Yenge Zehra Hanım'ın iki kız evlâtlığından biri veremden öldü. 102/2

5.1.2. Birleşik Cümle

Muharrem Ergin, birleşik cümlelerin bir asıl cümle ile onun manasını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden meydana geldiğini (Ergin, 1983: 404), M. Kaya Bilgegil, ise birden ziyade yüklemi bulunan cümlelere bileşik cümle olduğunu belirterek “Hasan, koşarak geldi. Ali bunu işitince sevinecek.” cümlelerini örnek vermiştir. Bu cümlelerde “koşarak”, “geldi”, “işitince” ve sevinerek yüklemelerinin bulunduğunu belirttikten sonra koşarak ve işitince yüklemeleriyle biten cümlelerin yalnız başına kullanılmayacağını belirtmiştir. Bundan dolayı da anlamın/yargının özünü kendinde toplayan cümlelere temel, temel cümleden önce gelip cümlecikleri tamamlayan birleşik sözlere yan cümle denileceğini belirtmiştir. (Bilgegil, 1948: 73). Bu cümlelerden de gördüğümüz üzere Bilgegil, fiilimsileri yargı olarak kabul etmektedir.

Vecihe Hatiboğlu, birleşik tümce terimini kullanarak bir tümcede birden çok çekimli eylem kullanıldığı zaman birleşik tümcenin oluşacağını, birleşik tümcelerin temel cümleye bağlanan yan cümleleri karşılamak için “iç tümce, yan tümce ve ara tümce” terimlerini kullanmıştır. Hatipoğlu, yancümleleri kendi içerisinde sekiz alt başlığa ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 145-146).

Haydar Ediskun, birleşik cümlelerin içinde bir tek temel yargıyla yeteri kadar yan yargı bulunan bir cümleler olduğunu ve yan yargı için *yan cümlecik* veya *bağımlı cümlecik* terimlerinin de kullanıldığını vurgulamıştır (Ediskun, 1985: 381).

Tahir Nejat Gencan, tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisi olduğunu (Gencan, 1979, 128), Metin Karaörs ise bir asıl ve bir yardımcı cümle olmak üzere en az iki cümleden meydana gelen bir cümle olduğunu ve yardımcı cümlelerin asıl cümlelerin manasını tamamlayıp desteklediğini vurgulamıştır (Karaörs, 1993: 48).

Tahsin Banguoğlu, birleşik cümleler için “Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye birleşik cümle (phrase composee) adını veriyoruz.” tanımını yapmıştır. Banguoğlu, tam yargıyı taşıyan eden cümle için “baş cümle”,

birleşik cümlenin diğer bileşenleri için “ikinci cümle” terimini kullanmıştır (Banguoğlu, 2015: 546).

Banguoğlu, birleşik cümleleri ilk baş “anlam bakımından” ve “şekil bakımından” olmak üzere ikiye ayırır. Daha sonra anlam bakımından cümleyi “yan yana birleşik cümle” ve “alt alta birleşik cümle” olarak ikiye ayırmıştır. Şekil bakımından da “tümleme birleşik cümle” ve “karmaşık birleşik cümle” olarak ikiye ayırmıştır (Banguoğlu, 2015: 547-548).

Rasim Şimşek, bileşik cümle terimini kullanarak “girişik tümce, kaynaşık tümce ve koşullu tümce” şeklinde içe ayırdığı bu tür cümlelerin tümleyen ve tümlenen yargı öbeklerinden oluşan söz dizisi olduğunu belirtir. Şimşek, fiilimsileri bir yan yargı olarak kabul eder ve yan yargılar için “yantümcecik” terimini kullanır (Şimşek, 1987: 251-252).

Hikmet Dizdaroğlu ise yan yargıların bağımlı olduğunu ve temel yargının tamamlayıcısı, yardımcısı olduğunu, bir duygunun bir düşüncenin çekirdeği fakat kesin bir yargı birimi olmadıklarını vurgulamışlardır. Yan yargıların bağımsız bir yargı bildirmeyerek temel yargıyı daha belirginleştirme, anlam sınırını genişletme için cümle içerisinde kullanıldığını ve bu unsurlar için “*tümcemsi, yan tümce ve iç tümce*” terimlerini kullanıldığını vurgulamıştır (Dizdaroğlu, 1976: 190-195).

Zeynep Korkmaz da esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile temel cümleyi anlam ve görev bakımından niteleyen bir veya daha fazla yan cümlelerden oluşmuş cümle türü olduğunu (Korkmaz, 1992: 26), H. İbrahim Delice ise birleşik cümlenin iki veya daha fazla yargıdan meydana gelip yapısında yan cümle ya da iç cümlenin olduğu cümleler olduğunu belirtmiştir (Delice, 2003: 142).

Leyla Karahan ise birleşik cümlenin ana cümle ile bir veya daha fazla yardımcı cümleden meydana geldiğini belirtmiştir. Leyla Karahan birleşik cümleleri “Şartlı Birleşik Cümle” ve “İç İçe Birleşik Cümle” başlıkları altında tasnif etmiştir (Karahan, 1999: 60). Karahan, “Türkçede Birleşik Cümle Problemi” başlıklı yazısında cümlelerde isim, sıfat ve zarf görevindeki kelime gruplarının yüklem dolaylı veya doğrudan tamamladığını ancak yüklem etrafındaki unsurların yapısı ne olursa olsun basit cümle olduğunu belirtmiştir. Karahan tek yargılı her cümle basit cümle olduğunu, isim fiil, sıfat fiil ve zarf fiillerin diğer isim, sıfat ve zarflardan görev bakımından hiçbir farkı bulunmadığını ve bu kelimelerin varlığı basit cümlenin yapısını etkilemediğini vurgulamıştır (Karahan, 1994: 19-23).

Birleşik cümle konusunda araştırmacılar arasında farklı yaklaşımlar olduğunu görmekteyiz bunda farklı yaklaşımların olmasındaki temel unsur, fiilimsilerin yargı bildirip

bildirmemesidir. Biz de fiilimsilerin yargı bildirmediğini ve birleşik cümle yapısı oluşturmadığı kanaatindeyiz. Birleşik cümle içerisinde akademisyenlerin farklılığa düştüğü başa bir konu ise girişik cümledir. Bazı akademisyenler girişik cümleyi birleşik cümle içerisinde değerlendirirken bazı akademisyenler birleşik cümle olarak kabul etmez. Örneğin Muharrem Ergin, Metin Karaörs ve Leyla Karahan eserlerinde girişik cümleye yer vermemişlerdir. Bu konuda Serdar Kara'nın "Girişik Cümle Problemi Üzerine Bir İnceleme" adlı yazısı önemlidir (Kara, 2012).

Çalışmamızda Leyla Karahan'ı esas aldığımız için birleşik cümleleri "Şartlı Birleşik Cümle" ve İç İçe Birleşik Cümle" başlıkları altında inceleyeceğiz.

5.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Şartlı birleşik cümleler, kısaca ana cümlenin şart cümlesi ile tamamladığı cümlelerdir. Ergin şartlı birleşik cümlelerin dilimizdeki en eski cümle tiplerinden olduğunu, temelinin şart kipinin şart ifadesine dayandığını belirtmiştir. Şart kipi, bütün fiil çekimlerinin tersine, hüküm ifade etmediğini, bitimli bir hareket göstermediğini bundan dolayı müstakil bir cümle meydana getirmediğini ifade etmiştir (Ergin, 1983: 405).

Nadir İlhan "Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart Cümlesi ya da Zarf Grubu" adlı makalesinde diğer durum kiplerinde anlamca tamamlanmış bir yargı söz konusu olduğunu, şart kipinin tek başına tamamlanmış bir yargı ifade etmediğini, şartın yargısının ancak birleşik cümle olarak kabul edilen bir birlik içinde tamamlandığının kabul edildiğini ifade etmiştir. Bundan dolayı da şartın kendisi tek başına tam bir yargı ifade etmediği için, diğer kiplerle kurulan birlikler gibi bir cümle olarak değerlendirilmemesi gerektiğine ve cümledeki fonksiyonu itibarıyla zarf/zarf grubu, cümle ögesi olarak da zarf tümleci görevinde kullanıldığını vurgulamıştır (İlhan, 2009: 253-260).

Vecihe Hatipoğlu, "koşullu yantümce" terimini kullandığı şart cümlelerini Tahsin Banguoğlu ise "Olağan şart cümlesi" ve "Olmayası şart cümlesi" olarak ikiye ayırarak bir baş cümle ile şart kiplerinden bir dış cümleden meydana gelen birleşik cümlelerin şart cümlesi olduğunu belirtmiştir. Banguoğlu, olağan şart cümlesinde şart gerçekleşirse cezanın kesin olduğunu olmayası şart cümlesinde ise şart gerçekleşmezse cezanın olmadığını ve olmayacağını belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 549-550).

M. Kaya Bilgegil, şartlı birleşik cümlede temel cümledeki kavramın

gerçekleşmesinin yan cümlecikteki kavramın gerçekleşmesine bağlı olduğunu belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 86-87). Metin Karaörs de Bilgegil ile aynı hususa değinerek Eski Türkçe devrinden beri var olan şartlı cümlelerin asıl cümledeki hüküm veya hareketin meydana çıkmasının şart cümlesindeki hareke bağlı olduğunu belirtmiştir (Karaörs, 1993: 47-49).

Rasim Şimşek, “koşullu tümce” terimini kullandığı şartlı birleşik cümlelerin “başlam tümcesi” ve “sonlam tümcesi” adlı iki unsurdan meydana geldiğini belirtmiştir. Necati Demir, Köktürk Yazıtları’ndan beri şartlı birleşik cümlelerin kullanıldığını belirtmiştir. Demir şartlı birleşik cümlelerin –sa/-se eki taşıyan bir yüklem bulduğu yardımcı cümle ile onun bağlı olduğu ana cümle ile meydana geldiğini belirtir (Demir, 2019: 73).

Hayati Develi, “(SA) Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme” adlı makalesinde Budist ve Manihesit metinlerde daha sık olmakla birlikte Eski Türkçeden beri kullanılan bir ana cümle ile bu ana cümleyi sa morfemli bir yardımcı cümlelerin şart, istek gibi manalarda tamamlayan cümlelerin şartlı birleşik cümleler olduğunu belirtmiştir (Develi, 1997: 115-152).

Leyla Karahan, şart cümlesi tek basına yargı bildirmediğini, başka bir cümleyle zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamladığını, şart cümlesinin ana cümlelerin yüklemine zarf göreviyle bağlandığını belirtir. Karahan ayrıca istek anlamı taşıyan şart ekinin tek başına cümle kurabildiğini ancak cümledeki yargının kuvvetli olmadığını belirtmiştir (Karahan, 1999: 61-63).

“Şartlı Birleşik Cümle” ile ilgili metnimizden örnekler:

Bir yerden sirke kokusu alsam, hatırıma çocukluk hastalıklarım gelir. 69/1

Bir çıtırdı olsa iliklerinizde işliyor. 70/7

Gece veya gündüz, hangi saatte yangın borusu çalacak olursa, ne vaziyet ve kılıkta bulunursa bulunsun, herkes koşarak tabur mevkiindeki yerini almakla mükellef... 140/3

Haysiyetli bir (aristokrat) ruhu taşıyan Necip Efendi, bu teklife karşı hayli direniyorsa da fayda vermiyor. 43/9

Ne oldumsa bu mektepte oldum. 137/1

Sanki payitaht işgâl edilecek olursa ciciannem bu köyde tehlikeden kurtulacak!.. 129/2

2052 senesinde, sağ kalır ve o güne dek kıyamet kopmazsa tam 1140 yıl öncesi” diye zamanı sayıklarım. 89/4

5.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

Vecihe Hatipoğlu, “tümcenin ad oluşu ve iç tümce” başlığı altında iç içe birleşik cümlelerin yargı bildiren ve başlı başına kullanılabilecek bir tümcenin tek bir sözcük gibi başka bir tümcenin veya tümcemsinin tümleci görevinde kullanılmasıyla oluştuğunu vurgulamıştır (Hatipoğlu, 1982: 152-153).

Metin Karaörs, iç içe birleşik cümle tanımını yaptıktan sonra “Bil-, gör-, görün-, say-, sayıl-, san-, zannet-, addet-, hisset-, farz et-, duy-, işit-, um-“ gibi fiillerin başka cümleyi cümle unsuru olarak alabileceğini belirtmiştir (Karaörs, 1993: 50).

Hikmet Dizdaroğlu ise iç içe birleşik cümle için “Kaynaşık Cümle”, Rasim Şimşek ise “Kaynaşık Tümce” terimini kullanarak cümlelerin içine kurucu öge olarak giren bağımsız tümce “iç tümce” ve dış cümle ile meydana geldiğini belirtmiştir (Şimşek, 1987: 277-278).

H. İbrahim Delice, bir cümlelerin bağımsız yapısını koruyarak başka bir cümle içerisinde onun ögesi olarak yer aldığı cümlelere iç içe birleşik cümle denildiğini belirtmiştir. Delice’nin iç içe birleşik cümle için verdiği örneklerden bazıları şunlardır: “Okyanus, belki uyanmaz diye asla uyumaz.”, Umudun dünyadan, memleketinden, insandan kesik değil diye, ipe çekilmeyip de içeriye atılırsan, [ve] yatacağından başka on yıl, on beş yıl daha da yatarsan keşke ipin ucundan bir bayrak gibi sallansaydım demeyeceksin.” (Delice, 2003: 145).

Necati Demir, iç içe birleşik cümlelerin bir temel cümle (dış cümle) içerisinde yardımcı cümlelerin (iç cümle) yer almasıyla oluşan cümle çeşidi olduğunu ve genellikle alıntı ve aktarma ifadelerinde kullanıldığını belirtmiştir (Demir, 2019: 23).

Leyla Karahan iç içe birleşik cümle için bir cümlelerin başka bir cümlelerin içinde yer almasıyla oluştuğunu belirtmiştir (Karahan, 1999: 63).

“İç İçe Birleşik Cümle” ile ilgili metnimizden örnekler:

Ali beni kucağına alıp anneme götürdü ve “Aman, Büyük Bey duymasın, evi karşımıza yıkar!” diye yalvardı. 79/6

Babam, bir müddet sonra kendisine yazacağı mektuba: “Ne de güzel yazın ve üslûbun varmış!” cevabını verecek kadar oğlundan habersizdi. 154/7

Bana her zaman şöyle derdi: “Benim saraydan gelme rütbemle değil, Maraş’taki soyumuzla iftihar et!” 65/2

Bir çığlık koptu: “Koşun, çocuk kireç kaymağını yiyor!” 54/10

Birden her sesi bastıran yırtıcı bir haykırış: “Çocuk nerede, çocuk? Alıp götürmüş olmasınlar...” 104/12

Bu delikanlı, benim adı Deli Fazıl'a çıkarılmış babamdır ve o sırada Sarıyer'deki köşkünde bulunan Büyük babama bir müjde götürmektedir: "Baba, bir erkek çocuğum dünyaya geldi! Torunun!.. 38/3

"Çocuklar, biz de geliyoruz! Asıl siz hakkınızı helâl ediniz, deyin!" çığılığını kopardı. 132/5

Meccanî meddahım olduğuna bakmayıp, Bâbîâli'ni "Esafil-i Şark" kahvehanelerinden birinde kendisine bu hallerinden bahsettiğim bir gün çıldırmasıçasına ayağa fırladı ve haykırdı: "Bana bir tokat atmazsan namussuzsun!" 195/10

Salim Paşa ısrardadır: "Çocuğu Maraş'ta köreltmeyin ve istikbaline engel olmayın! Eğer memnun kalmazsanız istediğiniz an getirebilirsiniz." 43/10

Sonra bir ân kaybedip "Nerede Parakoti?" çığılığını basınca, ciciannem: "Ayol, o Parakoti değıl, "Para Kuvveti" cevabını vermişti. 94/1

Uzakta bir hademe, taş yürekli bir sesle koğuşlara haykırıyor: "Sesler kesilsin!" 33/9

Velî ne güzel söylemiş: "Bu iş ne akılla olur, ne de büsbütün akılsız!.." 13/3

Zafer ve şenlik haberini alınca annem doğruldu: "Bir gazete alalım bari!.. Hamsilköy'de gazete?.." gülüştük. 174/17

5.1.3. Bağlı Cümleler

Bağlı cümleleri Hamza Zülfikar, Rasim Şimşek, Haydar Ediskun ve Leyla Karahan ve birçok akademisyen yapı bakımından cümlelerin içerisinde ayrı başlık olarak ele alırken Vecihe Hatipoğlu, Tahsin Banguoğlu ve M. Kaya Bilgegil ise bağlı cümleleri birleşik cümlelerin bir çeşidi olarak kabul etmektedir. Bazı akademisyenler de bağlı cümleleri sıralı cümlelerin içerisinde değerlendirmektedir. Bunun sebebi ise bağlaçla bağlanan cümleler arasında bazen ortak unsurların bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bilgegil bağlı cümlelerin her birinin müstakil bir cümle olduğu için birleşik cümle içerisinde değerlendirmesinin yanlış olduğunu savunmaktadır.

Bizce de bağlı cümleler birleşik cümle içerisinde değerlendirilmemelidir. Çünkü birleşik cümlede unsurlardan biri ana cümlelerin ögesi olarak onu tamamlamakta iken bağlı cümlede aralarında anlam ilişkisi olan cümlelerin birbirlerine bağlaçlarla bağlanmaları söz konusudur. Bağlı cümleyi oluşturan cümleler bağlaçlarla birbirlerine bağlanmadan da tek başlarına da cümle değerindedirler. Son olarak da şunu söylemeliyim ki bağlı cümle yapısı Türkçeye sonradan gelen bir cümle yapısıdır.

Tahsin Banguoğlu, bağlı cümleyi birleşik cümle başlığı altında yer alan "Tümleme Birleşik Cümle" alt başlığında bağlam cümlesi terimini kullanarak anlam ilgisi bulunan iki yargının bir bağlamla oluşturdukları cümleye olduğunu belirtmiştir. Banguoğlu bağlam

cümlesinin “Yanyana bağlam cümlesi” ve “Altalta bağlam cümlesi” başlıkları altında ikiye ayırdıktan sonra da bu başlıkları alt başlıklara ayırmıştır. Yanyana bağlam cümlesini “Ulama Cümlesi, Ayırtlama Cümlesi, Karşıtlama Cümlesi, Almaşma Cümlesi, Üsteleme Cümlesi ve Açıklama Cümlesi” olarak altıya ayırmıştır. Altalta bağlam cümlesini de “Salt Bağlam Cümlesi, Yerverme Cümlesi, Sebep Cümlesi, Sonuç Cümlesi, Amaç Cümlesi ve Şart Bağlam Cümlesi” olarak altıya ayırmıştır (Banguoğlu, 2015: 554-561).

M. Kaya Bilgegil, bağlı cümleyi birleşik cümle içerisinde ele alarak cümleler arası ilginin bağlaçlar, bazen de bağlaç görevindeki fiilimsilerle sağlanan sıralı cümlelerin bağlı cümle olduğunu belirtmiştir. Fakat bağlı cümlelerin esasında sıralı cümleler olduğunu ancak öğretimdeki geleneksel yaklaşımdan ayrılmamak için bağlı cümle dediğini de dipnot olarak belirtmiştir. Bilgegil, bağlı cümlelerin Her iki cümle arasın bağlaç getirilmesiyle, ilk cümlelerin başına bir bağlaç getirilmesiyle ve birinci cümleyi ikinci cümleye, bağlaç yerini tutan bir fiilimsiyle bağlanması şeklinde üç yolla kurulduğunu belirtmiştir. Bilgegil, sıralı-bağlı cümleleri aralarındaki ilgilere göre dokuza ayırır: “Bağlama(atıf) cümleleri, Terditli Cümleler, Bölünme Cümleleri, Karşıtlık Cümleleri, Sebep(ta’lil) Cümleleri, Temsil veya Teşbih Cümleleri, Açıklama(tefsir) Cümleleri, Bölünme Cümleleri, Kıyaslama Cümleleri.” (Bilgegil, 1984: 90-93).

Karahan, bağlı cümleleri “Bağlama edatlarıyla Bağlanan Cümleler” başlığı altında “Ki’li Bağlı Cümle” ve “Diğer Bağlama Edatlarıyla Kurulan Bağlı Cümleler” başlıkları altında iki alt başlıkta incelemektedir (Karahan, 1999: 64).

5.1.3.1. Ki’li Bağlı Cümle

Ki’li bağlı cümle türünün hangi başlık altında inceleneceği konusunda akademisyenler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Akademisyenlerin geneli birleşik cümle içerisinde yer verir. Birleşik cümle içerisinde değerlendiren akademisyenlere Muharrem Ergin, Vecihe Hatipoğlu, M. Kaya Bilgegil, Zeynep Korkmaz, Hikmet Dizdaroğlu, H. İbrahim Delice, Abdurrahman Özkan, Mustafa Toker, Ufuk Deniz Aşçı, Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli ve Necati Demir’i örnek olarak verebiliriz. Bazı akademisyenler ise ki’li bağlı cümleyi sıralı tümceler içerisinde incelemiştir. Sıralı tümceler içerisinde değerlendiren akademisyenlere ise Tahsin Banguoğlu ve Haydar Ediskun’u örnek olarak verebiliriz. Son olarak bizim çalışmamızda esas aldığımız akademisyen olan Leyla Karahan ise bu tür cümleleri bağlı cümle başlığı altında incelemiştir. Biz de çalışmamızda

Karahan'ın görüşünden yola çıkarak bu cümleleri bağlı cümle başlığı altında inceleyeceğiz.

Muharrem Ergin, “Ki’li Birleşik Cümle” başlığı altında incelediği cümlelerin yabancı asıllı olup Farsçadan dilimize geçmiş olan “-ki” edatıyla yapıldığını belirtmektedir. Bu cümle türünün dilimize sonradan yabancı bir dilin etkisiyle geçtiğini Türkçenin temel kurallarından olan yardımcı unsurun önce asıl unsurun sonra gelmesi kuralına uymamasından da anlayabiliriz. Çünkü ki’li bağlı cümlelerde ki’den önceki unsur asıl unsur, ki’den sonra gelen unsur ise yardımcı unsurdur.

Çoğu akademisyenin birleşik cümle başlığı altında incelediği ki’li cümleleri diğerlerinden adlandırma olarak farklı şu başlıklar altında incelemişlerdir: Vecihe Hatipoğlu “Bağlaçlı Yantümce”, Tahsin Banguoğlu “İlinti Zamiri Cümlesi” başlığı altında yer alan “Ki İlinti Cümlesi”, M. Kaya Bilgegil “Ki Bağlacıyla Kurulan Cümle” gibi.

Leyla Karahan, “Ki’li Bağlı Cümle” başlığı altında incelediği cümleyi iki ayrı yargı bildiren cümlelerin Farsçadan dilimize geçmiş olan “-ki” bağlama edatıyla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümleler olduğunu belirtmiştir. Bu tür cümlelerde genellikle sonda olan yardımcı cümlelerin başta bulunun ana cümleyi nesne ve zarf görevleriyle tamamladığını belirtmiştir. Ayrıca Karahan bu cümle türünde sebep-sonuç ilişkisi bulunan bağlı cümlelerde genelde Türkçenin yapısına uygun olarak yardımcı unsurun başta asıl unsurun ise sonda bulunduğunu belirtmiştir (Karahan, 1999: 64-65).

“Ki’li Bağlı Cümle” ile ilgili metnimizden örnekler:

Bir ân gelir ki, çöelmeye ve öyle yol almaya mecbur kalır. 118/14

Kadın vücuduna ait öyle bir nokta gösterir ki, galizliğinde çarpılıp kalırsınız. 74/4

Mahmut Esat unuttuyordu ki, aynı fark, “Mecelle” ile “Medeni Kanun” arasında da mevcuttur. 65/4

Ona dair ve bir kitabımda kayıtlı öyle bir hatıram var ki, her aklıma gelişinde gözlerimi sıcaklık basar. 82/1

O kadar kızıyorum ki, elimdeki kiraz çekirdeğini bir sıkışta suratın fırlatıyorum. 101/4

Sonraları bando ve piyanodan dinlediğim bu operet bana öyle işledi ki, harfi harfine hafızama nakşettim. 153/7

Su borularının tamiri bahanesiyle hücresinin yanında, kazma, kürek, çekip, balyoz, o türlü patırdı koparıyorlar ki, adam günlerce uykusuz kalıyor. 29/3

Zabitin vatan, millet, namus, ırz, haysiyet kelimeleriyle benekli konuşması dinleyenlere öyle dokundu ki, askerler ağlamaya koyuldular. 132/1

5.1.3.2. Diğer Bağlama Edatlarıyla Kurulan Cümleler

Leyla Karahan, bu tür cümlelerin her biri müstakil cümle olan ve bu cümleler arasında anlam ilişkisinin “ve, veya, ama, fakat, meğer lakin vb.” bağlama edatlarıyla bağlandığını ve anlamın pekiştirildiğini belirtmiştir (Karahan, 1999: 66). Kısaca bu tür cümleleri “Ki” dışındaki bağlama edatlarıyla kurulan bağlı cümle olarak tanımlayabiliriz. Metinde tespit ettiğimiz çoğu bağlama edatıyla kurulan cümlelerde bağlaçlardan önce virgül kullanılmıştır. Bunun sebebi ise eserin kaleme alındığı dönemin imlasından kaynaklandığı için esere sadık kalmak amacıyla örnekler eserde kullanıldığı gibi verilmiştir.

“*Ama*” bağlama edatlarıyla meydana gelen cümleler ile ilgili metnimizden örnekler:

Ben seni dövebilirim, ama bu çocuk dövemez. 91/10

Duyuyorum ama lisanını getiremiyorum o zaman... 163/1

“Efendi!” diye hitap ettiği kocası, sofrada, fazla sıcak bulduğu bir yemek yüzünden ortalığı kasıp kavururken, o, bükük boyunlu, ama dilediklerine dilediği ziyafeti çeker ve konakta dilediği havayı estirirken de dik edalıdır. 45/14

Emin Efendi iyi adamdı; çocukları dövme taklidi yapar ama dövmezdi. 88/4

Gerekirse biz de ölürüz; ölürüz ama tarihe kaçak diye geçmeyiz! 133/2

Göz görüyor, ama nasıl görüyor? 156/10

Kendi otladığın yerden memnunsun, ama asıl cevherli otu bulmaktan âcizsin! 160/2

“*Fakat*” bağlama edatlarıyla meydana gelen cümleler ile ilgili metnimizden örnekler:

Beceremeyen, Allah’ın Kelâmını doğru seslendiremeyen biri oldu mu, kızılılık değneği göğsüne kadar uzanır, onu dikkate davet eder, fakat çarpmazdı. 87/7

Boğuluyor, fakat kimseye halimi açamıyordum. 157/10

Bu 1 haftalık kabahatleriniz affedilebilir; fakat sonrakiler cezasını görür. 139/5

Hâsılı, bir şey yapmak, şekli ve ruhiyle bir oluşa yerleşmek istiyor, fakat onun ne özünü, ne kabuğunu bulabiliyorum. 159/6

O hengâmede 10 yaşında bulunan ben, bu teşhisi koyacak yaş ve başa sahip değilim; fakat dekorumu bugünkü gözle görmek ve göstermekte mazurum. 125/4

“*Ve*” bağlama edatlarıyla meydana gelen cümleler ile ilgili metnimizden örnekler:

Ağabeyine yeni elbiseler ve papuçlar alındığı zaman, boynu bükük, uzaktan bakar ve hiç ses çıkarmaz. 81/8

Bebeklikten sonra, çocukluğum Meşrutiyet çağlarında başlar ve 1918 Mütareke yıllarına kadar sürer. 59/1

Ben de sevindim ve bunu ilk aşk maceram kabul ettim.106/2

Biz Türkiye'yi bir kuvvet sandık ve arkamıza taktık. 128/1

Böyle olunca, roman, asli mahiyeti bakımından bir oldurma, oluşturma, biçimleme, yakıştırma, tasarlama işi halinde meydana çıkıyor ve hadiseleri murakabe ve ötelere kovalayıcı hayal gücüne dayanıyor. 9/3

Filân kız, ciğeri kireçlendi ve iyi oldu zanniyle evlendirilmiş de, düğün gecesi, sevinç ve heyecanı yüzünden birdenbire kan kusarak ölmüş. 116/11

Hasta doktor, hal ve hatır sormadan yatağına uzanmış, örtüsünü burnuna kadar çekmiş ve hazır bulduğu uykunun şerbet denizine dalmıştır. 27/12

Ona 18-19 yaşlarında bir delikanlı atlıyor ve kamçısını şatlatacak atı dörtlüye sürmeye başlıyor. 38/1

Ona giderken, seke seke, ayak değiştire değiştire yol aldım ve önünde haşmetli bir selâm çaktım. 141/6

Kadın sendeledi, kaydı ve yere düştü. 176/7

Kızı beğeniyorlar ve bir sabah, konak arabasını, basık, ahşap evin önünde durdurup palas-pandıras, kulübeden saraya aktarıyorlar. 48/3

Mesela gazetesinin satışı yükseltici davranışlara şüphe göziyle bakar ve kıymet vermez de, maliyetini düşürücü okkalık iade fiatlarına ve arayışlara değer verir. 188/4

Parmak mafsallarımdaki çizgileri babasınıninkilere benzetir ve sağ kolumun üzerindeki mercimek tanesi büyüklüğünde beni, aynen babasının mühürü bilerek öper, koklar, hayran hayran seyrederek. 55/4

“Yahut” bağlama edatlarıyla meydana gelen cümleler ile ilgili metnimizden örnekler:

Ancak bugün mânalandırabildiğim bu halleri, o gün müphem bir sezgi halinde duyar gibiydim yahut o gün duyduklarımı bugün düşünüyorum. 72/1

Gözler, içinde ya merhamet ya nefretin ışıldadığı bir kandildir; yahut tevekkül veya şüphenin tüttüğü... 81/4

Küçük bir tepeden iniş ve her defa, bir köye girer yahut bir köyden çıkarken görüldüğü gibi, bir mezarlıktan geçiş ve köy... 129/10

5.1.4. Sıralı Cümleler

Bu cümle türü de şartlı birleşik cümle gibi Türkçenin en eski metinlerinden beri kullanılagelen bir cümle türüdür. Köktürk Kitabelerinde cümleler birbirlerine noktalama işaretleriyle sıralanmıştır.

Sıralı cümlelerin hangi başlık altında değerlendirileceği konusunda akademisyenler arasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Ancak sıralı cümle türü akademisyenler tarafından genellikle yapısına göre cümleler başlığı altında incelenmiştir.

Vecihe Hatipoğlu, anlam yakınlığından dolayı bağlanmış cümleler olduğunu ve sıralı cümlelerin birleşik, girişik, kesik veya devrik cümle olabileceğini belirtip “Bağımsız Sıralı

Tümce” ve “Bağımlı Sıralı Tümce” olarak ikiye ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 154-157).

M. Kaya Bilgegil, birleşik cümlelerin içerisinde yer verdiği sıralı cümlelerin aynı unsur veya anlam ilgisinin ortak veya farklı görevle birden ziyade cümlede artarda yer almasıyla oluştuğunu belirtip bu tür cümlelerin basit, girişik ve şartlı cümlelerde görülebileceğini belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 88).

Hikmet Dizdaroğlu, “Bağlanışlarına Göre Tümce Türleri” başlığı altında incelediği sıralı cümlelerin kuruluşça birbirinden bağımsız olduğunu, her tümcenin tek basına yargılı bir anlatım olduğunu fakat aralarında sadece anlam bağıntısı bulunduğunu belirtmiştir (Dizdaroğlu, 1976: 223).

Tahir Nejat Gencan ise “Sıra Önergeler” başlığı altında ele aldığı sıralı cümlelerin biçim ve anlam olarak birbirine bağlı olmayan ancak aralarına virgül ve noktalı virgül konulan bağımsız önergelerin sıralı cümle olduğunu belirtmiştir (Gencan, 1979: 122).

Rasim Şimşek diğer akademisyenlerden farklı olarak sıralı cümleleri “Bağımsız Sıralı Tümce, Bağımlı Sıralı Tümce ve Karma Sıralı Tümce” olarak üç alt başlıkta incelemiştir (Şimşek, 1987: 292-297).

H. İbrahim Delice, “Kullanımlarına Göre Cümleler” başlığı altında incelediği sıralı cümlelerin sıralama işleviyle kullanılan “ile, ve, hem ... hem ..., ne ... ne ..., ... de ... de, gerek ... gerek ..., olsun ... olsun ...” gibi yüklemce de anlamca da bağımsız cümleleri birbirine sıralama işleviyle bağlayan bağlaçlar veya bu tür bağlaçları temsilen virgül ve noktalı virgül ile oluşturulan cümleler olduğunu belirtip “Bağımsız Sıralı Cümle” ve “Bağımlı Sıralı Cümle” olarak ikiye ayırmıştır (Delice, 2003: 146-147).

Muharrem Ergin ve Metin Karaörs, sıralı cümlelere yapıları bakımından cümle bahsinde değinmemiştir.

Leyla Karahan, sıralı cümlelerin tek başına yargı bildiren cümlelerin anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla meydana gelen cümle topluluğu olduğunu belirtip ayrı birer cümle olan sıralanmış cümleler arasındaki anlam ilişkisinin ortak unsur, kip ve şahıs ekiyle pekiştirildiğini belirtmiştir. Karahan ayrıca bir cümlelerin yapı bakımından birleşik, bağlı ve sıralı cümle çeşitlerinden birine dâhil edilebileceğini vurgulamıştır (Karahan, 1999: 66).

“Sıralı Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Âyetteki hiçbir nefse takatinden fazlasının yüklenemeyeceği müjdesi önünde bir an için tesellimi buluyor, şükrediyor, hatta iftihara kaçır gibi oluyor, peşinden kibre düşmek korkusu içinde bu histen de tövbeye yapışıyordum. 32/4

Az yaşayacağımı biliyorum; onun için çabuk yaşamalıyım ki, 'kayıbımı kapatabileyim! 115/3

Babasının ısrarı yüzünden nihayet razı oluyor, onu Bursa'da bir mahkemenin "âza mülâzımı" yapıyorlar. 61/5

Beceremeyen, Allah'ın Kelâmını doğru seslendiremeyen biri oldu mu, kızılılık değneği göğsüne kadar uzanır, onu dikkate davet eder, fakat çarpmazdı. 87/7

Bir işe girmiyor, bir baltaya sap olmayı istemiyor diye. 61/4

Darülfünun'a yazılacağı zamanı beklerken şiir hummaları içinde yanıyorum, kimseyi, ne bir gazete, ne mecmua, ne şahıs, kimseyi tanımıyorum. 173/6

Gördü ve beni kulağımdan tutup ayağa kaldırdı; sınıfın bir köşesinde tek ayak üzerinde bekletti. 151/1

Hayır, diyorlar; bu siyasî bir oyundur! 29/9

Halim ve selim, nazik ve zarif Tarık, ağlaya ağlaya içeriye dalıyor, kıskanç ve öfkeli, sert ve kaba Necib'i annesine şikâyete koşuyor. 107/11

Hem Erzurum - Trabzon arası araba işletir, hem de civarın eşkiyasını idare eder, onlara söz geçirir, belki de yol gösterir. 174/15

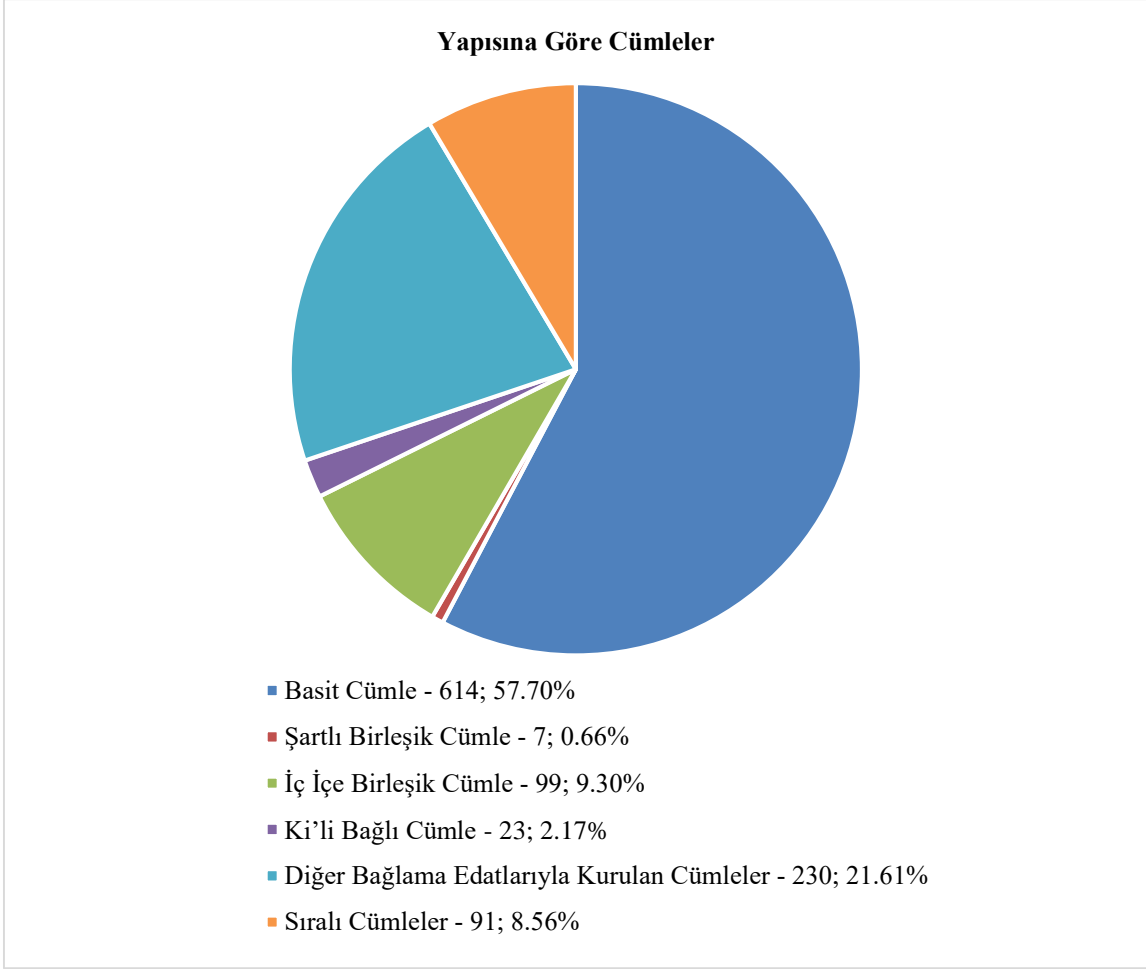
İki yaşında mıyım, üç yaşında mıyım, bilemiyorum; orada kimsenin bulunmadığı bir ân arabaya yaklaşıp tekerleği çevirmeye başlıyorum. 53/9

Kitap ve defterlerimi sokaktan o alır, kalemlerimi o yontar, yazı masamı o düzeltir, yaramazlıklarımı yumuşatmaya o bakar. 79/3

Onun "İkdam" gazetesindeki yazılarını pek beğeniyor, nesir ve üslûbuna bayılıyor, onu, alışılmış pestenkerâni cümle esnafının üstünde görüyorum. 189/8

Romanda ana dayanak olan (idealizasyon) feda edildikçe kıymet düşer, kabak çekirdeğine kadar iner. 10/3

Yoksa ayrıca bize yük olacak bir kötürüm olduğunu bilseydik, ona el uzatmazdık!
128/2

5.2.CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ

Leyla Karahan tek bir cümlenin ifade edilmek istenen anlamı tüm boyutlarıyla yansıtamayacağını dolayısıyla anlamı bütün yönleriyle ifade etmek için cümlelerin çeşitli anlam ilişkileriyle bağlanarak dil birlikleri oluşturulmasının gerekli olduğunu belirtmiştir (Karahan, (2013: 85).

Karahan cümleleri bağlanma şekilleri bakımından dört başlıkta ele almıştır (Karahan, (2013: 6).

5.2.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

Leyla Karahan, edatların görevlerinin “*Sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik*” vb. anlamlarla cümleleri bağlamak, aralarındaki ilişkiyi vurgulamak ve ilişkinin yönünü belirlemek olduğunu belirterek bu başlık altında cümleleri üçe ayırmıştır (Karahan, 2013: 85).

5.2.1.1. “Ki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

Leyla Karahan, bağlama edatları içerisinde cümleleri birbirine bağlaması açısından

en işlek olanının ki olduğunu belirtmiştir. Bu tür cümlelerin yapısı Farsçadan alındığı için Türkçenin temel söz dizimi kuralına uymayarak ana cümle başta yardımcı cümle ise sonda yer almaktadır (Karahan, 2013: 85-86).

“Ki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Bir ân gelir ki, çömelmeye ve öyle yol almaya mecbur kalır. 118/14

Bunların arasında “Matmazel” diye anılan bir Tatlısu frengi vardır ki, tipi bakımından zengin bir portre çizer. 60/1

Buraya kadar bahsine yol bulamadığım silik bir yüz var ki, nazarımda mâna ışığının en nurlusunu yaşatır ve bende bu tesir noktasından her şeyi gölgede bırakır. 80/13

İşte ben, görme, işitme, koklama, tad alma ve el değdirme hasseleri yanında bütün bunların tâbi olduğu mihrak duyguyu öne almak diye tarif edebileceğim ruhî hareket romanını bu ölçüyle ele aldım ve bu yüzdendir ki, onu âdi nüfus kâğıdının üstünde mana tütüren “Kafa Kâğıdı” diye isimlendirdim. 19/3

Kadın vücuduna ait öyle bir nokta gösterir ki, galizliğinde çarpılıp kalırsınız. 74/4

Kadınlık cilvesine bakın ki, hizmetçi ortaya dökmedi ve kimsenin bir şey anlamasına müsaade etmedi. 106/1

Lâkin en ziyade geceleri nöbetçi bir kürt hademe var ki, peşimizi bırakmıyor ve bizi idareye haber vermekle korkutuyor. 147/15

O kadar çevik, kaçak ve uçarı bir metod izlemekteyim ki, konak sahibesi Hanımefendi beni ele geçiremez, üzerinde bir iplik gibi uçtuğum kılıç bana dokunamaz. 91/2

Ölümden o kadar korkar ki, yatağına boylu boyunca uzanamaz ve yarı belinden yukarısı dik kalacak biçimde, başını 4-5 yastık üzerine dayar. 45/6

Sonra takdir eder oldum ki, bu dar bir görüştür; türlü sebeplerden ötürü hakkını alamayan bir millet haline karşı bir hınç ifadesidir ve basit teessürî sınırdan ileriye geçemez. 193/5

Sonraları bando ve piyanodan dinlediğim bu operet bana öyle işledi ki, harfi harfine hafızama nakşettim. 153/7

Su borularının tamiri bahanesiyle hücresinin yanında, kazma, kürek, çekip, balyoz, o türlü patırdı koparıyorlar ki, adam günlerce uykusuz kalıyor. 29/3

Zabitin vatan, millet, namus, ırz, haysiyet kelimeleriyle benekli konuşması dinleyenlere öyle dokundu ki, askerler ağlamaya koyuldular. 132/1

5.2.1.2. “Ve” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

Leyla Karahan, bu tür cümlelerin “ve” edatının cümleleri sıralama, sebep sonuç gibi anlamlarla cümleleri birbirine bağlaması ile meydana geldiklerini belirtmiştir (Karahan, 2013: 87-88).

“Ve Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Ata ben bakıyorum ve eve pek zaif gelen hayvanı semirtmeye çalışıyorum. 176/1

Beş yaşına kadar yaşadı ve benim “oku-yaz!” devremin başında öldü. 80/15

Biz Türkiye'yi bir kuvvet sandık ve arkamıza taktık. 128/1

Böyle olunca, roman, asli mahiyeti bakımından bir oldurma, oluşturma, biçimleme, yakıştırma, tasarlama işi halinde meydana çıkıyor ve hadiseleri murakabe ve ötelere kovalayıcı hayal gücüne dayanıyor. 9/3

Buketi uzatıyorum ve Almanca ezberletilmiş olan şu lâfları söylüyorum. 152/11

Büyük babam, bu sedire bağdaş kurup makamla Fuzulî divanını mırıldanır ve hisli mısraların hakkını vermeyi ihmal etmez. 69/8

Gebze'den de tez zamanda çekildik ve konağa yerleştik. 114/5

Hemen parmağımı daldırdım ve beyaz şeyi tadmaya davrandım. 54/7

Her biri, elmas, pırlanta, zümrüt ve yakut bezeli bu nişanlar, değerce yalının üstündedir ve doğrudan doğruya hedef tutulmuştur. 103/11

İdama mahkûm oluyor ve mahkemeye şöyle hitap ediyor. 29/5

İlk şiir kitabım “Örümcekağı” o sıralarda çıkar ve tenkitçisi olmayan bu memlekette, sadece fikirsiz bir el çırpmadan ibaret bir alkış toplar. 195/6

Onu ilk adımda İngilizlerden başka anlayan olmadı ve bir Fransız edibinin “İngilizlerden 7 asır gerideyiz!” hükmüne bu anlayış misal oldu. 18/6

Ona 18-19 yaşlarında bir delikanlı atlıyor ve kamçısını şatlatarak atı dörtlüye sürmeye başlıyor. 38/1

Mektep tatil dedim ve evde kaldım. 92/7

Mutemed, konağın alt katındaki misafir bekleme odasına alınır ve yukarıya haber verilir. 62/3

5.2.1.3. Diğer Bazı Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Bu tür cümleler “Ama, çünkü, de, da, fakat, zira, hâlbuki, yahut, hatta, lâkin, yoksa, yahut da, hem ... hem ..., kâh ... kâh ... , ne ... ne ... , ya ... ya ..., ya ... yada ...” vb. bağlama edatlarıyla bağlanmasıyla meydana gelmektedir.

“Diğer Bazı Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Ancak bugün mânalandırabildiğim bu halleri, o gün müphem bir sezîş halinde duyar gibiydim yahut o gün duyduklarımı bugün düşünüyorum. 72/1

Hem çek, yıkıl, hem de söyleyeme dinletme! 32/2

Ne oldum bilmem, oltayı atarken fazla mı savurdum ne; denize düştüm. 109/2

Ne durgunlaşabildi, ne de kasırgalaşabildi, satih üstü esip geçti. 155/2

5.2.2. Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler

Bu tür cümleler müstakil yargı bildiren iki ayrı cümlenin birbirine sıralı cümleler

arasında ögelerin ortaklığından dolayı anlam ilişkisi olan cümlelerdir.

“Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Beni (Bodler) e benzetenler ve hece veznine ilk defa keyfiyet getirmiş sayanlar vardır. 195/7

Bunlar, gece yataklarından çıkamaz ve donlarına kaçırır oldular. 149/11

Eserini vereceksen ver; onun ne ve nasıl olduğunu izaha yeltenme!.. 21/4

Konaktan başka, Beykoz’la Şile arası bir çiftliğimiz, Sarıyer’de malûm köşkümüz, Büyükdere’de yeni alınma bir yalımız, Kocamustafapaşa taraflarında han ve evlerimiz, Kapalıçarşı’da dükkânlarımız vardır. 59/3

Ne istediğimi, neyi bahane etmek gerektiğini kestiremiyorum. 115/6

Onlar havayı, hava onları kokluyor. 129/8

5.2.3. Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler

Cümlelerin kip ve şahıs eki ortaklığı ile bağlanmasıyla oluşan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde ekler genellikle en son cümlede kullanılır bunun sebebi cümledeki akıcılığı bozmamaktır. Leyla Karahan, kip ve şahıs eklerinin cümledeki anlam ilişkisini pekiştirdiğini belirtmiştir (Karahan, 2013: 92-93).

“Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Annem, dayılarımın yanında sığıntılığımın ihtarı mânasına yorduğu bu sözlerden fena halde incinir, ama belli etmemeye çalışırdı. 172/5

Armonikli piyanodan yırtıcı sesler çıkarırken üzerime yürüyen Cicianemden kaçır gibi yapıyor eve onu kudurtacak yeni yaramazlık buluşları peşinde geziyorum. 54/15

Çok derinden anlıyor ve biliyorum. 29/15

Onları takip ediyor ve kendimi belli etmeden fırının önüne bırakılan iki sepetli ekmeğin büfesinin kenar yerine saklanıp yalıya doğru yol alışlarını kolluyorum. 107/1

Onun “İkdam” gazetesindeki yazılarını pek beğeniyor, nesir ve üslûbuna bayılıyor, onu, alışılmış pestenkerâni cümle esnafının üstünde görüyorum. 189/8

“Kemik veremi” diye isimlendirilen bu illet, Hasene’yi genç yaşta yatağa sermiş, kalçasında derin bir yara açarak, arka üstü, gözleri tavanda, ömür boyunca ölümü beklemeye mahkûm bırakmıştı. 130/2

Mis Etinik adlı, hocalarımızdan bir Ermeni kadını beni evine götürmüş ve yemek vakti olduğu için sofraya oturtmuştu. 91/11

5.2.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler

Leyla Karahan, bu tür cümlelerin art arda sıralanan cümleler arasında şahıs, zaman,

mekân, açıklama, büyüklük-küçüklük, azlık-çokluk, genellik-özellik vb. durumlarda anlam ilişkisinin oluşturulmasıyla meydana geldiğini belirtmiştir (Karahana, 2013: 94).

“Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Az yaşayacağımı biliyorum; onun için çabuk yaşamalıyım ki, 'kayıbımı kapatabileyim! 115/3

Babasının ısrarı yüzünden nihayet razı oluyor, onu Bursa’da bir mahkemenin “âza mülâzımı” yapıyorlar. 61/5

Bu nesilleri eskilerden ayırd eden keskin bir sınır çizgisi vardır; o da yanlışların yanlışlığı olarak “Arap harfleri” diye isimlendirilen İslâm harflerinin atılması ve yine en kaba yanlış halinde “Türk harfleri” dedikleri Lâtin alfabesinin alınması. 31/2

Bütün nakiller ve anlatış şekillerinde romanda bir pay bulursa da, bu payın en çok bulunabileceği, hatıra, menkıbe gibi neşeler roman olmadıkça çıkar, böyle olduğu neşelerin adımları alır, fakat zamanın (dinamik) hayata bağlı kuşatıcı manâsı daima yerinde kalır. 10/1

Halim ve selim, nazik ve zarif Tarık, ağlaya ağlaya içeriye dalıyor, kıskanç ve öfkeli, sert ve kaba Necib'i annesine şikâyete koşuyor. 107/11

Hırsızlar ikinci kattaki büyük sofaya çıkıyorlar, ürktükleri erkeklerin oda kapılarını dış tokmaklarından telle bağlayarak dışarıya çıkılamaz hale getiriyorlar. 103/7

Kitap ve defterlerimi sokaktan o alır, kalemlerimi o yontar, yazı masamı o düzeltir, yaramazlıklarımı yumuşatmaya o bakar. 79/3

Koşarak gelen ihtiyar (Barba)nın emriyle öylece tuttular, içtiğim suları çıkarmama çalıştılar ve kucakta yalHYa teslim ettiler. 109/5

Meselâ teneffüshanenin temizlik muayenesinde, her taraf pırıl pırıl ışıldarken, o, gider, piyanonun üst kapağını açar ve içindeki tozu parmaklayıp arkasından gelen zabite gösterir, tozu onun yüzüne sürmediği kalırdı. 150/4

O, hatır gönül dinlemeden en ağır cezaları verir, hem de mahkûma bir sürü nasihat geçermiş. 64/6

O hengâmede 10 yaşında bulunan ben, bu teşhisi koyacak yaş ve başa sahip değilim; fakat dekorumu bugünkü gözle görmek ve göstermekte mazurum. 125/4

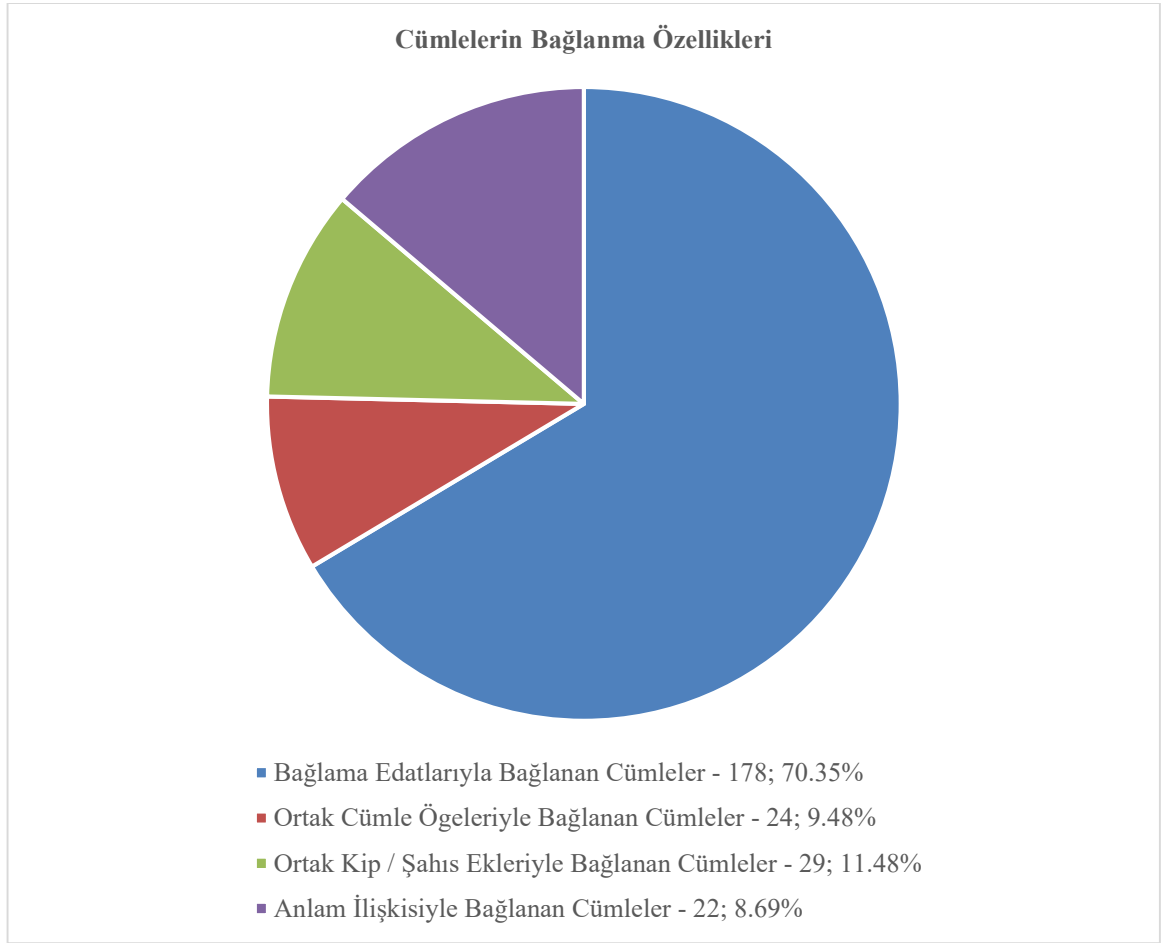
Orada ciciannemin akrabalarından “Hacı Baba” yeni yaptırdığı evin altında dükkân açmış, basma, patiska, her türlü tuhafiyeye eşyası, çocuklara defter kalem, lokum ve akide şekeri satıyor. 128/11

Oturduğumuz evin sahibi (İmaro) isimli ihtiyar kadına bu tatlıdan gönderiyorlar, o da gayet iyi Rumca konuşan anneme veriyor. 117/5

Roman ki, insan ve cemiyet hayatının püskürttü ve fısıltılarını yansıtan aynadır; bizde içtimai buhranımızla birlikte korkunç bir kısırlığa çatmış ve acemi taklit ve özentisi plânında ilk mektebin ilk heceleme seviyesini aşmamıştır. 11/7

Verilen 1 haftalık müddet içinde (melankoli) duygularımı kaybettim, hatta neşe ve şımarıklığa geçtim. 141/3

Yakup Kadri, bu küstah tavırlı gençte hummâlı gözleriyle dik dik bakıyor, defteri bırakmamı söylüyor ve pek ümit verici olmayan bir hareketle masasındaki kâğıtlara eğiliyor. 190/1

5.3. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Leyla Karahan, cümleleri yüklem türüne göre “İsim Cümleleri” ve “Fiil Cümleleri” olarak ikiye ayırmıştır.

5.3.1. Fiil Cümleleri

Muharrem Ergin yüklemi yani predikatı müstakil bir fiil olan cümlelerin fiil cümlesi olduğunu belirtmiştir (Ergin, 1983: 401). V. Hatipoğlu, bildirme veya isteme kiplerinden biriyle kurulan tümceleri fiil cümlesi olarak tanımlamış ve fiil cümlelerini yüklerine göre “Bildirme Tümceleri” ve “İsteme Tümceleri” olarak ikiye ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 175-176).

Tahsin Banguoğlu, cümle türlerini “Basit ve Birleşik Cümle” başlığı altında değerlendirdikten sonra “Fiil ve İsim Cümlesini” basit cümle başlığı altında değerlendirmiştir. Banguoğlu, yüklemi çekimli fiil olan cümlelerin fiil cümlesi olduğunu belirttikten sonra tam yapılıklı basit fiil cümlesinde beş öge olduğunu onların sırasını örneklerle şu şekilde açıklamıştır (Banguoğlu, 2015: 532):

“Kimse + Zarflama + İsimleme + Nesne + Yüklem

Turgut + yarın + şehirden + tüfeği + getirecek.”

Metin Karaörs, fiil unsurunun çekimli bir fiil olduğu cümlelerin fiil cümlesi olduğunu fiil unsurunun geçişli fiil olan cümlelerin tüm unsurları yani ögeleri bulunabileceğini ancak fiil unsurunun geçişsiz fiil olan fiil cümlelerinin nesne unsurunun bulunmadığını belirtmiştir (Karaörs, 1993: 46). M. Kaya Bilgegil, yüklemi şart kipi dışındaki çekimli fiil olan cümlelerin fiil cümlesi olduğunu belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 56).

Rasim Şimşek, fiil cümlesi terimi yerine “Eylem Tümcesi” terimini kullanmış ve eylem tümcelerini yüklem kipine göre “1) Yüklemi Yalın Çekimli Eylem Tümcesi, 2) Yüklemi Bileşik Çekimli Eylem Tümcesi, 3) Yüklemi Katmerli Bileşik Çekimli Eylem Tümcesi” olarak üçe ayırmıştır (Şimşek, 1987: 166). Necati Demir, fiil cümlesini yüklemi fiil olan ve yargı ifadesini tam olarak taşıyan cümlelerin fiil cümlesi olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 83).

Leyla Karahan, kip ve şahıs bildiren bütün fiillerin yargı taşıdığını, emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapıldığını ve fiil cümlesinin yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümle olduğunu ifade etmiştir (Karahan, 2013: 96).

“Fiil Cümleleri” ile ilgili metnimizden örnekler:

Ali’yi, Büyük babamla benim hususî hizmetlerimize tahsis ettiler. 79/2

Bu bakımdan halim neyse gösterilmesi için el açtığım tıbbi sahabetten mahrum bırakılabilirim. 26/4

Bu kadın rüya görüyor. 60/12

Bize gösterilen ilk talim dersinde, bir nevi dans sekmesini andıran ayak değiştirme şekli anlatılırken gülmekten kendimi alamadım. 141/4

Böyle olunca, roman, asli mahiyeti bakımından bir oldurma, oluşturma, biçimleme, yakıştırma, tasarlama işi halinde meydana çıkıyor ve hadiseleri murakabe ve ötelere kovalayıcı hayal gücüne dayanıyor. 9/3

Böyle bir görüş soylu anlayışı kemiyet kabalığına düşürür. 17/2

Böyle bir günün akşamında, beyaz (maren) ceketim vişneli dondurma ve çikolata lekeleri içinde eve döndüğüm zaman, saatlerdir kapıda bekleyen annem beni kulağımdan çekerek içeri aldı ve bir temiz patakladı. 90/2

Böyle hikâyeleri dinledikten sonra, gece yatağıma uzanınca, korkumdan başımı yorganın altına gizlemeden edemiyorum. 102/8

Büyük babamın derhal idamına karar verdiği bu adam, Hürriyet yalanı idaresinin umumî af ilanı üzerine, evrakı tasdikteyken kurtulmuş ve şimdi memleketi olan Gebze’de fık atmaktadır. 113/11

Bütün marifeti, Büyük Hanımefendi ve Büyük Beyefendi’ye dalkavukluk, gerisine

kibir satmaktan ibaret Matmazel'i, yatağı ve pılı pırtısı arkasında, kovdular. 61/2

Demek ki, bizim küt bir hassasiyet içinde gezip dolaştığımız bu dünya, hassasiyet tellerimiz gerilip de yeni bir akorda bağlanınca değişiyor. 70/10

Diyecek olan Almanlar, daima olduğu gibi bu defa da yanılmışlar ve sanayide ele almaya başladıkları Avrupa hâkimiyetini ordu ile muhafaza mevkiinden, karşılardakileri topyekûn imha taarruzuna geçmişlerdi. 128/3

Fırlayıp alt kata iniyor ve bizim, arabacı Tevfik'e soruyorum. 174/10

Gecelik entarisi üzerine kürkünü çekmiş, elinde bastonu, sakallarında şıpır şıpır gözyaşı damlaları, sokağa fırlıyor. 133/7

Gemilerin küpeştesinden aşağıdaki sandala altın yüzüğünü iple sarkıtanların oltasına bir somun ekmek bağlanıyor ve tuttuğu balıktan yüzlerce defa haşmetli bu olta yemi alışverişinden her taraf memnun görünüyor. 167/11

Halk'la hakkı bir arada tatmin etmek mümkün olmayınca halkı küçümsemekten hayrı çare kalmaz. 18/10

İki yaşında mıyım, üç yaşında mıyım, bilemiyorum; orada kimsenin bulunmadığı bir ân arabaya yaklaşır tekerleği çevirmeye başlıyorum. 53/9

Kitap ve defterlerimi sokaktan o alır, kalemlerimi o yontar, yazı masamı o düzeltir, yaramazlıklarımı yumuşatmaya o bakar. 79/3

Namuslu olduğumu ispat için seni tokatlamaya lüzum görmüyorum! 196/1

Ölümden o kadar korkar ki, yatağına boylu boyunca uzanamaz ve yarı belinden yukarısı dik kalacak biçimde, başını 4-5 yastık üzerine dayar. 45/6

Sabahın alaca karanlığında ilgililer havagazı fenerlerini söndürmeye çalışırken - hâ unuttum, İstanbul'da elektrik de yoktur ve yüksek aile konaklarında beyaz gömleli havagazı lâmbaları yanmaktadır- Çemberlitaş tarafında bir konağın ahırından tek atlı bir (brek) araba çıkartılıyor. 37/9

Sigaraya 13 yaşında Bahriye Mektebinde başladım. 147/10

Sonra takdir eder oldum ki, bu dar bir görüştür; türlü sebeplerden ötürü hakkını alamayan bir millet haline karşı bir hınç ifadesidir ve basit teessürî sınırdan ileriye geçemez. 193/5

Şimdi onun Kafa Kâğıdımla alâkalı bazı çizgilerini göstersem yeter. 189/4

5.3.2. İsim Cümleleri

Muharrem Ergin, predikatı fiil unsuru isim fiili ile bir isim unsurundan oluşan cümlelerin isim cümlesi ve isim cümlelerinin fiil cümlelerinin özel bir şekil olduğunu hatırlatmıştır (Ergin, 1983: 403). Vecihe Hatipoğlu, yüklemeleri ad soylu bir sözcük ya da ek eylemle kurulan cümlelerin "ad tümcesi" olduğunu belirtmiştir (Hatipoğlu, 1982: 173-174).

Tahsin Banguoğlu, basit cümle başlığı altında yer verdiği isim cümlesinin yüklemi isim olan cümle olduğunu belirttikten sonra bir isim cümlesinin dört unsuru olduğunu vurgulamıştır. Cümledeki dört üyenin sırasını örnekle şu şekilde açıklamıştır (Banguoğlu,

2015: 535):

“Kimse + Zarflama + İsimleme + Yüklem
Hava + bugün + Ankarada + karlıymış.”

M. Kaya Bilgegil, yüklemi isim kökeninden kelime ya da kelime grubu ile onlara ilave edilen ek fiilden meydana gelen cümlelerin isim cümlesi olduğunu belirttikten sonra “Ahmet, kardeşimdir.”, “Evimiz yüksektedir.”, “Vazifemiz, çalışmaktır” gibi cümle örnekleri vermiştir (Bilgegil, 1984: 53).

Metin Karaörs ise fiil unsurunun isim fiilin ekleşmiş şekli olan bildirme unsuru ile bir ismin birleşmesinden meydana gelen cümlelerin isim cümlesi olduğunu ve isim cümlelerinin iki bölümden meydana geldiğini birinci kısmın “yüklem ismi”, ikinci bölümün ise bildirme unsuru” olduğunu belirtmiştir (Karaörs, 1993: 46).

Leyla Karahan ise yüklemının isim ya da isim grubu olan cümlelerin isim cümlesi olduğunu belirttikten sonra isim ve isim grupları, “-i-” ek-fiili ile geçmiş zaman kiplerinin çekime girip yüklem görevi yaptığını vurgulamıştır. Ayrıca kip eki bulunmayan yüklemelerin isim cümlelerinde geniş zaman kipinde olduğunu belirtmiştir. Karahan ayrıca en çok “var” ve “yok” isimlerinin yüklem olarak kullanıldığı cümlelerinin olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 99).

“İsim Cümleleri” ile ilgili metnimizden örnekler:

Aldığım tasdiknameleri göstere göstere mektep değiştirdiğim için artık son sınıflardayım... 131/7

Amerikan terbiyesine ise henüz vakit vardı. 151/4

Anneannem, annem ve ben, yabancı bir kumpanyanın gemisiyle güverte yolcusu olarak Trabzon yönündeyiz. 174/5

Anavatan, seyyar bir ordu-millet halindeki Türk'ün zaman ve mekâna ilk intibak ve yerleşme yeri olarak Anadolu'dur. 192/2

Bana okuma ve yazma öğrenmeyi beş yaşında başlatan odur. 83/4

Babam kendi havasında ve ortada yok. 54/17

Bense dünya ve Türkiye görüşüm bakımından birçokları için def'i lazım bir belayım ve nazarlarında hayat hakkına sahip değilim. 26/3

Ben de petrol lâmbası ışığında ve sabaha kadar (Pol ve Virjini)yi, sahifelerinde (A)nın tebessümlü yüzü, okumakta devam ede durayım... 120/3

Bizim, ölümlerin arkasından döktürüp komşulara dağıttığımız koyu şerbetli lokmalara karşı onların da (koliva) dedikleri bir tatlıları var... 117/3

Demek ki, yaşadığımızı sandığımız hayatın üstünde bir hayat var; ama onun bestesini

zaptetmeye mahsus akort bizde eksik. 70/12

Hakikatte yangın, deri değiştiren ve yenisini tutturamayan Türk cemiyetindedir ve sonradan ahşap evlerin yerini alan göz boyama beton binalar, bu yangının çimentolaştırılmış küllerinden ibarettir. 74/5

Hâlbuki buna, bizzat İttihatçıların Nâzırı Menyasî zâde Refik Bey karşıdır. 63/4

Her neyse; ben dört yaşındayım ve zaman bunları düşünmekten uzağım. 56/6

İşin aslı Anadolu'yu önce nefesine, vücut hikmetine, sonra da cemiyet ve devletine hâkim kılmadır ve geçer-akçe Anadoluçuluk budur. 194/3

İyileşmek yolundaydı. 97/7

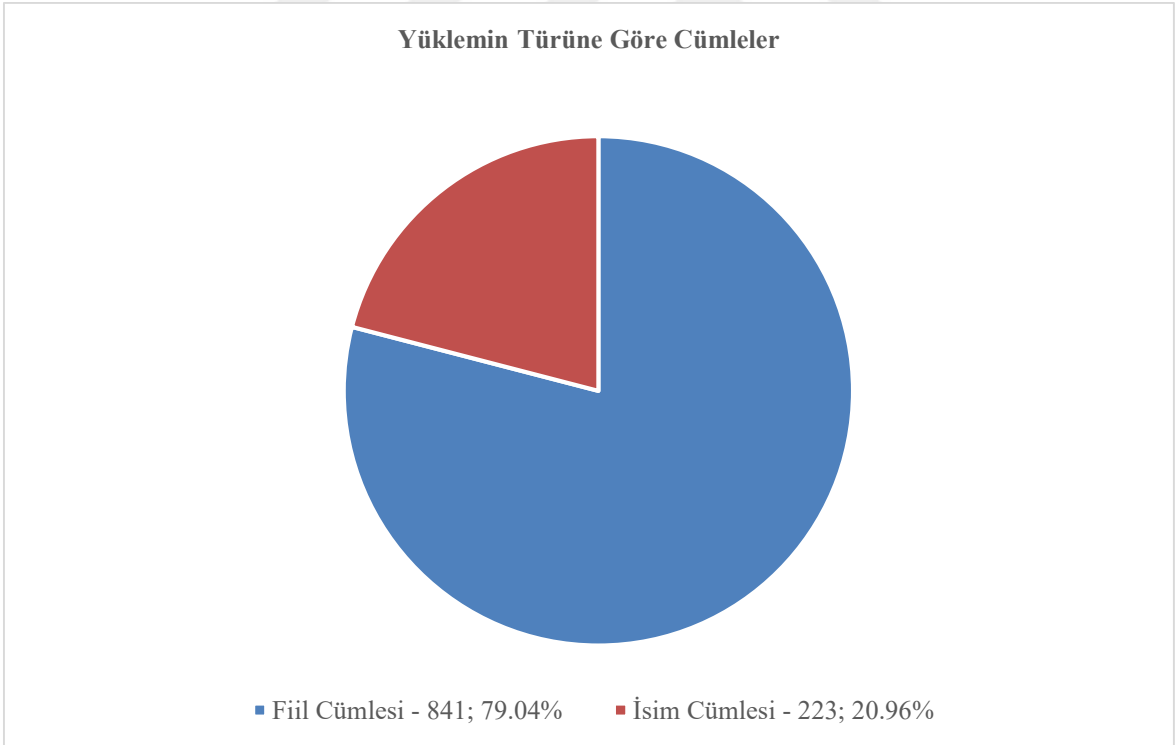
O, Salim Paşa kızı Zafer Hanımefendinin şanlı gelini değil, konağın hizmetçisi ve Fazıl Beyin, bilmem ne otu gibi müsekkin ilâcıdır. 48/5

Onun içindir ki, bu eserde gaye edindiğim hareket tamamıyla ruhidir ve içinde vakaya göre ruh yerinde, ruha göre vaka vardır. 18/3

Tarık'ın beyaz elbisesi üstünde minicik iskarpinimi, şu ânda gözle görür, elle tutar gibiyim... 107/10

Sinirlidir, hep içini yiyen ve dışında ılık bir mizaç ifadesini bulamayan bir takım vehimlerle doludur. 45/3

Toprağa bağlı süfli romanın ulvi tarafı budur. 13/1

5.4. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Leyla Karahan, cümleleri yüklemine göre “Kurallı (Düz) Cümleler” ve “Devrik Cümleler” olarak ikiye ayırmıştır.

5.4.1. Kurallı (Düz) Cümleler

Türkçenin temel söz dizimi kuralı, yukarıda da belirttiğimiz üzere yardımcı unsurun önce asıl unsurun sonra gelmesidir. Bir cümlenin oluşması için yargı bildirmesi gerekir. Cümlenin ögeleri içerisinde yargıyı bildiren ögesi yüklemidir. Dolayısıyla yüklem temel söz dizimi kuralına göre sonda olması gerekir ve bu kurala uyan cümleler kurallı cümle sayılır. Kurallı cümlelerde yüklem haricinde diğer ögeler önem sırasına göre yükleme yaklaşır veya uzaklaşır. Yani yüklem yanındaki unsurun cümledeki önemli ve vurgulanan unsur olduğunu söyleyebiliriz.

Türkçede kurallı cümleler genellikle bilimsel ve akademik metinlerde kullanılır. Edebî metinlerde özellikle de şiir metinlerinde hissettirmek istenen anlam cümleler yardımıyla dolaylı yoldan anlatılıp alıcısına estetik haz amacı güdüldüğü için devrik cümleler kullanılmaktadır.

M. Kaya Bilgegil, “Ögelerin Dizilişine Göre Cümleler” başlığı altında kurallı cümlelere yer vermiştir. Bilgegil cümledeki ögelerin baştan itibaren şu sıra ile sıralanması gerektiğini belirtir: “Özne, zaman bildiren zarf tümleci, hâl bildiren zarf tümleci, derece bildiren zarf tümleci, dolaylı tümleçler, nesne, yüklem.” Bilgegil, Türkçenin tabii cümle kuruluşunda yüklem en son zikredilmesi gerektiğini ve bu şekilde olan cümlelere kurallı cümle denildiğini belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 51-52).

Tahir Nejat Gencan, “Dizilişlerine Göre Tümceler” başlığı altında incelediği kurallı cümlelerdeki sözcüklerin dizilişlerinin ad ve sıfat takımlarında olduğu gibi cümlelerde de kurallı cümlelerde tümleçler, yüklem tamamlayıcıları oldukları için kurallı tümcelerde yüklemden önce bulunduğunu belirtmiştir. Gencan, kurallı tümcelerde “Tümleçler + yüklem” sırasının olması gerektiğini belirttikten sonra kurallı tümcelerde sözcüklerin önemlerine göre sıralandığını ve en önemli ögenin yüklem yanında olduğunu belirtmiştir (Gencan, 1979: 11-113).

Rasim Şimşek, kurallı cümle terimini yerine “Düz Tümce” terimini kullanarak yüklemi sonda bulunan tümcelerin düz tümce olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 1987: 142).

Leyla Karahan ise yardımcı öğeden ana öğeye doğru dizilişin Türk cümle yapısının temel özelliği olduğunu belirttikten sonra yükleme en yakın ögenin genellikle belirtmek istenen öge olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 100).

“Kurallı Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Anneannem ve annemle beraber, soması elle yıldız toplayacak kadar berrak, insanları

da kara kışta ocak önü derecesinde sıcak yüzlü Erzurum'dan ayrılıp, çile diyarım İstanbul'a döndüm. 178/1

Ben yemekten kalkıyorum ve koşar adım polis merkezine giderek “Merkez Memuru”, şimdiki tabirle Emniyet Âmiri dayıma, kardeşine edilen hakareti hıçkırma hıçkırma anlatıyorum. 101/6

Böyle olunca, roman, asli mahiyeti bakımından bir oldurma, oluşturma, biçimleme, yakıştırma, tasarlama işi halinde meydana çıkıyor ve hadiseleri murakabe ve öteleri kovalayıcı hayal gücüne dayanıyor. 9/3

Bunların arasında “Matmazel” diye anılan bir Tatlısu frengi vardır ki, tipi bakımından zengin bir portre çizer. 60/1

Büyük babam, Fransızlardan almış olduğu nişanın rozeti yakasında, bizzat mektebe götürüp kaydettirdi. 88/6

Doğrudan doğruya eserinle meydana çık ve tesirinle kendini göster! 21/5

Fakat hiçbir seyir ve zaman ölçüsü takip etmez, her derste hangi bahis üzerinde kalındığını sorar ve o bahsi başından alıp aynı noktaya getirir ve bırakır. 164/7

Felâket 100 misline ulaşmıştır. 195/5

Gel zaman, git zaman, Yahudi işi tahrip kalıbından çıkma hürriyet bombası patlıyor ve Menyasî zade Refik Bey Adliye Nâzırlığına getiriliyor. 63/6

Hastalık ve evimin malî durumunu tanzim gibi sebepler öne sürerek zor-bela savcılıktan kopardığım 4 ay “infazın tehiri” kararından sonra, erteleme müddetinin bitmesine 1-2 hafta kala Çapa Üniversitesi Hastanesine postu sermiş bulunuyorum. 25/8

Hemen kese bir yoldan, yalının bahçe yolundan geçerek deniz tarafındaki sokak kapısına koşuyorum ve kapıyı çalmalarımı bekliyorum. 107/4

İlim değil, sanat tefekkürü üzerinde olduğum için, bu kitaplık meselenin ilme verdiği ipucunu fazla çekmiyorum. 52/5

Kabak çekirdeğine kadar iner. 10/3

“Kaybedilmiş zamanı ararken” isimli cilt cilt eseriyle ancak Rus romanında ve (Dostoyevski)’nin kaleminde rastlanan şekilde işi ruhî harekete döken (Marsel Prust) her şeye rağmen kalabalıkların romanını vermemiş ve üstün aydınların hitap edicisi olmuştur. 18/7

Kedi yavrularına bayılıyordum. 80/2

Kendi hususî günlerinde gerçekten tatil olunca da, mektebe gitme bahanesiyle evden çıkıp İstanbul'u gezer tozarım. 92/4

Orada ciciannemin akrabalarından “Hacı Baba” yeni yaptırdığı evin altında dükkân açmış, basma, patiska, her türlü tuhafiye eşyası, çocuklara defter kalem, lokum ve akide şekeri satıyor. 128/11

Ruhi ve içtimaî muayenemiz de en ince sual haddelerinden geçirilmemize ve aile seviyemizin incelenmesine dek uzandı. 137/7

Sabahleyin kalkarken lisanını unutacağı vehmine düşen çocuk, ben, bu telkin üzerine derin bir kurtuluş nefesi almıştım. 158/1

Sabahın alaca karanlığında ilgililer havagazı fenerlerini söndürmeye çalışırken - hâ unuttum, İstanbul'da elektrik de yoktur ve yüksek aile konaklarında beyaz gömlekli

havagazı lâmbaları yanmaktadır- Çemberlitaş tarafında bir konağın ahırından tek atlı bir (brek) araba çıkartılıyor. 37/9

Selma'nın baş tarafına gelin telleri serpili küçücük tabutu, selâmlık kapısından çıkarılırken gözlerimin önünde. 82/10

Ve büyük âlimin isteğini reddediyorlar. 29/10

5.4.2. Devrik Cümleler

Vecihe Hatipoğlu, cümledeki yargıya dikkat çekmek için yüklem diğer öğelerden önce kullanılan tümcelerın “devrik tümce” olduğunu ve devrik tümcelerın Türkçenin başlangıç metinlerinden itibaren kullanıldığını ve Türkçenin öz malı olduğunu belirtmiştir (Hatipoğlu, 1982: 158-160).

Tahsin Banguoğlu, yeni zamanlarda tartışma konusu olduğunu belirttiği ve “ters sıra” terimini kullandığı devrik cümlelerin duygulu anlatışta, kısa cümlelerde ve deyimlerde sıkça rastlandığını belirtmiştir (Banguoğlu, 2015: 534).

M. Kaya Bilgegil, yüklem başka bir öğeden önce zikredilen cümlelerin devrik cümle olduğunu ve özne ile yüklem yer değiştirilmiş cümlelerde anlam farkının oluştuğunu örneklerle açıklamıştır (Bilgegil, 1984: 52-53).

Tahir Nejat Gencan, yüklemi sondan bulunmayan tümcelerın devrik tümce olduğunu belirttikten sonra devrik cümlelerin genellikle “Gelişigüzel konuşmalarda ve Koşuklarda” rastlandığını belirtmiştir (Gencan, 1979: 114).

Leyla Karahan, bir anlamın öne çıkarılması, vurgulanması ve şiirde ahenk endişesiyle yüklem yerinin değiştirilebileceğini ve yüklemi sonda bulunmayan öğelerin devrik cümle olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 100).

“Devrik Cümleler” ile ilgili metnimizden örnekler:

Avrupa'yla her münasebetimizde, aslı ve hakikati onlarda, maketi ve kopyası bizde kalma bahtının ne hazin simgesiydi bu maket!.. 167/6

Bahriye Mektebi öksüz, Müdür Şevket Bey sessiz, hocalar dilsiz, (Jakomi) silinmiş; ve yemekten ahçının çorabı çıkmıyor, ne âlâ!... 168/2

Düşünün 10-15 yıla mahkûm bir câninin üstelik nasihat dinlemesini!.. 64/7

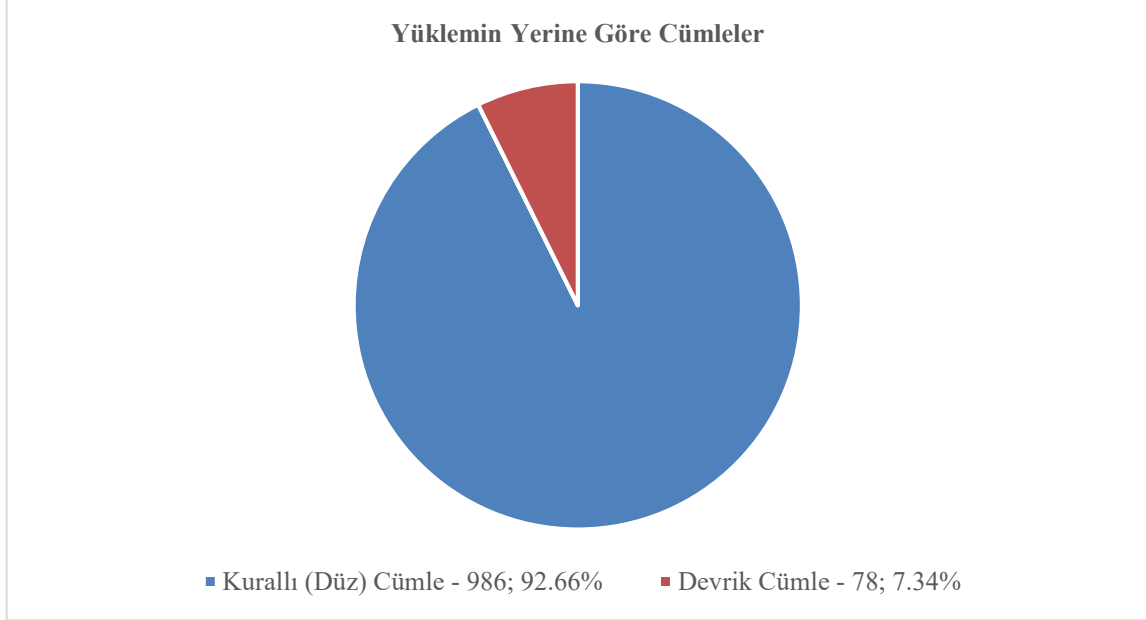
Ölü yemekleri bile cakalı ortodoksların bu yemeğinden tadmak, bana, ölüyü koklamak gibi bir his veriyor ve: Nasıl yiyebiliyorsunuz, diyorum onlara; bir Rum ölüsü için pişirilen bu cicili bicili tatlıyı?.. 117/7

Tevekkeli, halka “Tayıncı!” diye bir hakaret kelimesi ilham etmemiş bu isim!.. 126/6

Varlıkta yoksul oldum, benliğimden geçeli. 190/6

Yok böyle bir şey efendiler! 183/4

2 kere 2 ne eder? sualine “4 eder!” cevabını veren bir adamın bedahet güveniyle ve 2 kere 2’nin 4 etmediği, ne ederse 4’ün o olduğu sezişiyle söylüyorum ki, hayat, bu tek tek ânların yapıştırma çizgisinden ibaret, girişi ve çıkışı azap iki nokta arası bir tüneldir; ve en mutlu onun çıkış noktasından güneşi batmaz aydınlığa geçebilenlere!.. 83/10

5.5. CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Leyla Karahan cümleleri anlam özelliklerine göre “Olumlu ve Olumsuz Cümleler” ve “Soru Cümleleri” olarak ikiye ayırmıştır.

5.5.1. Olumlu Cümle

Olumlu cümle, yüklem bildirdiği durum, oluş veya kılış meydana geldiğini yapıldığını ifade eden cümlelerdir. Cümlede gerçekleşen durum, oluş veya kılışın iyi bir şey olup olmaması önemli değildir.

Vecihe Hatipoğlu, “Olumlu tümce” terimini kullanarak olumlu yargı bildiren tümcelere olumlu tümce denildiğini belirttikten sonra “Her olayın bir nedeni vardır.”, “Çalışan her zaman kazanır.” ve “Taş yerinde ağırdır” gibi cümleleri örnek olarak vermiştir (Hatipoğlu, 1982: 164-165).

M. Kaya Bilgegil, anlamalarına göre cümleleri “Haber Cümleleri” ve İnşa Cümleleri” olarak ikiye ayırmıştır. Bilgegil, anlamlarına göre cümle çeşitlerinin gerek haber gerekse inşa yoluyla meydana gelsin olumlu ya da olumsuz bir anlam taşıyacağını belirtmiştir. Bilgegil, müsbet veya vücûbi kelimeleri karşılığında kullandığı olumlu cümlelerin ifadesi varlık anlamı taşıyan cümleler olduğunu belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 57).

Rasim Şimşek, anlamca tümceyi “Bildirme Tümceleri ve Dilek Tümceleri” olmak üzere ikiye ayırmıştır. Olumlu, olumsuz ve soru tümceleri bildirme tümcelerinin içerisinde yer almaktadır. Şimşek, eylem yargısında yüklem ifade ettiği kılış ya da oluşun yapıldığını; ad yargısında ise nesne veya kavramın ne olduğunu belirten cümlelerin olumlu cümleler olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 1987: 196-197).

Necati Demir, fiil cümlesinde işin yapıldığını veya yapılacağını; isim cümlesinde ise unsurun mevcut olduğunu bildiren cümlelerin olumlu cümle olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 85).

Leyla Karahan, yargının gerçekleştiği cümlelerin olumlu cümle olduğunu belirttikten sonra olumlu cümle yüklemelerinin yapma, yapılma veya olma bildirdiğini belirtmiştir (Karahan, 2013: 103).

“Olumlu Cümle” ile ilgili metnimizden örnekler:

Bahriyeden çıktım çikalı, annemin daralttığı veya genişlettiği eski püsküler içindeydim. 173/4

Ben 20 yaşımın eşiğinde, Anadolu Mecmuasının hücreciğinde Anadoluculuk cereyanının güdücüleri Mükrimin Halil, Hilmi Ziya ve (folklorcu) Halit Bayrı ile bu meseleyi incelerken, onları, taş ocağı misali sömürülen Anadolu insanının yalnız hınçta temsilcisi görüyor ve kendi öz hakikatimiz içinde asırlardır beklediğimiz büyük nefis murakabesinden mahrum bulunuyordum. 194/6

Bezler değiştirilirken, sirke tasına düşen damlalardan çıkan ses kulağıma garip bir musiki gibi geliyor. 70/5

Bir çatalı, bir kâğıdı, bir havluyu bir nereye koyduğumu veya nereye koymam gerektiğini tayinden âciz kalıyorum. 29/12

Bunun için, dışarıda herkes mısır koçanı ve saman ekmeği yerken, biz 3-4 kap yemek atıştırıyor, İngiliz edep ve muâşeret ölçüleri içinde yetiştiriliyor ve hocalarımız tarafından da en olgun bir kültür sahibi olmaya davet ediliyorduk. 143/13

Çelimsiz yapılı çocuk, doktorun maşa sapı gibi, parmağını boğazından geçirerek suda çalkalaması şeklinde bu leğende yıkanmış ve kurutulmuş, kundaklanarak annesinin yanına verilmiştir. 39/5

Dershaneler binasının denizden yana giriş avlusunda, bir masa üzerinde ve camekân içinde bir harp gemisi maketi vardır. 167/2

Hayat filminden bir yansıma olan roman da, bu filmin gerçek çeviricisi zamanın sırlarını ancak bu yoldan kapmaya çalışmanın işi olarak meydana çıkar. 21/2

Hâlbuki ben, yük veya zindan hücresi gibi olsa da tek kişilik bir oda istemiştim. 26/6

Her ayın başında, Adliye mutemedi Büyük babamın tekaüdiyesini ayağına getirir. 62/1

Henüz meselenin meselesi Tasavvuf hakkında bir mizan bilgisine sahip değildim ve gözleri kapalı hayranlık çığırındaydım. 160/8

Hırsızların, koşarken çıkardıkları “paldır-küldür” üzerine kapıları dışarıdan bağlı erkekler bir çekişte telleri koparıyorlar ve don-gömlek meydana çıkıyorlar. 104/3

İçine böcek ölülere ve kurtlar yerleştirdim ve tatil çıkışında anneme göstererek: “Bak, bize ne yediyorlar, ben bu mektepte kalamam!” diye direttim. 96/12

İki yaşında mıyım, üç yaşında mıyım, bilemiyorum; orada kimsenin bulunmadığı bir ân arabaya yaklaşır tekerleği çevirmeye başlıyorum. 53/9

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, nam-ı diğer Püskülsüz İsmail Hakkı, son zamanlarda demiş ki: “Ben talebeleri arasında Necip Fazıl'ın da bulunduğu bir devrin profesörüyüm.” 181/8

O günlerden 20 küsur yıl sonra, eteğine yapışmak saadetini ereceğim, müridim Abdülhakîm Arvasî Hazretleri'nin: “Keşke bu kadar zeki olmasaydın!” buyuracağı 7-8 yaşlarındaki çocuk, işte o seri hastalıklar içinde, kendi kendine böbürlenişini değil, bir daha yakasını bırakmayacak olan belâ çapında hastalığını haber veriyordu. 75/1

Öbürleri hava alırdı. 84/9

Orada ciciannemin akrabalarından “Hacı Baba” yeni yaptırdığı evin altında dükkân açmış, basma, patiska, her türlü tuhafiyeye eşyası, çocuklara defter kalem, lokum ve akide şekeri satıyor. 128/11

Oturduğu yer minderinden iki eliyle her tarafa yetişecek kadar sıkışık bir dekor merkezinde (Barba), raflarına dizdiği şişeler ve kutulara çeşitli satılık nesnelere doldurmuştur. 108/5

O zaman karşımıza süflî mânasiyle roman değil, ulvî keyfiyetiyle İlâhî sanat çıkar ve roman dize gelir. 12/4

Kendi küçüklüğüm ve delikanlının büyüklüğü karşısında eridim ve o gün, bu gün, Erzurumlu seciyesini sever oldum. 176/12

Konserden sonra, beni, elime bir buket sıkıştırıp Mektebin “Hünkâr dairesi” denilen şeref kısmına aldılar. 152/8

Maskeli bir ihtilâl cemiyetinin fakir kılıklı yuvası hissini veren bu odada, ihtilâlcî tipine çok uzak, fakat besledikleri fikirler ihtilâl çapında birtakım sâf ve masum gençler barınmaktadır. 191/6

Mektebin demir parmaklıkla sınırlı, büyük talim meydanına yol veren ve önünde nöbetçiler bekleyen “Lumbar Ağzı” isimli cephe kapısından içeriye girdik. 139/3

Sihirbazlar ve sihirbazlık masallarıyla öyle doluyum ki, anneannemin “yeşil umacı”, “sarı umacı” yanında, sanki kimsenin bulamadığı ve bulunması için bütün dünyanın beni beklediği esrarlı terkibi yakalayayım diye, yeşil, sarı, mavi, mor ilâç ve eczaları birbirine katarak tüpte topluyor ve ışığa tuttuğum gün, bu tüpten yeni bir güneşin doğmasını bekliyorum. 118/26

Şöyle olmuş: “Soyunun erkek temsilcilerine düşkün Büyük babam, iki kızdan sonra, erkek evladı Abdülbâki Fazıl'a öylesine düşkünlük göstermiş ki, ortaya kırdığı kırdık, astığı astık bir canavar çıkmış.” 46/7

Zira kız çocuktur ve Büyük babamın kıymet bareminde kız çocukların değeri düşüktür. 81/11

5.5.2. Olumsuz Cümle

Vecihe Hatipoğlu, “Olumsuz tümce” terimini kullanarak olumsuz yargı bildiren tümcelere olumsuz tümce denildiğini belirttikten sonra “Sular tersine akmaz.”, “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.” ve “Derdini söylemeyen dermen bulamaz.” gibi cümleleri örnek olarak vermiştir (Hatipoğlu, 1982: 164-165).

M. Kaya Bilgegil, menfi veya selbî kelimelerinin karşılığı olarak kullanılan ve ifadesinde yokluk anlamı taşıyan cümlelerin olumsuz cümleler olduğunu belirtmiştir (Bilgegil, 1984: 57).

Rasim Şimşek, bildirme cümleleri bölümünde incelediği olumsuz cümlelerin yargıyı olumsuz biçimde ortaya koyan cümlelerin “olumsuz tümce” olduğunu; eylem tümcesinde kılış veya oluşun gerçekleşmediğini ad tümcesinde ise nesne veya kavramın bulunmadığını belirtmiştir (Şimşek, 1987: 199-201).

Necati Demir, fiil cümlesinde işin, oluşun yapılmadığını veya yapılamayacağını; isim cümlesinde ise kavramın mevcut olmadığını bildiren cümlelerin olumsuz cümleler olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 85).

Leyla Karahan, yargının gerçekleşmediğini anlatan cümlelerin olumsuz cümle olduğunu ve bu cümlelerin yapmama, yapılmama ve olmama bildirdiğini belirtmiştir (Karahan, 2013: 104).

“Olumsuz Cümle” ile ilgili metnimizden örnekler:

Ağabeyine yeni elbiseler ve papuçlar alındığı zaman, boynu bükük, uzaktan bakar ve hiç ses çıkarmaz. 81/8

Ama kanımda böyle bir kanaat ve bu türlü mazeretlere yer yok. 25/7

Bahriye Mektebi bahsini bu kadar uzatışım, bir dekor ve madde plânına değer vermekten gelmez. 155/4

Bense dünya ve Türkiye görüşüm bakımından birçokları için def’i lazım bir belayım ve nazarlarında hayat hakkına sahip değilim. 26/3

Bize gösterilen ilk talim dersinde, bir nevi dans sekmesini andıran ayak değiştirme şekli anlatılırken gülmekten kendimi alamadım. 141/4

Birkaç derse gelmedi. 165/3

Bizde içtimai buhranımızla birlikte korkunç bir kısırlığa çatmış ve acemi taklit ve özentî plânında ilk mektebin ilk heceleme seviyesini aşamamıştır. 11/7

Böyle olmadı. 183/8

Bu ilâçlara bir göz atan, Zafer Hanım’ın tipini hayal etmekte güçlük çekmez. 54/14

Denk ailelerden hangisine başvurulsa beklenen cevap alınamıyor. 47/7

Evimin ve çevrem dışındaki bu hadiseden, çocukluk intibalarım üzerinde hiçbir iz mevcut değil. 55/8

Gerekirse biz de ölürüz; ölürüz ama tarihe kaçak diye geçemeyiz! 133/2

Henüz hissi eserlere geçmiş değilim. 94/6

Koşklye “yangın nerede?” diye sormaya gelmez. 74/3

Motor hırılıtısından, fren gıcirtısından, (klkson) dırılıtısından, (egzost) gümbürtüsünden henüz kimsenin haberi yok... 37/3

O kadar evik, kaçak ve uçarı bir metod izlemekteyim ki, konak sahibesi Hanımefendi beni ele geçiremez, üzerinde bir iplik gibi uçtuğum kılıç bana dokunamaz. 91/2

O na değin bir siluet şeklinde gördüğüm, sırtışı bile hançerli bu adama, Hakkın yakıştırdığı bu surattan başkasını biçemezdim. 32/8

O bir oluş meselesidir  alma işi değil... 194/4

Onu ilk adımda İngilizlerden başka anlayan olmadı. 18/6

Sanki yorgan korku kalesinin kapısıdır ve örtüldü m hiçbir kaygı kalmaz. 102/9

Yaz sıcaklarında dkknının nn sık sık sular ve bu sulamadan tepesindeki asma" da yoksun bırakmaz. 108/10

Zor kullanmasına da, Büyük babamın koruyuculuğundan ziyade her kalabalığa zıt meşrebi müsaade etmez. 91/3

5.5.3. Soru Cmleri

Vecihe Hatipoğlu, herhangi bir unsurunda soru kavramı olan tümcelerin soru tümcesi olduğunu belirtip soru tümcelerini “Sorulu eylem tümcesi” ve “Sorulu ad tümcesi olarak ikiye ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 167-168).

M. Kaya Bilgegil, soru cmlerine inşa cmleri başlığı altında değerlendirip “mi, ne, kim, nasıl, hani, hangi, nere, kaç, nice” soru lafızlarıyla soru cmlerinin kurulduğunu belirtmiştir. Bilgegil, soru cmlerinin zihinde teşekkülü istenecek suretler, ya tasdik yahut tasavvurla ilgili olacağını soru cmlerinin görevleri kısmında değinmiştir (Bilgegil, 1984: 60-63).

Tahir Nejat Gencan, içinde soru eki veya sözcüklerinden herhangi biri bulunan tümcelerin soru tümcesi olduğunu belirtmiştir. Gencan, ayrıca “Sorulu Olumsuz Tümce” türünün olumsuz yükleme veya ögelerinden biri sorulanmış tümcenin sorulu olumsuz tümce olduğunu belirtmiştir (Gencan, 1979: 85-86).

Rasim şimşek, bildirme tümceleri aldığında yer verdiği soru tümcelerini bir yargıyı sorulu biçimde ortaya koyan cmlerin soru cümlesi olduğunu belirtmiştir. şimşek, soru cmlerini “Yapıca soru cmleri” ve “Kavramca soru cmleri” olarak ikiye ayırdıktan

sonra kavramca soru cümlelerini gerçek soru tümcesi ve sözde soru tümcesi olarak da ikiye ayırmıştır. Şimşek, gerçek soru tümcelerinin soru kavramı taşıyıp yanıt gerektiren cümleler olduğunu; sözde soru tümcelerinin ise içerisinde soru eki veya sözü barındırorsa bile soru gerçek manada yanıt gerektirmeyen cümleler olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 1987: 206-207).

H. İbrahim Delice, anlamına göre cümleler başlığı altında değerlendirdiği soru cümlelerini “Olumlu Soru Cümlesi” ve “Olumsuz Soru Cümlesi” olarak ikiye ayırmaktadır (Delice, 2003: 142).

Necati Demir, soru cümlesinin ortaya çıkan sonuç olarak anlatımında soru anlamı barındıran cümleler olduğunu belirtmiştir. Demir, soru anlamının da soru sıfat, zarf, zamir, edat, eki ve tonlama ile sağlandığını belirtmiştir (Demir, 2019: 87).

Leyla Karahan, soru yoluyla bilgi edinmeyi amaçlayan cümlelerin soru cümleleri olduğunu ve cümleye soru anlamını “-mI soru eki, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatlarının kattığını belirtmiştir (Karahan, 2013: 107).

5.5.3.1. Soru eki –mI ile kurulan soru cümleleri

Bu tür cümleler, onay veya ret cümleleridir. Soru eki ile meydana gelmektedir.

“Soru eki –mI ile kurulan soru cümleleri” ile ilgili metnimizden örnekler:

Alaturka mı alafranga mı? 27/7

Arkamdaki cinler yatahaneye doğru kaçmaya başlamaz mı? 149/6

Ben gelmeden bu dünya dönüyor muydu, dönmüyor muydu?.. 95/4

Bu adam ateşe de soksalar böyle mi uyuyacaktır? 27/14

Bu garip çocuk, hallere göre dehâya mı, cinnete mi namzettir? 80/11

Çocuğun böyle zaif doğmasında bir tehlike var mı, doktor? 39/6

Despotlardan biri yapar da öbürü durur mu? 138/8

Hatırlayan ben miyim, hatırlatan o mu?.. 52/1

İki devrin hoca ve talebe kıyas unsurları olarak bunlar bana yetmez mi? 182/1

Kızlardan biri, kolunu Tarık'ın omuzuna atıp ensesinden dolaştırmıyor mu? 107/2

Koridorda bir adam peydahlanıp Büyük babamın ellerine sarılmıyor mu? 113/6

Mehmed Usta, uyuyor musun? 103/4

Mektep tatil değil mi? 92/11

O da bizimkine tutkun değil mi? 121/5

Refet Paşa'nın İstanbul'a yeni bir nefes, yeni bir ruh havası tavrıyla gelmesi gerekmez

miydi? 183/7

Sandığı, çok yer kaplasa da odama almalı değil miydim?.. 104/1

Sen misin, Küçük bey? 105/12

Sen misin rahatlayan? 28/13

Ölüm, mutlak unutmak, kendi kendini unutmak şeklinde akla hitap ettiğine göre, benim de beşikteki halimle kendimi; nebati hayatım içinde ruhumu görebildiğimi göstermez mi? 53/1

Yoksa bunlar hakikati arama vasıtası değil, onu kaçırma âleti, aldanma ve birbirini aldatma oyunu mu? 157/2

5.5.3.2. Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri

Leyla Karahan, bu tür cümlelerin “Hani, hangi, nesini, nedir, nasıl, neden, nerede, niçin, ne biçim, ne diye, kim, kimdi, acaba vb.” gibi soru kelimeleri ile meydana geldiğini belirtmiştir (Karahan, 2013: 108-109).

“Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri” ile ilgili metnimizden örnekler:

Bakımı nasıl? 28/10

Ben gelmeden bu dünya dönüyor muydu, dönmüyor muydu?.. 95/4

Bu teklife nasıl da vicdanınız yatıyor ve diliniz varıyor? 133/1

Kim var orada? 105/11

Kimsin sen, ne istiyorsun? 113/7

Ne yapsınlar? 29/2

Ne var Matmazel, ne oldu? 60/9

Ne yapsın?.. 118/10

Ne olmuş ki? 128/8

Nerede Fuzuli'den Şeyh Galib'e kadar dümdüz sâf şiir hattı, nerede bu kılçık parçaları?.. 162/8

Ne istiyorsunuz? 165/9

Niçin mektebe gelmiyor? 92/10

Göz görüyor, ama nasıl görüyor? 156/10

Öyleyse niçin fazla basmıyoruz? 188/8

Ölü yemekleri bile cakalı ortodoksların bu yemeğinden tadmak, bana, ölüyü koklamak gibi bir his veriyor ve: Nasıl yiyebiliyorsunuz, diyorum onlara; bir Rum ölüsü için pişirilen bu cicili bicili tatlıyı?.. 117/7

Tespihte neyi arıyorsun? 30/4

Ya kör ne görüyor ve rüyada ne yüzden görüyoruz? 156/11

Ya bu dairenin dışına çıkmak nasıl mümkün?.. 157/9

Yeni Mecmua'yı elime alınca ne göreyim?.. 190/3

5.5.3.3. Vurgu ile kurulan soru cümleleri

Leyla Karahan, konuşma dilinde vurgu yoluyla yapılan soru cümlelerinin bu tür cümleler olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2013: 110).

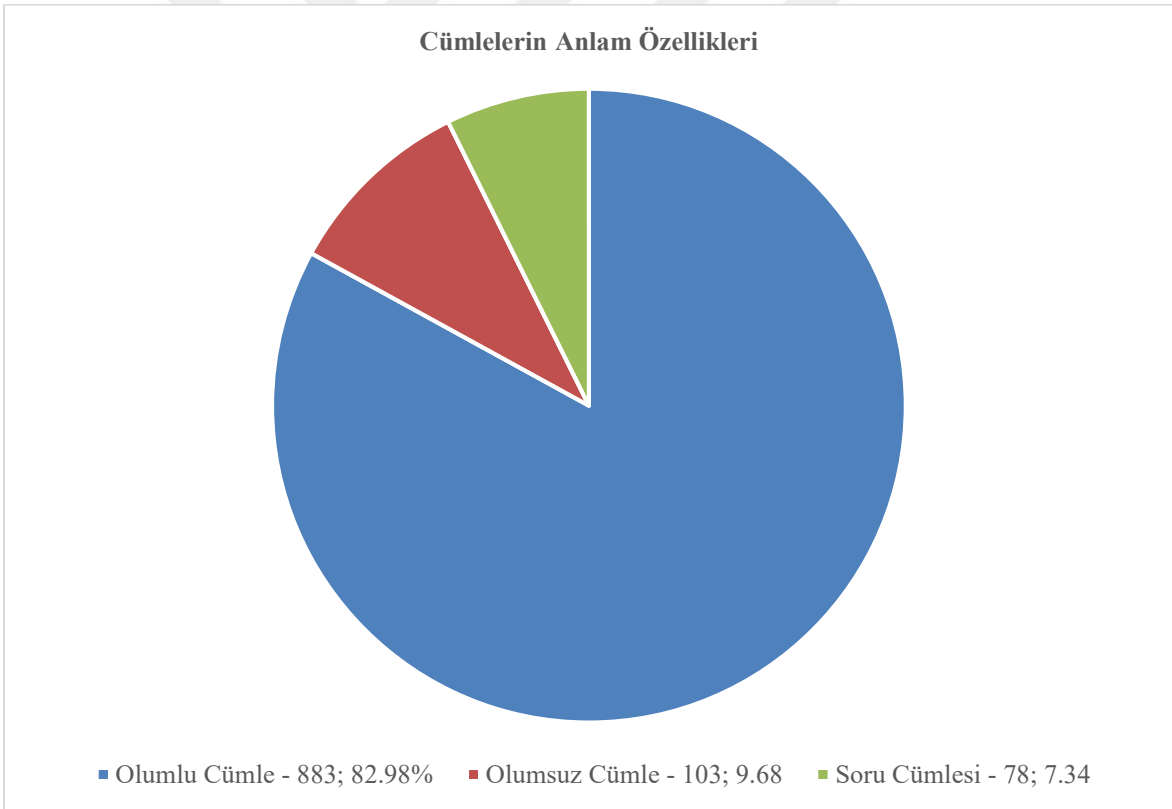
“Vurgu ile kurulan soru cümleleri” ile ilgili metnimizden örnekler:

Ben de derim ki: Ondan sonraki kendim, o günkü kendimden kelimeler üstü bir mâna sirayetine sahip olmak özünü nasıl hatırlatabilir, yaşatabilir? 51/6

Bir arkadaş: “Ya, adama vız gelir de üzerimize saldırırsa?..” 149/1

Düşman Çanakkale'yi geçer de pâyitaht önünde demirlerse?.. 128/9

Ya alt katlarda bir yangın çıkar da kendisi üstte kalırsa?.. 45/8

BÖLÜM VI

6. CÜMLE TAHLİLLERİ

Bu bölümde, kitabımızda yer alan on altı bölümün her birinden birer cümle alınarak örnek cümleler, Leyla Karahan'ın yöntemi kullanılarak tahlil edilecektir.

1- Roman / icatçı bir hayat taklididir.

Cümlenin Öğeleri:

icatçı bir hayat taklididir: yüklem

roman: özne

Kelime Grupları:

icatçı bir hayat (ty) / taklidi (tn): belirtisiz isim tamlaması

icatçı (s) / bir hayat (i): sıfat tamlaması

bir (s) / hayat (i): sıfat tamlaması

2- Halkın nüfus kâğıdı veya hüviyet cüzdanına kondurduğu bu tabiri / çok severim.

Cümlenin Öğeleri:

halkın nüfus kâğıdı veya hüviyet cüzdanına kondurduğu bu tabiri: belirtili nesne

severim: yüklem

(ben): özne

Kelime Grupları:

Halkın nüfus kâğıdı veya hüviyet cüzdanına kondurduğu (s) / bu tabir (i): sıfat tamlaması

bu (s) tabir (i): sıfat tamlaması

halkın (ö) / nüfus kâğıdı veya hüviyet cüzdanına (yt) / kondurduğu (y): sıfat-fiil grubu

nüfus kâğıdı (i) / veya (be) / hüviyet cüzdanı (i): bağlama grubu

nüfus (ty) / kâğıdı (tn): belirtisiz isim tamlaması

hüviyet (ty) / cüzdanı (tn): belirtisiz isim tamlaması

3- Ama / içimi kemiren bir şüphe halinde hissediyorum / ki / herhangi bir Yorgi

veledi bu bahiste benden çok daha talihlidir. 26/1

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır:

1. İçimi kemiren bir şüphe halinde / hissediyorum.

Cümlenin Öğeleri:

Ama: cümle dışı unsur

içimi kemiren bir şüphe halinde: zarf

hissediyorum: yüklem

(ben): özne

Kelime Grupları:

içimi kemiren bir şüphe (ty) / hali (tn): belirtisiz isim tamlaması

içimi kemiren (s) / bir şüphe (i): sıfat tamlaması

bir (s) / şüphe (i): sıfat tamlaması

2. Herhangi bir Yorgi veledi bu bahiste benden çok daha talihlidir.

Cümlenin Öğeleri:

talihlidir: yüklem

Herhangi bir Yorgi veledi: özne

bu bahiste: yer tamlayıcısı

benden: yer tamlayıcısı

çok daha: zarf

Kelime Grupları:

herhangi bir Yorgi (ty) veledi (tn): belirtisiz isim tamlaması

herhangi (s) / bir Yorgi (i): sıfat tamlaması

bir (s) / Yorgi (i): sıfat tamlaması

bu (s) / bahiste (i): sıfat tamlaması

4- Çelimsiz yapılı çocuk, doktorun maşa sapı gibi, parmağını boğazından geçirerek suda çalkalaması şeklinde bu leğende yıkanmış / ve / kurutularak, kundaklanarak annesinin yanına verilmiştir.

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır:

1. Çelimsiz yapılı çocuk, / doktorun maşa sapı gibi, / parmağını boğazından geçirerek / suda çalkalaması şeklinde / bu leğende / yıkanmıştır.

Cümlenin Öğeleri:

yıkanmıştır: yüklem

çelimsiz yapılı çocuk: özne

doktorun maşa sapı gibi: zarf

parmağını boğazından geçirerek: zarf

suda çalkalaması şeklinde: zarf

bu leğende: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

çelimsiz (s) / yapılı çocuk (i): sıfat tamlaması

yapılı (s) / çocuk (i): sıfat tamlaması

doktorun maşa sapı (i) / gibi (çe): edat grubu

doktorun (ty) / maşa sapı (tn): belirtili isim tamlaması

maşa (ty) / sapı (tn): belirtisiz isim tamlaması

parmağını (bln) / boğazından (yt) / geçirerek (y): zarf-fiil grubu

suda çalkalaması (ty) / şekli (tn): belirtisiz isim tamlaması

suda (yt) / çalkalama (y): İsim-fiil grubu

bu (s) / leğen (i): sıfat tamlaması

2. Kurutularak, / kundaklanarak / annesinin yanına / verilmiştir.

Cümlenin Öğeleri:

verilmiştir: yüklem

annesinin yanına: yer tamlayıcısı

kundaklanarak: zarf

kurutularak: zarf

Kelime Grupları:

annesinin (ty) / yanı (tn): belirtili isim tamlaması

5- İçinde doğduğum ve yaşadığım aileye ait bu kafa kağıdı sırrını, / çok sonra, / aralarında annemden başka kimsenin kalmadığı, konak halkının eriyip gittiği hengâmede, / çözer gibi / olmuş bulunuyorum.

Cümlelerin Öğeleri:

olmuş bulunuyorum: yüklem

İçinde doğduğum ve yaşadığım aileye ait bu kafa kağıdı sırrını: belirtili nesne

çok sonra: zarf

aralarında annemden başka kimsenin kalmadığı, konak halkının eriyip gittiği hengâmede: yer tamlayıcısı

çözer gibi: zarf

(ben): özne

Kelime Grupları:

olmuş bulun-: birleşik fiil

İçinde doğduğum ve yaşadığım aileye ait / bu kafa kağıdı sırrı: kısaltma grubu

İçinde doğduğum ve yaşadığım (s) aile (i): sıfat tamlaması

doğduğum (i) / ve (be) / yaşadığım (i): bağlama grubu

bu kafa kağıdı (ty) / sırrı (tn): belirtisiz isim tamlaması

bu (s) / kafa kağıdı (i): sıfat tamlaması

kafa (ty) / kağıdı (tn): belirtisiz isim tamlaması

aralarında annemden başka kimsenin kalmadığı,(s) konak halkının eriyip gittiği (s) hengâme (i): sıfat tamlaması

aralarında (yt) /annemden başka (z) kimsenin kalmadığı (y): sıfat-fiil grubu

annemden (i) / başka (e): edat grubu

6- Her neyse; / ben dört yaşındayım / ve / o zaman bunları düşünmekten uzağım.

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır:

1. Ben dört yaşımdayım.

Cümlenin Öğeleri:

Ben: özne

dört yaşımdayım: yüklem

2. O zaman bunları düşünmekten uzağım.

Cümlenin Öğeleri:

uzağım: yüklem

o zaman: zarf

bunları düşünmekten: yer tamlayıcısı

(ben): özne

Kelime Grupları:

o (s) / zaman (i): sıfat tamlaması

bunları (bln) / düşünmek(y): sıfat-fiil grubu

7- Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen hizmetçiler arasında / bu hikâye / destanlaşmıştı.

Cümlenin Öğeleri:

destanlaşmıştı: yüklem

bu hikâye: belirtisiz nesne

Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen hizmetçiler arasında: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bu (s) / hikâye (i): sıfat tamlaması

Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen hizmetçiler (ty) / arası (tn): belirtili isim tamlaması

Matmazel'in yıkandığını hiç görmeyen (s) / hizmetçiler (i): sıfat tamlaması

Matmazel'in yıkandığını (bln) / hiç (z) / görmeyen (y): sıfat-fiil grubu

Matmazel'in (ty) / yıkandığı (tn): belirtili isim tamlaması

8- 6-7 yaşlarında başlayıp üst üste gelen ve 3-5 yıl birbirini kovalayan bir çocuk

için / mümkün türlü hastalık turnikelerinden / geçtim.

Cümlelerin Öğeleri:

geçtim: yüklem

6-7 yaşlarında başlayıp üst üste gelen ve 3-5 yıl birbirini kovalayan bir çocuk için:
zarf

mümkün türlü hastalık turnikelerinden: yer tamlayıcısı

(ben): özne

Kelime Grupları:

6-7 yaşlarında başlayıp üst üste gelen ve 3-5 yıl birbirini kovalayan bir çocuk (i) için
(çe): edat grubu

6-7 yaşlarında başlayıp üst üste gelen ve 3-5 yıl birbirini kovalayan (s) / bir çocuk
(i): sıfat tamlaması

bir (s) / çocuk (i): sıfat tamlaması

6-7 yaşlarında başlayıp üst üste gelen / ve(be) / 3-5 yıl birbirini kovalayan: bağlama
grubu

6-7 yaşlarında başlayıp(z) / üst üste (yt) / gelen(y): sıfat-fiil grubu

3-5 yıl (z) / birbirini (bln) / kovalayan (y): sıfat-fiil grubu

6-7 yaşlarında (z) / başlayıp (y): zarf-fiil grubu

üst (i) / üste (i): tekrar grubu

mümkün türlü hastalık (ty) / turnikeleri (tn): belirtisiz isim tamlaması

mümkün (s) / türlü hastalık (i): sıfat tamlaması

türlü (s) / hastalık (i): sıfat tamlaması

9-Zalimden mazluma ve mazlumdan zalime her ân yer değiştiren bu karakter...

Cümlelerin Öğeleri:

Zalimden mazluma ve mazlumdan zalime her ân yer değiştiren bu karakter... : özne

Bu cümle, “kesik cümle”dir; yüklemi yoktur.

Kelime Grupları:

zalimden mazluma ve mazlumdan zalime her ân yer değiştiren (s) / bu karakter (i):
sıfat tamlaması

zalimden mazluma ve mazlumdan zalime (yt) / her ân (z) / yer değiştiren (y): sıfat-
fiil grubu

yer (i) / değiştir- (yf): birleşik fiil

her (s) / ân (i): sıfat tamlaması

zalimden mazluma (i) / ve (be) / mazlumdan zalime (i): bağlama grubu

zalimden (i) / mazluma (i): kısaltma grubu

mazlumdan (i) / zalime (i): kısaltma grubu

**10- Büyük babam, odanın kapısı açıp uzaktan bakıyor / ve / o yaşta yalana
başlamış torununa çatamadan gidiyor.**

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır:

1. Büyük babam, / odanın kapısı açıp / uzaktan / bakıyor.

Cümlenin Ögeleri:

bakıyor: yüklem

büyük babam: özne

odanın kapısı açıp: zarf

uzaktan: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

(benim) (ty) / büyük babam (tn): iyelik grubu

büyük (s) / baba (i): sıfat tamlaması

odanın kapısı (bln) / açıp (y): zarf-fiil grubu

odanın (ty) / kapısı (tn): belirtili isim tamlaması

2. O yaşta yalana başlamış torununa çatamadan / gidiyor.

Cümlenin Ögeleri:

gidiyor: yüklem

o yaşta yalana başlamış torununa çatamadan: zarf

(büyük babam): özne

Kelime Grupları:

o yaşta yalana başlamış torununa (yt) / çatamadan (y): zarf-fiil grubu

o yaşta yalana başlamış (s) / torun (i): sıfat tamlaması

o yaşta (z) / yalana (yt) / başlamış(y): sıfat-fiil grubu

o (s) / yaş (i): sıfat tamlaması

11-Hemen kese bir yoldan, yalının bahçe yolundan geçerek deniz tarafındaki sokak kapısına koşuyorum / ve / kapıyı çalmalarını bekliyorum.

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır:

1. Hemen / kese bir yoldan, / yalının bahçe yolundan geçerek / deniz tarafındaki sokak kapısına / koşuyorum.

Cümlenin Öğeleri:

koşuyorum: yüklem

deniz tarafındaki sokak kapısına: yer tamlayıcısı

yalının bahçe yolundan geçerek: zarf

hemen kese bir yoldan: yer tamlayıcısı

(ben): özne

Kelime Grupları:

deniz tarafındaki sokak (ty) / kapısı (tn): belirtisiz isim tamlaması

deniz tarafındaki (s) / sokak (i): sıfat tamlaması

deniz (ty) / tarafı (tn): belirtisiz isim tamlaması

yalının bahçe yolundan (yt) / geçerek (y): zarf-fiil grubu

yalının (ty) / bahçe yolu (tn): belirtili isim tamlaması

bahçe (ty) / yolu (tn): belirtisiz isim tamlaması

Hemen(cdö) kese (s) bir yol (i): sıfat tamlaması

bir (s) / yol (i): sıfat tamlaması

2. Kapıyı çalmalarını bekliyorum.

Cümlenin Ögeleri:

bekliyorum: yüklem

kapıyı çalmalarını: belirtili nesne

(ben): özne

Kelime Grupları:

kapıyı (bln) /çalma (y): isim-fiil grubu

12- Ne / Büyük babamın bana aldığı bisikletler, / ne / anneannemin Aksaray'dan taşıdığı kılıç şeklinde çörekler / beni / teselli edebiliyor.

Cümlenin Ögeleri:

teselli edebiliyor: yüklem

büyük babamın bana aldığı bisikletler: özne

anneannemin Aksaray'dan taşıdığı kılıç şeklinde çörekler: özne

beni: belirtili nesne

Kelime Grupları:

teselli (i) / et- (yf): birleşik fiil

büyük babamın bana aldığı (s) / bisikletler (i): sıfat tamlaması

büyük babamın (ö) / bana (yt) / aldığı (y): sıfat-fiil grubu

(benim) (ty) / büyük babam (tn): iyelik grubu

büyük (s) / baba (i): sıfat tamlaması

anneannemin Aksaray'dan taşıdığı (s) / kılıç şeklinde çörekler (i): sıfat tamlaması

kılıç şeklinde (s) / çörek (i): sıfat tamlaması

kılıç (ty) / şekli (tn): belirtisiz isim tamlaması

anneannemin (ö) / Aksaray'dan (yt) / taşıdığı (y): sıfat-fiil grubu

13- Küçük bir tepeden iniş / ve / her defa bir köye girer / yahut / bir köyden çıkarken görüldüğü gibi, / bir mezarlıktan geçiş / ve / köy...

Cümlenin Ögeleri:

Bu cümle, “kesik cümle”dir; yüklemi yoktur.

Kelime Grupları:

Küçük bir tepeden (yt) iniş (y): isim-fiil grubu

Küçük (ty) / bir tepe (tn): sıfat tamlaması

bir (s) / tepe (i): sıfat tamlaması

her defa (z) bir köye (yt) / girer (y): sıfat-fiil grubu

bir (s) / köy (i): sıfat tamlaması

bir köyden çıkarken görüldüğü (i) / gibi (çe): edat grubu

bir köyden (yt) / çıkarken (z) / görüldüğü (y): sıfat-fiil grubu

bir (s) / köy (i): sıfat tamlaması

bir mezarlıktan (yt) / geçiş (y): isim-fiil grubu

bir (s) / mezarlık (i): sıfat tamlaması

14- Bu mektepte bülûğa erdim; / düşünmeye ve kişiliğimin ana dokusunu bu mektepte örgülemeye başladım.

Metinde iki tane cümle vardır:

1. Bu mektepte / bülûğa erdim.

Cümlenin Öğeleri:

bülûğa erdim: yüklem

bu mektepte: yer tamlayıcısı

(ben): özne

Kelime Grupları:

bülûğa (i) / er- (yf): birleşik fiil

bu (s) / mektep (i): sıfat tamlaması

2. Düşünmeye ve kişiliğimin ana dokusunu bu mektepte örgülemeye / başladım.

Cümlenin Öğeleri:

başladım: yüklem

düşünmeye ve kişiliğimin ana dokusunu bu mektepte örgülemeye: yer tamlayıcısı

(*ben*): özne

Kelime Grupları:

Düşünmeye (i) / ve (be) / kişiliğimin ana dokusunu bu mektepte örgüleme (i):
bağlama grubu

kşiliğimin ana dokusunu (bln) / bu mektepte (yt) / örgüleme (y): isim-fiil grubu

bu (s) / mektep (i): sıfat tamlaması

kşiliğimin (ty) / ana dokusu (tn): belirtili isim tamlaması

ana (s) / doku (i): sıfat tamlaması

15-Anneannem, annem ve ben, / yabancı bir kumpanyanın gemisiyle / güverte yolcusu olarak / Trabzon / yönündeyiz.

Cümlenin Öğeleri:

yönündeyiz: yüklem

anneannem, annem ve ben: özne

yabancı bir kumpanyanın gemisiyle: zarf

güverte yolcusu olarak: zarf

Trabzon: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

anneannem, annem (i) / ve (be) / ben (i): bağlama grubu

yabancı bir kumpanyanın (ty) / gemisi (tn): belirtili isim tamlaması

yabancı (s) / bir kumpanya (i): sıfat tamlaması

bir (s) / kumpanya (i): sıfat tamlaması

güverte yolcusu (bln) olarak (y): zarf-fiil grubu

güverte (ty) / yolcusu (tn): belirtisiz isim tamlaması

16- Türk'ün ruhunu evlendirdiği iman ve ahlâk vâhidi, / artık sabit kalacağı ve medeniyet fıskırtacağı yeri / Anadolu'da / buldu. 192/4

Cümlenin Öğeleri:

buldu: yüklem

Anadolu'da: yer tamlayıcısı

artık sabit kalacağı ve medeniyet fişkirtacağı yeri: belirtili nesne

Türk'ün ruhunu evlendirdiği iman ve ahlâk vâhidi: belirtili nesne

(*O*): özne

Kelime Grupları:

artık sabit kalacağı (s) / ve (be) / medeniyet fişkirtacağı (s) / yer (i): sıfat tamlaması

artık (z) / sabit kalacağı (y): sıfat-fiil grubu

medeniyet (ö) / fişkirtacağı (y): sıfat-fiil grubu

sabit (i) / kal (yf): birleşik fiil

Türk'ün ruhunu evlendirdiği (s) / iman ve ahlâk (i): sıfat tamlaması

iman (i) / ve (be) / ahlâk (i): bağlama grubu

Türk'ün (ö) / ruhunu (bln) / evlendirdiği (y): sıfat-fiil grubu

SONUÇ

Söz diziminin, son zamanlarda Türk dili üzerine yapılan çalışmalar için önemli bir alan olması dikkate değerdir. Her dilin kendine has kuralları bulunmakta ve bu kuralların nasıl işlediğini, ne işe yaradığını gösterecek en güzel ürünler ise edebi metinlerdir.

Bu çalışmada, Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı romanında Türkçenin söz dizimi unsurları olan kelime grupları, cümle ve cümle türlerinin ne kadar, hangi oranda ve nasıl kullandığı tespit edilmeye çalışıldı. Çalışmada verilen istatistiksel veriler ile yazarın kullanmış olduğu kelime grupları ve cümle özellikleri gözler önüne serilmeye çalışıldı.

Son yıllarda yapılan söz dizimi çalışmalarının hızlanmasına paralel olarak yapılan bu çalışma, özelde yazarın Kafa Kâğıdı adlı eserinin, genelde ise Necip Fazıl Kısakürek'in kelime grupları ve cümle türleri hususundaki özelliklerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada; Kafa Kâğıdı romanı kelime grupları, cümle ve cümle türleri açısından ele alınmıştır. Kafa Kâğıdı romanında geçen kelime gruplarının kullanılma sayı ve yüzdeleri aşağıdaki gibidir:

Kelime Grupları	Kullanılma Sayısı	Kullanılma Yüzdesi
İsim Tamlaması	1312	24.34%
Sıfat Tamlaması	1441	26.73%
İyelik Grubu	231	4.28%
Sıfat-Fiil Grubu	252	4.67%
İsim-Fiil Grubu	156	2.89%
Zarf-Fiil Grubu	327	6.06%
Tekrar Grubu	134	2.48%
Edat Grubu	336	6.23%
Bağlama Grubu	447	8.29%
Unvan Grubu	92	1.70%
Birleşik İsim Grubu	97	1.79%

Ünlem Grubu	59	1.09%
Sayı Grubu	4	0.07%
Birleşik Fiil	414	7.68%
Kısaltma Grupları	87	1.61%
Toplam	5389	100%

Eserin birinci bölümünde, kelime gruplarıyla ilgili metnimizden seçtiğimiz örneklere yer vermeden önce kelime gruplarının yapısı, kuruluşu, işleyişi hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmamızda kelime gruplarının her örneğinin yer aldığı tespit edilmiş, kelime gruplarının kullanılma sayısı ve oranı ilgili bölümde yer almaktadır. Ancak kelime grupları içerisinde özellikle isim tamlaması(24.34%) ve sıfat tamlaması(26.73%), sıfat-fiil grubu(4.67%), zarf-fiil grubu(6.06%), bağlama(8.29%) ve edat gruplarının(6.23%) diğer kelime gruplarına göre fazla kullanılması dikkatimizi çeken bir husustur.

Sıfat tamlamasının eserde en çok kullanılan kelime grubu olması yazarın tasvir, betimleme ve tahlillere önem verdiğinin göstergesidir. Ayrıca metinde tespit edilen sıfat tamlamalarının çoğunluğunun(55.22%) niteleme sıfatlarından meydana gelmesi, Kısakürek'in kullanmış olduğu dilin özelliğinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. Eserde isim tamlamalarının çok kullanılması, isimlerin kendi arasında kurduğu ilgiyi göstermesi bakımından önemlidir. İsim tamlamalarında dikkatimizi çeken husus tamlamaların her iki unsuru da tek kelime olan 365 tane(27.83%), unsurlardan herhangi birinin veya ikisinin de kelime grubu olduğu tamlama sayısının 947 tane(72.17%) olmasıdır. Bu sayısal verilerden hareketle Kısakürek'in isim tamlamalarını oluştururken kendi dünyasını daha iyi tasvir etmek ve okuyucuların yaşamış olduğu buhranları daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla iç içe girmiş tamlamalara sıkça yer verdiğini görmekteyiz. Eserde 336 tespit edilen edat gruplarının büyük bir kısmı “gibi” ve “için” edatlarıyla oluşturulmuştur. Bunun sebebin de yazarın eserde tasvir, benzetme ve okuyucuya hayatı ile ilgili vermiş olduğu bilgilerin sebeplerini açıklamaya önem vermesinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. Kısakürek'in oluşturduğu kelime gruplarının büyük bir bölümünün tamlayan, tamlanan ya da her iki unsurun da ayrı bir kelime grubundan meydana gelmesi dikkat çekicidir. Bunun sebebini de yazarın kullanmış olduğu dili özenle işlemesinden kaynaklanmaktadır.

Metinde toplam tespit edilen kelime grubunun 231(4.28%) tanesini iyelik grubu

oluşturmaktadır. İyelik grupları ile ilgili dikkate değer bir husus ise Necip Fazıl'ın eserde “annem” iyelik grubunu(22), “babam” iyelik grubuna(12) göre neredeyse iki katı kullanmasıdır. Bu durumun temel sebebi ise eserin çoğu kısmında görmüş olduğumuz babası ile kendi arasındaki ilişki ve babasının kendisi ile ilgilenmemesinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. İyelik gruplarından hareketle Kısakürek'in diğer insanlar ile arasındaki ilişki düzeyinin kullanmış olduğu kelime gruplarına da yansıdığı görülmektedir. Nitekim Necip Fazıl'ın “*Babam sadece isimden ibarettir.*” cümlesi, babası ile kendi arasındaki bağı göstermesi bakımından önemlidir.

Necip Fazıl Kısakürek'in eserde kullanmış olduğu kelime grupları ve cümle kuruluşları genel olarak onun şair kişiliğini yansıtmaktadır. Üslupçu bir yazar olan Kısakürek, sadece şiirlerinde değil diğer edebi türlerdeki eserlerinde ve Kafa Kâğıdı adlı romanında şiirsel bir dil kullanmıştır. Kısakürek'in eserde kullanmış olduğu “*kadife tabut, hassas antenli yaratılış*” vb. sıfat tamlamaları, “*bozuk fikir mayası, mana kokusu*” vb. belirtisiz isim tamlamaları ve “*yük veya zindan hücresi gibi*” edat grupları ile diğer yazarlardan ayıran sanatkârane benzetmeler kurmuştur.

Kafa Kâğıdı romanında geçen cümle türlerinin kullanılma sayı ve yüzdeleri aşağıdaki gibidir:

Cümle Türleri		Kullanılma Sayısı	Kullanılma Yüzdesi
Yapısına Göre Cümleler	Basit Cümle	614	57.70%
	Birleşik Cümle	106	9.96%
	Bağlı Cümleler	253	23.7%
	Sıralı Cümleler	91	8.55%
Cümlelerin Bağlanma Şekilleri	Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler	178	70.35%
	Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler	24	9.48%
	Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler	29	11.48%

	Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler	22	8.69%
Yüklemin Türüne Göre Cümleler	Fiil Cümlesi	841	79.04%
	İsim Cümlesi	223	20.96%
Yüklemin Yerine Göre Cümleler	Kurallı (Düz) Cümle	986	92.66%
	Devrik Cümle	78	7.34%
Cümlelerin Anlam Özellikleri	Olumlu Cümle	883	82.98%
	Olumsuz Cümle	103	9.68%
	Soru Cümlesi	78	7.34%

Kafa Kâğıdı adlı eserin tamamında, 422 tanesi kesik cümle olmak üzere 1486 cümlelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Yapısına göre cümle türlerinin içerisinde 614 cümle(57.70%) ile basit cümlelerin en çok kullanılan cümle türü olduğu görülmektedir. Basit cümlelerin eserde diğer cümlelere göre daha fazla kullanılmasının iki sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yazarın eserde kendi ruh dünyası ve fikirlerini samimi bir şekilde basit cümleler vasıtasıyla okurlarına anlatmak istemesidir. İkinci sebebi ise eserde cümledeki fiilimsilerin yargı oluşturmayacağı ve yarım yargının bulunmadığı görüşünü savunduğumuzdan dolayı fiilimsilerin bulunduğu cümleleri de basit cümle olarak değerlendirmemizdir. Anlamına göre cümleler içerisinde ise olumlu cümlelerin, 883 tane 82.98% oranda kullanıldığı görülmektedir. Yüklem türüne göre cümleler içerisinde de fiil cümlesini 841 tane 79.04% oranla kullandığını görülmektedir. Elde edilen sayısal verilerden hareketle yazarın olumlu ve fiil cümleleri ile akıcı bir anlatım ve sürükleyici hareket üslubu kullandığı görülmektedir. Yüklem yerine göre cümle türleri içerisinde ise 986 tane 92.66% oranla kurallı cümlelerin devrik cümleye göre daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Kurallı cümlelerin daha fazla kullanılmış olması, eserde Türkçenin genel kuralı olan cümlelerin asıl unsuru yüklem sonda yer alması kuralına sadık kalındığının göstergesidir. Devrik cümlelerin ise yazarın ruh dünyasındaki sıkıntı ve üzüntüleri dile getirdiği kısımlarda yoğun olarak kullanılması dikkatimizi çekmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı adlı romanındaki söz dizimi unsurlarından sınıflandırılması, eserde kullanım sayısı ve oranına, cümle ve cümle türleri ile ilgili tespitlerimizin yer aldığı bu çalışmanın, Necip Fazıl Kısakürek ile ilgili yapılacak söz dizimi çalışmalarına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitap ve Dergiler

Ak, S. (2013). *Necip Fazıl Kısakürek Bibliyografyası(Dergi-Gazete Yazıları İndeksi ve Büyük Doğu Fihristi)*. İstanbul: Büyük Doğu.

Aktaş, H. (2012). Nef'î'de Benlik Algılamasının Şiirine Ve Hayatına Yansımaları Necip Fazıl Örneği İle Karşılaştırma. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 46.

Atabay, N., Özel, S., Çam, A., (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. İstanbul: Papatya.

AYAZ, E. S. (2016). Atatürk'ün Gençliğe Hitabe'sinin Söz Dizimi ve Sözcük Türlerinden Hareketle Tahlili. *International Journal of Language Academy*, 340-354.

Bağcı, R. (1998). Necip Fazıl'ın Hayatındaki ve Şiirindeki Devreler. *Akademik Bakış*, 1, 13-20.

Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK.

Bastem, N. (2015). Necip Fazıl'ın "Sabır Taşı" Adlı Tiyatro Eseri İle Billur Köşk Masallarından" Muradına Eren Dilber" Adlı Masal Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Electronic Turkish Studies*, 10(16).

Baydar, A. S. E., Baydar, T. (2001). Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16, 27-47.

Baydar, A. S. E. (2012). Kuzeybatı Grubu Türk Lehçelerinde Zarf Grubu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(23), 183-197.

Baydar, A. S. E. (2016). Türkçenin Söz Dizimindeki Yardımcı Unsurlar Üzerine. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1/8, 198-207.

Berki, K. E. (2008). *Necip Fazıl Kısakürek*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Beserek, A. (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: MEB.

Bilgegil, M. (1984). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh.

Birinci, A. (2013). N. Fazıl Hakkında Yeni Tespitler ve Tashihler. *Türk Edebiyatı Dergisi*, 12-13.

Bozkurt, F. (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Can.

Bulak, Ş. (2013). Özne Türleri Üzerine. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, 1101-1127.

Delice, H. İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi.

Delice, H. İ. (2012). Cümle Nasıl Tanımlanmalıdır?. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7/1, 37-40.

Delice, H. İ. (2014). Türkçede Kurallı Sözcük Uydurma Yöntemi Olarak 'Sözdizimbirim'. *Prof. Dr. Mehmet Özmen Adına Sözdizimi Çalıştayı Bildirileri*, 101-113.

Demir, C. (2007). Türkiye Türkçesi Gramerlerinde İsim Tamlaması Sorunu ve Bir Tasnif Denemesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 7/1, 27-54.

Demir, S., Sinan, A. T. T. (2017). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Yapıları Üzerine Öğrencilerin Özyeterlik Algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 683-702.

Demir, N. (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Altınordu.

Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın.

Develi, H. (1997). (SA) Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme. *TDAY (Belleten)*, s. 115-152.

Dizdaroğlu, H. (1976). *Tümcebilgisi*. Ankara: TDK.

Doğan, E. (2013). Zarf Tümleçleri '-Dır Bildirme Ekli Bir Kelime Veya Kelime Grubu Olan' cümlelerin Yapısı Üzerine. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/9, 233-240.

Doğan, E. (2020). Türk Söz Diziminin Bir Sorunu: Ki'li Cümleler Birleşik Cümle Midir Yoksa Bağlı Cümle Mi?. *Türkoloji Dergisi*, 24/2, 177-188.

Ediskun, H. (1985). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi.

Ergin, M. (1983). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.

Gencan, T. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: TDK.

Gedizli, M. (2013). Türkçede Yardımcı Fiillerin Morfo-Semantiği Ve İşlevi. *Electronic Turkish Studies* 8(13), 897-914.

Gökdayı, H. (2010). Türkiye Türkçesinde Öbekler. *Turkish Studies*, 5(3), 1297-1319.

Gülensoy, T. (1992). *Türkçe Dersleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

- Gülensoy, T. (1994). *Türkçe El Kitabı I*. Kayseri: Bizim Gençlik.
- Gülen, T. (2007). Metin Çözümlemesine Farklı Bir Yaklaşım. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 283-300.
- Gültekin, M. (2013). Kırım-Tatar Atasözlerinin Sentaksı Üzerine Bir Araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 8(4).
- Hacıeminoglu, N. (1991). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Hacıeminoglu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB.
- Haksal, A. H. (2007). *Necip Fazıl Kısakürek Büyük Doğu Irmağı*. İstanbul: İnsan.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: DTCF.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin.
- İlhan, N. (2001). Birleşik Fiil Kuruluşunda A/I/U Ünlüleri. *Türk Dili*, 596, 77-182.
- İlhan, N. (2009). Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart cümlesi ya da Zarf Grubu. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK 2007 Bildiriler*, 253-260.
- İlhan, N. (2000). Hazainu's-Saadat'ta Cümlelerin Yapısı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/2, 89-98.
- Karademir, F. (2016). Türkçede Kapalı Biçim Birimlerin Öğretimi Üzerine. *Electronic Turkish Studies*, 11(14).
- Karahan, L. (1994). -sa -se Eki Hakkında. *Türk Dili*, 516, 471-474.
- Karahan, L. (1994). Türkçede Birleşik Cümle Problemi. *Türk Dili*, 505, 19-23.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ.
- Karahan, L. (2000). Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine. *Türk Dili*, 583, 16-17.
- Karahan, L. (2013). *Türkçede Söz Dizimi*(19.Baskı). Ankara: Akçağ.
- Karaörs, M. (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Karaörs, M. (2005). *Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*. Ankara: Akçağ.

Kara, S. (2012). Girişik Cümle Problemi Üzerine Bir İnceleme. *Electronic Turkish Studies*, 7/2, 643-648.

Kerimoğlu, C. (2008). Özne Yüklem Uyumu Bakımından Farklı Bir Cümle Tipi. *Electronic Turkish Studies*, 3/7, 749-756.

Kısakürek, N. F. (1984). *Kafa Kâğıdı*. İstanbul: Büyük Doğu.

Kısakürek, N. F. (2011). *Babıâli*. İstanbul: Büyük Doğu.

Kükey, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş.

Kolcu, A. İ. (2009). *Necip Fazıl'ın Poetikası*. Erzurum: Salkımsöğüt.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK.

Kurt, İ. (2013). *Mağrur Öfke: Necip Fazıl*. İstanbul: Metamorfoz.

Miyasoğlu, M. (2009). *Necip Fazıl Kısakürek*. Ankara: Akçağ.

Miyasoğlu, M. (2010). Üstad Necip Fazıl. *Ayvakti Dergisi*, 117, 28.

Okay, O. (1987). *Necip Fazıl Kısakürek (Kendi Sesinin Yankısından)*. İstanbul: Etkileşim.

Okay, O. (2002). Necip Fazıl Kısakürek. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25, 485-488.

Okay, O. (1992). Büyük Doğu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 6, 513-514.

Özcaner, G. (2015). Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi Üzerine Bir Açıklamalı Kaynakça Denemesi. *Electronic Turkish Studies*, 10(16).

Özkan, A. (2004). Türkçe Türkçesinde Kısaltma Grupları. *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 11, 127-144.

Özkan, A. (2013). Mehekkü'l-İlim Ve'l-Ulemâ İsimli Eserde Birleşik Fiiller. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 11-45.

Özkan, A. (Ed.). (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet.

Özkan, M., Sevinçli, V. (2013). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

- Özmen, M. (2010). *Türk Dili Üzerine Makaleler*. Ankara: Akçağ.
- Özpay, A. (2005). Necip Fazıl'ın Romancılığı Üzerine. *Hece Dergisi Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*, 97, 446.
- Sakallı, E. (2020). Türkiye Türkçesinde {-sa} Biçimbirimi Dışında Koşul Bildiren Söz Dizimsel ve Sözlüksel Birimler. *Turkish Studies – Language*, 15/1, 375-383.
- Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Şimşek.
- Taştekin, A. (2015). Atatürk'ün Söz Diziminde "Ki" Bağlacı. *Electronic Turkish Studies*, 10(16).
- Torun, Y. (2006). Türkçede Unvan Grupları ve Diziliş Özellikleri Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15/1, 361-368.
- Torun, Y. (2007). Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Söz Dizimindeki Kullanımları Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16/2, 503-510.
- Uyguner, M. (1994). *Necip Fazıl Kısakürek Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*. Ankara: Bilgi.
- Uzun, M. (2018). İyelik Öbeklerinde “Tamlayan Eksiltisi” Sorunu. *International Journal of Language Academy*, 6(1), 104-111.
- Üstünova, K. (2002). *Dil yazıları*. Ankara: Akçağ.
- Üstünova, K. (2002). *Türkçede yapı kavramı ve söz dizimi incelemeleri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Üstünova, K. (2006). Yüklem, yalnız özneyi mi içinde taşır?. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 241-250.
- Üstünova, K. (2009). “Bak-” Eylemiyle Kurulu Eksiltili Cümle Türü Üzerine. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4/3, 2238-2246.
- Ünal, R. (2009). Türkiye Türkçesi Dizimbilgisi Çalışmalarında Cümle/Yan Cümle Sorunu, *IV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*, 26-28.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Yaman, E. (2000). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi'nin Sözdizimi Bakımından*

Karşılaştırılması. Ankara: TDK.

Zülfikar, H. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

Zülfikar, H. (1995). Takısız Ad Tamlaması Sorunu. *Türk Dili Dergisi*, 523, 781-789.

2. Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Alyılmaz, C. (1994). *Orhun Yazıtlarının söz dizimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Aydın, A. (2014). *Necip Fazıl Kısakürek'in Hikâye ve Romanları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Cantürk, Y. (2010). *Reşat Nuri Güntekin'in Yaprak Dökümü romanında söz dizimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Doğan, Y. (2013). *Yahya Kemal Beyatlı'nın 'Kendi Gök Kubbemiz' adlı şiir kitabının söz dizimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Ejder, V. (2003). *Gramer kitaplarına göre Türkiye Türkçesi'ndeki cümle çeşitleri ve mukayeseleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Ersoy, F. (2019). *Tarık Buğra'nın Yağmur Beklerken adlı romanı üzerinde söz dizimi incelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Güzel, F. (2007). *Peyami Safa'nın Yalnızız romanında söz dizimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Karakayalı, T. (2020). *Sevinç Çokum'un Hilal Görününce adlı romanında söz dizimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.

Kürüm, M. (2011). *Kerim Aydın Erdem'in Gecenin Bir Saatinde Adlı Kitabındaki Öykülerin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat

Üniversitesi/Eğitim Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Nakiboğlu, M.Y. (2008). *Hüseyin Nihal Atsız'ın 'Bozkurtlar Diriliyor' romanında söz dizimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Nihal, B. (2010). *Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam adlı romanında söz dizimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Osma, R. (2019). *Necip Fazıl Kısakürek'in 'Çile' adlı eserinde isim tamlaması kuran ek kategorisi ve söz varlığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Özdoğan, A. (2015). *Cengiz Aytmatov'un Kırgızca hikâyelerinin söz dizimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.

Şeyda, A. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında söz dizimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yaman, E. (1994). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi'nin söz dizimi bakımından karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Tolgahan ARIK

Doğum Yeri ve Yılı :

Yabancı Dil :

E-posta :

Eğitim Durumu

Lisans : Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: AEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı